

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

Maesa Community Tourism Management Program
through Sufficiency Economy Philosophy,
Pongyang Sub district, Maerim District,
Chiang Mai Province, Thailand

โดย

วินิตรา สีสพัฒนา, วีระพล ทองมา, วิวัฒน์ ประสานสุข

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2555

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์
วันที่ 30 กันยายน 2555

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยประจำปี 2554 จากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากได้รับการอนุเคราะห์และช่วยเหลือ จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ภายในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหาร และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสและประชาชนในชุมชนบ้านแม่สา รวมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ทุกท่าน ที่ได้ให้การอนุเคราะห์ด้านสถานที่ในการจัดประชุม ได้สละเวลาในการให้ข้อมูล เข้าร่วมประชุมเวทีชาวบ้านและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะผู้วิจัยรวมทั้งนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวไต้หวัน ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์และเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะรวบรวมข้อมูลได้ คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณหน่วยงาน องค์กร และบุคคลต่าง ๆ ทั้งที่ได้กล่าวนามและไม่ได้กล่าวนามมา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูงยิ่ง

นางสาววินิตรา ลีละพัฒนา

รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา

นายวิวัฒน์ ประสานสุข

(ก)
สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญตาราง	(ข)
สารบัญภาพ	(ค)
บทคัดย่อ	1
Abstract	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ปัญหาการวิจัย	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
ข้อจำกัดของการวิจัย	8
นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง	10
บริบทของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืน	10
การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ฐานคิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	13
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	16
แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	20
ภาคสรุป	23
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	24
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	25
สถานที่ดำเนินการวิจัย	25
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	25
ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร	26
วิธีการเก็บข้อมูล	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	27
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	33
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชวงศานุวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สา	33
ตอนที่ 2 พระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงเสด็จประพาส ณ ชุมชนบ้านแม่สา	41

(ก)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแบบมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชนบ้านแม่สา	52
พื้นที่จัดแสดงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน	52
พื้นที่จัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรม ตำแหน่งที่ตั้ง และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน	55
พื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศภายในบ้านของคนในชุมชน	56
พื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศงานหัตถกรรมในท้องถิ่น	57
กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์	58
วัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว	61
กิจกรรมผ้าลายเขียนเทียน / ผ้าปัก	67
กิจกรรมการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง	72
การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่สา	86
การจัดโปรแกรมเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่สา	92
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	96
สรุปผลการวิจัย	96
อภิปรายผล	98
ข้อเสนอแนะ	100
ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	101
เอกสารอ้างอิง	102

(๒)

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	28
2	รายละเอียดงบประมาณค่าใช้จ่ายโครงการวิจัย	29
3	แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย	30
3	(ต่อ)	31
3	(ต่อ)	32

(ค)

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	20
2	องค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	22
3	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	24
4	การเสด็จประพาสครั้งแรกที่บ้านมั่งดอยปุย	34
5	การเสด็จเยี่ยมชุมชนแม่สาใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2512	34
6	นายเล้าแต่ง แซ่ฮ้งกับนายเล้าเซ้ง แซ่อย่างเฝ้ารับเสด็จในหลวง	35
7	ทรงเยี่ยมชาวเขาเผ่าม้งและพระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อกันหนาว รวมทั้งขนม	36
8	ทรงพระราชทานผ้าห่มแก่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา	36
9	เสด็จเยี่ยมโรงเรียนเจ้าพ่ออุปลัมภ์ 2 และชุมชนบ้านแม่สาใหม่	37
10	ทรงมีพระราชดำรัสแนะนำให้กับเจ้าหน้าที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา	37
11	ทรงเสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สาใหม่โดยมีนาย สุรพล สุขพงษ์ไทย หัวหน้าสถานีฯ กล่าวรายงาน	38
12	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จเยี่ยมชมบ้านแม่สาใหม่	39
13	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จ ณ สถานีทดลองการเกษตรบ้าน แม่สาใหม่	40
14	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ไปทอด พระเนตรโครงการ การปลูกพืชทดแทน	40
15	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จด้วยพระบาทในพื้นี่ชุมชนบ้าน แม่สาใหม่	41
16	การเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพื้นที่ทุรกันดาร	42
17	พระองค์ท่านทรงพระราชทานพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ พร้อมทั้งเครื่องนุ่ง ห่มกันหนาว	43
18	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่	44
19	สมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในชุมชนบ้านแม่สาใหม่	45
20	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน สมุด ดินสอและเสื้อกันหนาว	46
21	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตรโคพระราชทาน	46

(ค)

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
22	ชื่อบุคคลในภาพที่รับเสด็จคือนายเล่าเซ่ง แซ่ย่าง	47
23	ทรงปลูกต้นพลับและต้นบัวในบริเวณสำนักสงฆ์	48
24	วันที่ 20 มกราคม 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินยังสถานีโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา	48
25	ทรงทอดพระเนตรแปลงกาแฟและยาสูบ ทรงมีกระแสพระราชดำรัสแนะนำการปลูกและการดูแลรักษาต้นกาแฟและต้นยาสูบ	48
26	ทรงเสด็จไปยังบ้านแม่สาใหม่เพื่อพระราชทานขนมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อนำไปแจกเด็กๆ ในหมู่บ้าน	49
27	ทรงทอดพระเนตรการทำงานของเครื่องสีข้าว	49
28	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดพระเนตรบ่อพักน้ำ	50
29	เสด็จทรงเยี่ยมสำนักสงฆ์ ณ ชุมชนแม่สาใหม่	50
30	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงทอดพระเนตรโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น	51
31	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จไปทอดพระเนตรการสาธิตการปลูกผักหมუნเวียน	51
32	ป้ายศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมเผ่าม้ง (บ้านแม่สา)	53
33	แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยว	53
34	การจัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	54
35	หุ่นจัดแสดงชุดประจำเผ่าม้ง	54
36	การจัดวางแสดงเครื่องดนตรีประจำเผ่าม้ง	54
37	ป้ายสื่อความหมายภายในศูนย์วัฒนธรรมชุมชนแม่สา	54
38	แบบจำลองภูมิประเทศชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	55
39	การจัดแสดงภาพถ่ายของประชาชนที่ต้อนรับการเสด็จเยี่ยมชุมชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	54
40	หิ้งบูชาผี	55

(ค)

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
41	การจัดแสดงห้องครัวของชนเผ่าม้ง	56
42	อุปกรณ์เครื่องใช้ทางการเกษตร	57
43	เครื่องเป่าลมกับกองถ่าน	57
44	การตีมีด	57
45	การทำผ้าและปักผ้า	58
46	ประตูทางเข้าหลักของบ้าน	60
47	เสาหลัก/เสากลางบ้าน	60
48	ผนังบ้านที่ตรงข้ามกับประตูหลัก	60
49	เตาไฟใหญ่	61
50	เตาไฟเล็ก	61
51	ป้ายสื่อความหมาย “ตำนานดอยผาถอง”	61
52	ดอยผาถอง	62
53	รอยพระพุทธรูปบาท	62
54	พื้นที่ทางการทำการเกษตรของหมู่บ้านแม่สา	63
55	สุกรที่เกษตรกรนำมาเลี้ยงอยู่ภายในหมู่บ้านแม่สา	64
56	สวนลิ้นจี่ในพื้นที่บ้านแม่สา	65
57	สวนมะเขือเทศพันธุ์โทมัส	65
58	การให้ความรู้เกี่ยวกับ “ชาโยเต้” ผักเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแม่สา	65
59	การเยี่ยมชมและศึกษาต้นกล้า ผักกาดขาวปลี (ล้วย)	65
60	ไร่ข้าวโพดที่แก่ตัวจัด พร้อมเป็นอาหารให้กับสัตว์	66
61	ไร่มันฝรั่ง	66
62	กระเทียมต้น	66
63	โรงเรือนพริกหวาน ผลผลิตที่ชาวบ้านปลูก ควบคุมดูแลโดยศูนย์พัฒนา โครงการหลวงบ้านแม่สาใหม่	67
64	สมุนไพรที่พบเห็นโดยทั่วไปภายในพื้นที่บ้านแม่สา	67
65	ใบฮ่อมใช้ในการย้อมผ้าหลังการเขียนลวดลายของผ้าเขียนลายเทียน	68
66	หม้อต้มสีผึ้ง	69
67	ขั้นตอนในการเขียนผ้าเขียนลายเทียน	70

(ค)

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
68	การปักและจัดกลีบกระโปรง	70
69	กระโปรงผ้าใยกันขง	70
70	เส้นใยกันขง	71
71	ตีนดั่ว เครื่องมือเฉพาะในการพันเส้นใยกันขง	72
72	การปั่นเส้นใยกันขงให้เป็นเกลียว	72
73	ขั้นตอนการทำผ้าใยกันขง	72
74	เครื่องแต่งกายของชนเผ่าม้งขาวและม้งลาย	78
75	การแต่งกายของเด็กชายม้ง	78
76	เครื่องประดับของชนเผ่าม้ง	78
77	ลั่นทอง เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง	79
78	แคนม้ง เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง	81
79	ขลุ่ย เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง	81
80	การเล่นลูกข่างของเด็กม้ง	83
81	การโยนลูกช่วงในวันขึ้นปีใหม่ม้ง	84
82	รถล้อเลื่อน	85
83	ไร่ฝิ่นในอดีต	90
84	การปลูกพืชทางการเกษตรในปัจจุบัน	90
85	พิธีรับมอบใบประกาศนียบัตรและตราสัญลักษณ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย	90
86	พิธีรับมอบใบประกาศนียบัตรและตราสัญลักษณ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย	91
87	ร่วมแสดงความยินดีในงานแถลงข่าวการท่องเที่ยว อบต.โป่งแยง	91
88	นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านม้งแม่สาใหม่	92

การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
Maesa Community Tourism Management Program through
Sufficiency Economy Philosophy, Pongyang Sub district,
Maerim District, Chiang Mai Province, Thailand

วินิตรา ลีละพัฒนา¹ วีระพล ทองมา¹ วิวัฒน์ ประสานสุข²
Winitra Leelapattana¹, Weerapon Thongma¹ and Wiwat Prasansuk²

¹คณาจารย์ คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
²นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ป. เอก) สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือการถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชวงศ์ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ตามการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเผ่าม้งบ้านแม่สา ด้วยเทคนิคและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ สังเกตและการประชุมกลุ่มย่อยจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชน รวมทั้งภายนอกชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 79 ราย จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยายเพื่ออธิบายข้อมูลจากอดีตสู่ปัจจุบัน ตลอดจนการอธิบายและเปรียบเทียบข้อมูลที่เป็นข้อมูลหตุภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยการวิพากษ์ข้อมูลจากการประชุมทั้งในและนอกพื้นที่จนเชื่อมั่นว่าข้อมูลนั้นเป็นความจริงมากที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชวงศ์ทรงเสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่บ้านม้งดอยปุยเมื่อปี พ.ศ. 2507 เป็นครั้งแรกจากนั้นได้เสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรชุมชนเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2512 และทรงเสด็จมาอีกหลายครั้งอย่างต่อเนื่องเพื่อทอดพระเนตรและติดตามโครงการพัฒนาต่างๆ ภายในชุมชนนี้จนประชาชนชาวเผ่าม้งเลิกปลูกฝิ่นและหันมาประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆ ทดแทนด้วยการใช้พื้นที่อย่างเป็นประโยชน์ อนุรักษ์ดินและทรัพยากรป่าไม้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามพระราชโองบายที่ว่า “การที่แจกสิ่งของหรือเงินแก่ราษฎรนั้นเป็นการช่วยเหลือชั่วคราวไม่ยั่งยืน แต่การที่จะช่วยเหลือประชาชนอยู่รอดได้ก็คือการให้อาชีพ” หรือพระราชดำรัสที่ว่า “ช่วยชาวเขา ช่วยชาวเรา ช่วยชาวโลก” นั้นเอง

สำหรับการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านแม่สา นั้น ชุมชนได้ร่วมกับคณะผู้วิจัยจัดทำโปรแกรมซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 โปรแกรมคือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวธรรมชาติและวิถีชีวิตเกษตร (1 วัน) 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง วิถีชีวิตและบ้านพักโฮมสเตย์ (2 วัน 1 คืน) และ 3) โปรแกรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือประเพณีชนเผ่าม้ง โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ได้กำหนดให้มีกิจกรรมการบริการต่างๆ ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนี้ชุมชนมีความพร้อมในการให้บริการด้วยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 3 องค์ประกอบหลักคือ 1) ความพอประมาณซึ่งมีมติร่วมกันว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นการที่รับผลเป็นตัวเงินเท่านั้น แต่จะมองถึงความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมภายในชุมชน ไม่มีผู้ใดผูกขาดผลประโยชน์ 2) ความมีเหตุมีผลโดยการกำหนดกฎกติกาและระเบียบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนและ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองโดยเฉพาะ “ภาษาม้ง” ซึ่งมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างน่าประทับใจถึงแม้ว่าชุมชนเผ่าม้งจะไม่มีภาษาเขียนแต่พวกเขาก็สามารถถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ชุมชนบ้านแม่สายังสามารถประยุกต์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา มาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เช่น กระบวนการทำผ้าลายเขียนเทียน การทอผ้าไหมกัญชง และการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง เป็นต้น ส่วนเงื่อนไขด้านคุณธรรมนั้น ชุมชนบ้านแม่สาได้ยึดถือปฏิบัติเป็นอย่างดีด้วยการเลิกปลูกฝิ่นและไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งนี้ตั้งแต่ได้ถวายคำสัตย์ปฏิญาณไว้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชนเผ่าม้งบ้านแม่สาได้น้อมนำคำปฏิญาณนั้นมายึดถือและปฏิบัติ พร้อมทั้งถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านแม่สาได้รับการประกาศให้เป็นชุมชนมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554 - 2557 ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนได้ร่วมกันใช้สติปัญญาตลอดจนภูมิปัญญาในการวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาต่ออุปสรรคต่างๆ อย่างไม่ย่อท้อจนผ่านพ้นอุปสรรคเหล่านั้นได้ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชวงศ์ของปวงชนชาวไทยนั่นเอง

Abstract

The main objective of this research for publicizing and broadcasting of the Royal duties at Maesa community to interest people by local participation in Maesa community tourism management program through Sufficiency Economy Philosophy. Totally of the respondent in this research were 76 who involved in this program. Using qualitative research techniques such as interview, observation and group forum were used for collecting data and analyzed by descriptive statistics to describe his Royal development project and debate or compare the data between secondary and primary data for confirming the truth from all of stakeholders with insiders and outsiders.

The results of this research evident that in 1964, His Majesty King Bhumibol Adulyadej of Thailand accompanied by Her Majesty Queen Sirikit and other member of the Royal family, visited the Hmong village of Doi Pui (Pui mountain) near Chiang Mai. Following five years (January 22, 1969) they came to visit Hmong village at Maesa community. Many Royal development projects from His Majesty were developed at this community. His Majesty in order to eradicate opium poppy cultivation, encourage a wise and proper balance in utilizing and conserving land and forest resources. Since then the opium poppy cultivation has transformed to the cultivation of highland crops which provide the Hmong a better life. From the King's initiatives, His Majesty immediately realized that "It is not sustainable way for giving money or some things to people, but how educated their occupation" or "Help the hill tribes, Help the Thais, Help the world".

Furthermore, the results show that local people participated with researchers to decide tourism program of Maesa community in to three programs; 1) Natural and Traditional Agricultural tourism program (1day). 2) Hmong culture, way of life and homestay tourism program (2 days 1 night), and 3) Hmong traditional and event tourism program. Those of tourism programs would be well managed for Thais and non-Thais tourist service activities. Moreover, this community has applied the Sufficiency Economy Philosophy in tourism management by using the three principles as follows; 1) Moderation which means having enough, local people had been agreement that tourism income and benefit is not only money but it should be concerned to environmental and cultural sustainability. The good things in this community are sharing of the benefit to all of stakeholders include hosts (insiders) and guests (outsiders) , 2) Reasonableness by having the community rules and regulations for tourism management activities and 3) Immunity by using "Hmong Language" that young generation can learn their language without writing. Furthermore, local people of Maesa community applied their local wisdom or knowledge through tourism activities which tourists can learn and get

more experiences, especially, the process of batik cloth and embroidered cloth producing and also the Yai Kan Chong cloth producing warring demonstrated by local people. Lastly, Hmong cultural performance activities morality is another conditional where by local people honesty to the King of Thailand, all of them don't grow opium and don't associate with narcotic any more. Since they were promise and transfer to all of the youth and those people in their community. Therefore, Maesa community was promoted to be Homestay Standard of Thailand year 2011-2014, it was because of local people used their own wisdom, intelligence and knowledge to analyze and solve their problems. Moreover, it is because of His Majesty King Bhumibol Adulyadej of Thailand.

บทที่ 1
บทนำ
(INTRODUCTION)

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อประเทศ จึงทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็วไม่เฉพาะแต่การท่องเที่ยวภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการท่องเที่ยวระหว่างประเทศด้วย ประเทศไทยตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางน้ำและทางอากาศ หากจะมองแผนที่ประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นจากด้านตะวันออกของทวีป คือ แอฟริกาตะวันออก หรือมองไปทางประเทศที่เป็นหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ต่อกออกไปทางแถบประเทศด้านทิศตะวันตกของไทย นับจากพม่า อินเดีย ไปจนจรดประเทศแถบตะวันออกกลางเหนือจรดได้ ตะวันออกจรดตะวันตกของทวีป ประเทศไทยอยู่ในระยะทางที่เป็นศูนย์กลาง หากจะมองด้านขนาดของประเทศ พื้นที่ของประเทศไทยไม่ใหญ่ไม่โตนัก ขณะเดียวกันก็ไม่เล็กจนเกินไปจนเดินทางทั่วถึงได้ในเวลาไม่กี่ชั่วโมง ความพอดีของขนาดทำให้หากจะเดินทางภายในประเทศให้ไปถึงแต่ละภูมิภาคจึงพอเหมาะพอควร สภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศประกอบด้วยดินแดนที่เป็นภาคส่วนของขุนเขาสูงทอดเทือกยาวสลับซับซ้อน ที่ราบลุ่มและพื้นที่ราบหลายขนาด ห้วยหนองคลองบึงชายฝั่งทะเลที่ยาวเหยียดราว 2,500 กิโลเมตร เกาะแก่งต่าง ๆ สวยงาม น้ำทะเลใส หาดทรายสวย อุณหภูมิและสภาพดินฟ้าอากาศพอเหมาะที่ทำให้เกิดมีหลากหลายทางชีวภาพของโลกได้นี้ สภาพทางธรรมชาติจึงมีความงดงามน่าชมที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคความแตกต่างกันในลักษณะพื้นที่กำหนดทำให้ผู้คนในแต่ละภูมิภาคมีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน จึงกลายเป็นเสน่ห์ที่เป็นสีสันของแผ่นดินที่น่าสัมผัสเรียนรู้ ทำให้เมืองไทยเป็นอีกดินแดนหนึ่งของโลกที่อยู่ในสายตาของนักท่องเที่ยวนานาชาติเป็นที่หมายมาดที่จะมาเที่ยวเมืองไทยบ้าง วัฒนธรรมไทยที่ตกผลึกเป็นวิถีชีวิตและการคิดคำนึงมีหลายอย่างที่เป็นข้อดีแห่งชนชาติ โดยเฉพาะรอยยิ้ม อภัยที่ยิ้มที่แสดงถึงจิตใจและมิตรไมตรีที่มีให้กับผู้อื่น จนได้สมญานามว่า “THE LAND OF SMILES” ดินแดนแห่งยิ้มสยาม เมืองไทยจึงกลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีตัวสินค้าหลัก ๆ ในจำนวนองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวจะมีจุดขายด้านการท่องเที่ยวมีอยู่สองประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ การท่องเที่ยวที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ขึ้นและการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (การประปานครหลวง, 2542: ระบบออนไลน์) สิ่งเหล่านี้เองคือสิ่งที่ประทับใจนักท่องเที่ยวที่ได้รับนอกเหนือจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน การท่องเที่ยวจึงเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์อันดีต่อกันในหมู่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นต่างถิ่นต่างภาษา ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตรต่อกันและมีประโยชน์ทั้งทางด้านการปกครองและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งความสัมพันธ์อันดีต่อกันนี้จะส่งผลกระทบต่อรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ทำให้มีความเข้าใจและใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษยชาติในโลก ดังคำขวัญขององค์การสหประชาชาติที่กล่าวไว้ว่า “การท่องเที่ยวเป็นสื่อนำไปสู่สันติภาพ” (วรรณวงษ์วานิช, 2546 : 1)

ตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 – 2534) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ปรับกลยุทธ์การขยายแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยเน้นความสำคัญในการลดบทบาทของกรุงเทพฯ ในการเป็นศูนย์กลางกระจายนักท่องเที่ยว และเพิ่มบทบาทให้เมืองอื่น ๆ มีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อด้านการท่องเที่ยวให้มากขึ้นโดยให้เกิด “วงจรเส้นทางท่องเที่ยว” มีการกระจายนักท่องเที่ยวจากจังหวัดที่เป็นแม่ข่ายศูนย์กลางท่องเที่ยวไปสู่จังหวัดท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยให้แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งมีลักษณะเป็นทั้ง “จุดหมายปลายทาง” ของเส้นทางการท่องเที่ยว และ “จุดเชื่อมต่อ” ไปยังแหล่งท่องเที่ยว อื่น ๆ การกระจายศูนย์กลางการท่องเที่ยวนี้ นอกจากจะเป็นการสนับสนุนการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาคแล้ว ยังเป็นแนวทางสำคัญที่จะให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกวงจรที่สนใจ และสามารถพำนักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวได้นานวัน ทำให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอยเพิ่มขึ้นดังนั้นรูปแบบวงจรเส้นทางการท่องเที่ยวจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญ ที่เป็นจุดแข็งในการจูงใจให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเล็งเห็นถึงความสำคัญของนักท่องเที่ยวภายในประเทศ และลดความสำคัญในการออกไปท่องเที่ยวในต่างประเทศลง ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศให้ความสนใจในความหลากหลายของเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นขอบข่ายสมบูรณ์

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 – 2534) เป็นต้นมา รัฐเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวและเน้นการกระจายนักท่องเที่ยวไปสู่จังหวัดต่างๆ นอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร ดังนั้นชุมชนจึงเริ่มมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเริ่มกระจายออกสู่ภูมิภาคต่างๆ เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรืออนุรักษ์ เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน คนในชุมชนจึงเริ่มมีบทบาทในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับ การสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรม การท่องเที่ยว หลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมาก ทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์, 2553: 1)

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่สาบน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความเกี่ยวพันกับพระราชวังในปัจจุบัน โดยเฉพาะในภาพถ่ายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้มีการประกาศผู้ที่อยู่ในภาพถ่ายประกว่ามีมากกว่า 3 ครั้ง ที่มีการประกาศหาผู้ที่เคยถ่ายภาพร่วมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแม่สาแห่งนี้ และยังเป็นสถานที่ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง นอกจากนี้พื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ต.โป่งแยง อ.แม่ริม นั้นยังประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ จากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่า ซึ่งมีวิถีชีวิตและวิถีการทำการเกษตรที่แตกต่างกัน ซึ่งล้วนแต่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ด้วยอัตลักษณ์ใน

ด้านการเกษตรของชุมชนพื้นที่บ้านแม่สาใหม่ที่หลากหลาย และยังมีการเกษตรแผนใหม่ โดยมูลนิธิโครงการหลวง จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังได้มีการให้บริการโฮมสเตย์ในพื้นที่ แต่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา อย่างไรก็ตามการที่จะพัฒนาคุณภาพและการให้บริการเพื่อให้ได้รับมาตรฐานระดับการให้บริการของโฮมสเตย์นั้น มีความสำคัญในการให้บริการอย่างมาก เนื่องจากมาตรฐานโฮมสเตย์จะเป็นตัวชี้วัดคุณภาพและมาตรฐาน ครอบคลุมในด้านที่พักอาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย อภัยภัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน รายการนำเที่ยวทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ การบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ตลอดจนด้านการประชาสัมพันธ์

ดังนั้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชวงศ์ที่เคยเสด็จประพาสมายังพื้นที่แห่งนี้ตั้งแต่ยังไม่มียานหรือความเจริญเข้าถึง และประชาชนเคยปลูกฝิ่นเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงได้เสด็จเห็นถึงอันตรายของยาเสพติดในพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ จึงมีกระแสรับสั่งและโน้มน้าวจิตใจของชนเผ่าม้ง ได้หันมาประกอบอาชีพทางการเกษตร และเลิกปลูกฝิ่นในที่สุด ซึ่งทำให้ชนเผ่าม้งที่อาศัยในหมู่บ้านแม่สาใหม่ มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และต้องการจัดทำหนังสือเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่รุ่นลูกหลาน และเผยแพร่เกียรติคุณของพระองค์ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบ ตลอดจนพัฒนาชุมชนแม่สาใหม่ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ คือการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนในชุมชนบ้านแม่สาใหม่และคณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้รับรู้ทั่วกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Study)

การวิจัยเรื่อง การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อบรรยายประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สา
2. เพื่อทราบถึงพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงการเสด็จประพาส ณ ชุมชนบ้านแม่สา
3. เพื่อการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแบบมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชนบ้านแม่สา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Result)

1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ตลอดจนหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ สามารถนำเอาผลการวิจัยครั้งนี้ ไปร่วมกันพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป
2. ผู้นำชุมชนและประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั่งเสด็จประภาสชุมชนบ้านแม่สา และร่วมกันน้อมถวายในงานวันเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาครบ 85 พรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2555

ขอบเขตการวิจัย (Scope of the Study)

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นประชาชนในชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ซึ่งมีทั้งหมด 204 ครัวเรือน ซึ่งจะสุ่มตัวอย่างผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 59 ราย แต่อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้นำองค์กรในระดับท้องถิ่น ต่างอำเภอและจังหวัดอีก 12 ราย ผู้ที่ใกล้ชิดฝ่าพระบาทและเคยเข้าร่วมรับเสด็จประภาสชุมชนบ้านแม่สา จำนวน 7 ราย และเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวงที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีก จำนวน 4 ราย รวมจำนวนทั้งสิ้น 82 ราย
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่มีความหลากหลายด้านภาษาพูดและภาษาเขียน อาจทำให้เกิดความยากลำบากต่อการได้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้อง โดยเฉพาะประชาชนบางคนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ช่วยนักวิจัยที่มีความรู้ความชำนาญ หรือคุ้นเคยและเข้าใจภาษาท้องถิ่นเป็นอย่างดี ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องประสานกับหน่วยงานภายในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล โครงการหลวงแม่สา ฯ และผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อจำกัดการวิจัย (Limitation of the Study)

1. การสัมภาษณ์นั้นต้องใช้เวลาและนัดหมายเวลาให้ชัดเจนโดยเฉพาะผู้ที่ใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งคณะผู้วิจัยร่วมกับประชาชนและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวงต้องนำหนังสือขอพระราชทานเข้าเฝ้า เช่น หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นต้น
2. การเขียนคำหรือภาษาให้ถูกต้องตามราชาศัพท์ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำหรับคณะผู้วิจัย ดังนั้นในการจัดทำเอกสารหรือหนังสือเพื่อระลึกถึงคุณความดีของพระองค์ท่าน จึงได้เชิญคณะจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาไทยโดยเฉพาะคำราชาศัพท์มาร่วมในการวิพากษ์หนังสือดังกล่าว

นิยามศัพท์ (Definition of Terms)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก: 16)

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based tourism management) หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546: 12)

เศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าหรือบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของแต่นำมาพึ่งตนเองเป็นหลัก (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 1)

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง (REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยเรื่อง การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง เพื่อความกระจ่างชัดในปัญหา และสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาดังรายละเอียดต่อไปนี้

บริบทของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546: 12) ซึ่งสามารถสรุปการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนออกเป็น 5 บริบท ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาในประเด็นนี้ เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย จึงตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมาย ของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม อัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกันออกไป ตลอดจนถึงการเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การเคารพต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร อันรวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ การพิจารณาในประเด็นนี้เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ

ธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ภายใต้หลักการที่ว่า คนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นรวมทั้งมีความพยายามในการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้างไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้นหากรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของตนอีกด้วย

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม การพิจารณาในประเด็นนี้ เน้นให้มีการสร้างระบบ การท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวในแนวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกของชุมชนในฐานะเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ชุมชนท้องถิ่นมีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้บริบทของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องมีการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรม กับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการจรรโลงสร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคม และการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก

โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่อาจจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชนหมู่บ้าน แห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากร หรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้การบริหารและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายในการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยว องค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน การพิจารณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในทางปฏิบัติ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับราก

หญ้า จนถึงองค์การปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน การพิจารณาในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน การสนับสนุนโครงการวิจัยแบบนี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังดำเนินอยู่ และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือก เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาของสังคมภาคเหนืออาจพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤต ในด้านของความเสื่อมโทรมของธรรมชาติแวดล้อม และความยากจน หากพิจารณาประเด็นนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้โดยให้ความสำคัญกับการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในโครงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชนการพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่น ในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ การที่ภาคเอกชนบางแห่ง บางจังหวัด ได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งได้มีผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการกำหนดบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีบทบาทร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นวารสารส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (community-based tourism หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "host management") ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้นทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพโดย เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง ในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่นอีกด้านหนึ่งด้วย นอกจากนี้หากมองในด้านของการตลาดด้วยแล้วปรากฏว่าตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นกลุ่มเฉพาะ และบ่อยครั้งคำว่า "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" (community-based tourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ"

(ecotourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" (conservation tourism) และการเรียกชื่ออื่นในลักษณะคล้ายกัน ได้ถูกนำมาใช้เป็นเพียงสื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมภาพพจน์ของการท่องเที่ยว แต่ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547: 1)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ฐานคิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ที่ เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546:11-12)

- (1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้
- (3) กระแสความต้องการพัฒนามนุษย์

จากกระแสการพัฒนาทั้ง 3 ประการดังกล่าวมีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยว และระบบการจัดการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (alternative tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (conventional tourism) แบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมาดั่งนั้น แนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่นี้จึงมีชื่อเรียกอย่างหลากหลายเช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism เป็นต้น การจัดการท่องเที่ยวที่นิยมและแพร่หลายที่สุดในเวลานี้ซึ่งมีนัยเชิงความหมายที่เข้าใกล้กับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) และบางครั้งอาจเรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (community-based tourism)" ซึ่งโดยภาพรวมแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นคำที่ใช้เรียกการท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก แต่ในการอ้างอิงอย่างเป็นทางการยังไม่มีชื่อภาษาไทย บางครั้งก็เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์นิเวศสัจหรือหรือนิเวศท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้การปรับตัวขององค์กรและชุมชนที่ดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยจึงอนุโลมให้มีการเรียก "Ecotourism" ว่าหมายถึง "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ซึ่งการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่ผ่านกระบวนการจัดการของเครือข่ายการเรียนรู้ และประสานงานวิจัยท่องเที่ยวโดยชุมชน การสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการวิจัยด้านการท่องเที่ยว สามารถสรุปประสบการณ์การจัดการงานวิจัยได้ดังนี้ (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546:231-235)

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้ง อัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ของชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างสำนึกท้องถิ่น เร่งรื้อ

ความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร ตลอดจนการสื่อให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณีทั้งนี้เพื่อให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อความเชื่อ ศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมและสังคม ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การจัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกันภายใต้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษานั้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยกันประชาสัมพันธ์และเสนอแนวคิดในการเคลื่อนไหวให้นักท่องเที่ยวได้เป็นผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและกระจายผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับความต้องการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวการพิจารณาการใช้ประโยชน์ประเด็นนี้ เป็นการเน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีกิจกรรมการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลาย ตลอดจนความเป็นชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว ให้กับประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นมีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้บริบทของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องรวมทั้งการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิต ในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก ทั้งนี้ได้พิจารณาเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตนั้นไม่อาจจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชน หมู่บ้าน แห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่พยายามให้มีการรวมตัวกันของชุมชนท่องเที่ยวหลาย ๆ แห่ง และสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้การบริการและมุ่งให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง การพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการ

ได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเองก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพของการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอีกด้วย

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสนับสนุนโครงการวิจัยแบบนี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือได้ว่าเป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยยังให้ความสำคัญต่อความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องมองให้เห็นถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับจุลภาคและระดับมหภาคที่สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอกและยังช่วยชี้ให้เห็นทิศทางการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

6. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้เป็นการย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาของสังคมของชุมชน ซึ่งอาจพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤต ในด้านของความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและ ความยากจน ดังนั้นการพิจารณาประเด็นนี้จึงเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพ และฝีมือแรงงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน เกษตรปลอดภัยจากสารพิษ รวมทั้งการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพความเป็นจริงของการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวก็คือการที่ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัดได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งด้วยความไม่เข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้สร้างผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเข้ามากำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีส่วนสำคัญร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผล

ต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในระดับล่าง รวมทั้งระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างมากขึ้น

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540: 10) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าเป็น การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ก: 38) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่เน้นเสนอ ลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับ ความเป็นอยู่ของสังคม สำหรับ ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543: 65) ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมใช้ชีวิตวิถีเก่าๆ ที่กำลังสูญหายไปในบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีและงานเทศกาล เป็นต้น ทั้งนี้ ชูเกียรติ นพเกตุ (2542: 29) ได้กล่าวคล้ายคลึงกันว่า การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะ หรือการแสดงต่าง ๆ นอกจากนี้ สามพร มณีไมตรีจิต (2539: 14) กล่าวเสริมว่า วัฒนธรรมที่ นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่จะนำมา พัฒนาให้เป็นจุดสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุสถาน แหล่ง ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และ อุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา และงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางศิลป์ งานเทศกาลประเพณี งาน ศิลปหัตถกรรมและสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงชีวิตและอสังหาริมทรัพย์ของประชาชนใน ท้องถิ่น นอกจากนี้วรรณ วะนิช (2546: 146) ยังได้ศึกษารวบรวมเกี่ยวกับความหมายของการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทาง วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้ประโยชน์ ท้องถิ่นซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ

1. เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่นและสมควร ที่จะดำรงรักษาให้คงอยู่ไว้สืบต่อไป
2. เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการและ การอนุรักษ์
3. มีวิทยากรและมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

4. มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ข: 284 - 290) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งใจในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และได้ระบุเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่ามี 4 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลให้นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษาและดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก และการขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่นรวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย

จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงานอันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวด้วย ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอยู่ 9 ประการ คือ (เพียงกานต์ นามวงศ์, 2552: 18 - 19)

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้ผลกระทบน้อยที่สุด

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้ นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

นอกจากนี้เพียงกานต์ นามวงศ์ (2552: 19 - 20) ยังได้ระบุถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการ คือ

1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ

1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง รวมทั้ง

ซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

อาหาร

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

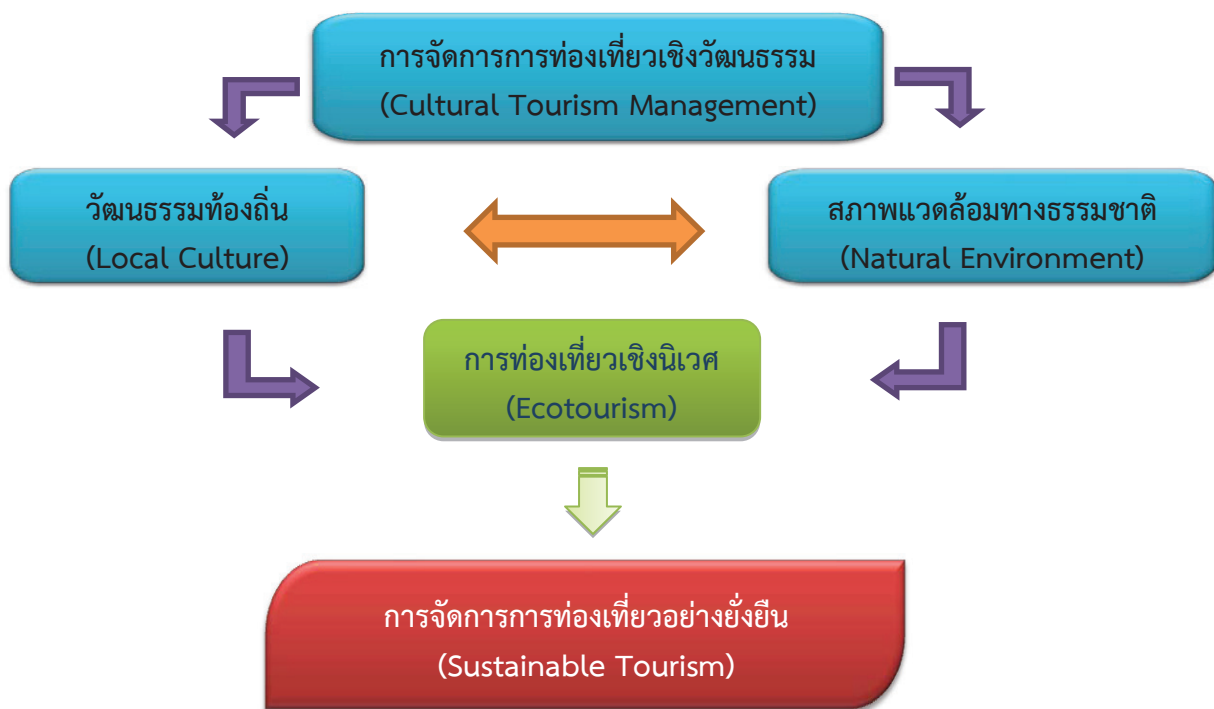
2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้รับผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบและรับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อำพล กิตติอำพล (2547: 7) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะนโยบายระดับชาติไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการปฏิบัติของประชาชน โดยคำนึงถึงความพอดี ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีบนพื้นฐานของหลักวิชาการ ความรอบคอบ ควบคู่ไปกับการไม่โลภไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคีของคนในชาติ ความสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่พลังของการพัฒนาที่สมดุลและมีความยั่งยืนโดยพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์หรือกระแสทุนนิยมได้ ในขณะที่ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ (2547:3) และ มุลนิธิชัยพัฒนา (2550: 1) ได้ให้ทัศนะไว้คล้ายคลึงกันว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าหรือบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ดังสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2541: 5) ระบุความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกสังคม ทุกระดับชั้น มีธรรมชาติเพียงพอ มีความรักที่เพียงพอ มีความรู้เพียงพอ เมื่อทุกอย่างเพียงพอก็จะเกิดความสมดุล ความยั่งยืนจะเรียกว่าเศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลก็จะเป็นปกติ เศรษฐกิจพื้นฐานและเศรษฐกิจชุมชนล้วนนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืนจะต้องยึดหลักศีลธรรมควบคู่กับการพัฒนาโดยยึดหลักอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. มีความพอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ทุกสังคม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. จิตใจพอเพียง ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว มีความเอื้ออาทรคนอื่น
3. มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียงใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. ชุมชนที่อาศัยอยู่มีความเข้มแข็งที่พอเพียง สามารถรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ได้
5. มีปัญญาพอเพียง สามารถเรียนรู้ด้วยกันได้และประยุกต์ใช้ความรู้ได้เป็นอย่างดี
6. อยู่บนวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจต้องมาจากวัฒนธรรมที่พอเพียง
7. มีความมั่นคงที่เพียงพอ ไม่ใช่ชั่วคราว เพราะจะทำให้สุขภาพจิตดี

องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542: 15) และปรียานุช พิบูลสรารุช (2553: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวสรุปถึงองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ขณะที่สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (2549: 12-13) ได้สรุปหลักเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ โดยมีเงื่อนไข 2 ประการ ดังนี้
คุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจในการกระทำ การลงทุน ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลกล่าวคือ คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง ความไม่ประมาท โดยเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญ

ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่อาจทำให้เกิดสิ่งที่เราไม่คาดคิดและเราอาจควบคุมไม่ได้ นั่นคือ ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์วางแผนและจัดการด้วยตนเอง ประกอบกับเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ที่ช่วยกำกับทิศทางการดำเนินงานตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ความรู้ คือ มีความรอบรู้ รอบคอบและใช้ความรู้หรือภูมิปัญญาอย่างระมัดระวังในการนำเอาวิชาการหรือวิทยาการเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการปฏิบัติ ส่วนคุณธรรม คือ มีความตระหนักถึงคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2552: ระบบออนไลน์) ยังได้เสนอตัวชี้วัดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามทั้ง 6 ด้านดังนี้

1. ด้านการลดรายจ่าย ประกอบด้วยครัวเรือนทำสวนครัว และครัวเรือนปลอดอบายมุข
2. ด้านการเพิ่มรายได้ ประกอบด้วยครัวเรือนมีอาชีพเสริม และครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
3. ด้านการประหยัด ประกอบด้วย ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ และชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ ฯ
4. ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วยชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยชุมชนใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ และชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็น หมู่บ้านน่าอยู่
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน ประกอบด้วย ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา และชุมชน “รู้จักสามัคคี”

ภาพที่ 2 องค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคสรุป (Overview)

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศไทยของเราเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ชัดเจนจากเศรษฐกิจการเงินของประเทศที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและคาดว่าจะสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะว่าประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายจึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งวัตถุประสงค์และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะ “ขาย” ให้แก่นักท่องเที่ยว อาจจะกล่าวได้ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทาง “ซื้อ” กันถึงที่ตั้งอยู่ของสินค้า ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวจะสามารถแบ่งแยกย่อยเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายรูปแบบ แต่ในที่นี้ขอแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการท่องเที่ยว ตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ดังนี้ (Mill and Morrison, 1995 ระบุในชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546 : 4 - 5)

1. สิ่งดึงดูดใจ (attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (site) และเหตุการณ์ (event) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างขึ้นหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากธรรมชาติมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

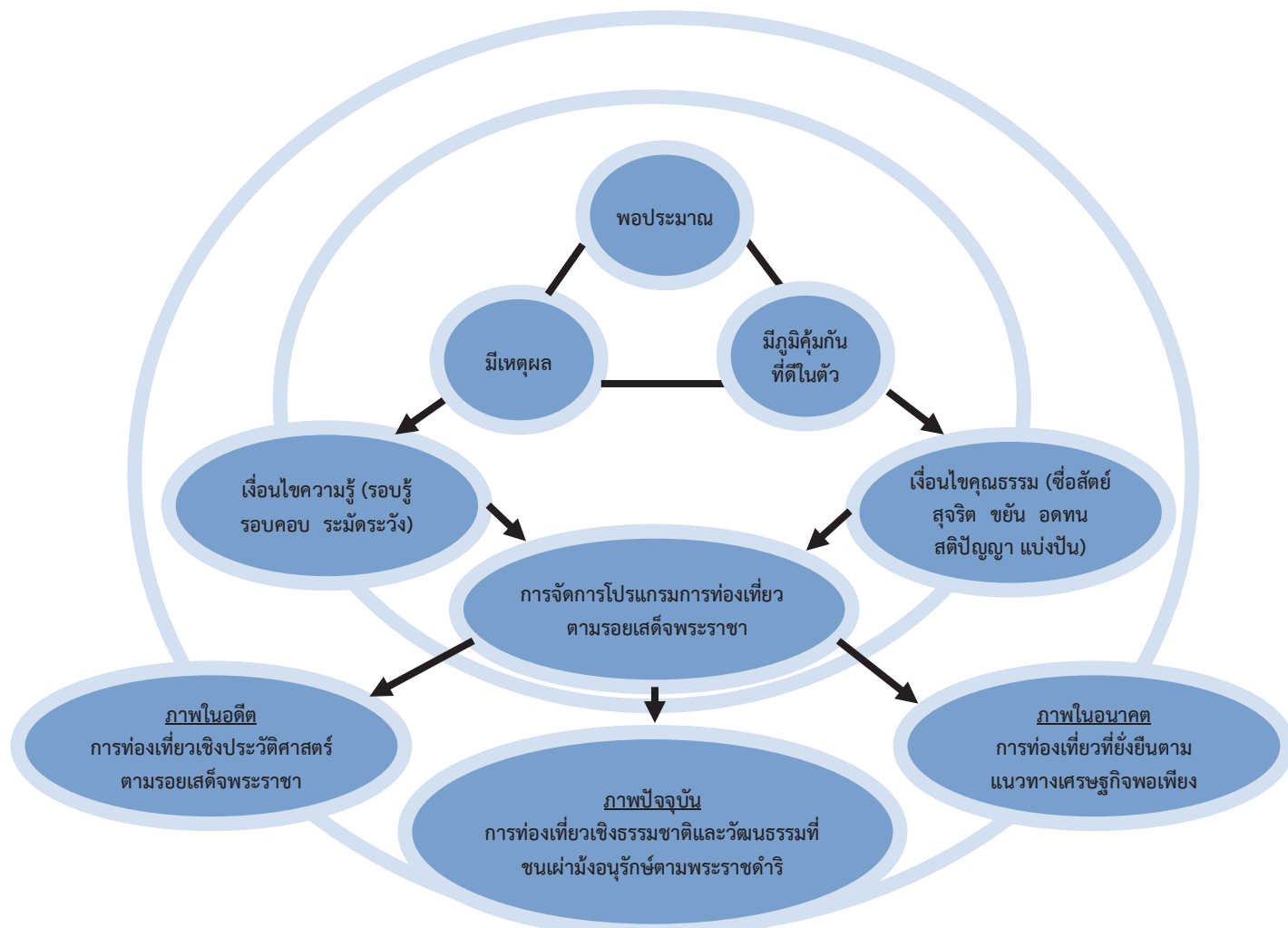
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนระบบการกำจัดของเสียก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว

3. การเข้าถึง (accessibility) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง (transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง (the way) พาหนะ (the vehicle) สถานี (the terminal) และผู้ประกอบการ (the carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียง

ประเทศไทยนับว่าโชคดีที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และแหล่งของทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ได้กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งเราสามารถที่จะทราบถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ โดยการวัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจากองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ 1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจ 2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางขนส่งเข้าถึง และ 3. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าจัดอยู่ในระดับใด และควรแก่การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไปหรือไม่ ในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการท่องเที่ยว เพราะทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนหนึ่งก็มาจากชุมชน คนในชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ

สิทธิ์มีส่วนร่วมในการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ในการนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและสามารถที่จะดำเนินการตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียนได้อย่างมีระบบระเบียบและแบบแผน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับธรรมชาติเป็นสำคัญ (วีระพล ทองมา และคณะ, 2552 : 81 - 83)

ดังนั้น การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวต้องอาศัยข้อมูลทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตมากำหนดแผนการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือลูกค้า นั่นเอง ซึ่งในพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นมีความสำคัญที่ปวงชนชาวไทย ต้องการศึกษาและเรียนรู้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทางคณะผู้วิจัยใคร่ศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบ โดยเฉพาะการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

สถานที่ดำเนินการวิจัย (Locale of the Study)

ผู้วิจัยได้พิจารณาและตัดสินใจในการเลือกสถานที่ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สา และเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงของประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สูงเล็กปลูกพืชและหันมาประกอบอาชีพการเกษตรแทนการปลูกฝิ่นอย่างได้ผลจนถึงปัจจุบัน

2. เนื่องจากชุมชนบ้านแม่สาใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่น กล่าวคือ มีวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของชนเผ่าม้ง ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้การสนใจ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ รวมไปถึงสินค้าที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว คือ การทำผ้าลายเขียนเทียน การทอผ้าไหมยกก๊วยซง ประกอบกับมีสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศที่ดี เป็นต้น ดังนั้น ควรมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งถ้าไม่มีการเตรียมความพร้อมดังกล่าว อาจจะทำให้วัฒนธรรมเหล่านั้นถูกกลืนและสูญสลายไปกับวัฒนธรรมต่างถิ่นที่หลั่งไหลเข้ามาแก่นักท่องเที่ยว

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

ประชากรในการวิจัย

พื้นที่ที่ดำเนินการวิจัยได้แก่ ชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประชากรทั้งสิ้น 204 ครัวเรือน โดยในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงเกษตรที่มีศักยภาพที่พร้อมจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ยั่งยืนได้ในอนาคต

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 79 ราย ได้แก่

- ประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีส่วนรับรู้หรือมีส่วนร่วมในการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 56 ราย
- ผู้นำองค์กรท้องถิ่นในระดับชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด จำนวน 12 ราย

3. ผู้ที่ใกล้ชิดฝ่าพระบาทและเคยเข้าร่วมรับเสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สา จำนวน 7 ราย
4. เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวงที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 4 ราย

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร (Variables and Measurement)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์และสอบถามถึงประวัติความเป็นมาในการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงการเสด็จประพาส ณ ชุมชนบ้านแม่สา จากนั้นได้ร่วมคิดกับชุมชนในการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเห็นว่าตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ก็คือ การมีส่วนร่วมในการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึงการให้ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำโปรแกรมและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบเพื่อกำหนดทิศทางในการดำเนินการทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

1. วิธีการตรวจสอบเอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในลักษณะของข้อมูลมือสองหรือทุติยภูมิ (secondary data) เกี่ยวกับการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สา
2. ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ด้วยการจัดประชุมสัมมนาหรือฝึกอบรมและจัดเวทีชาวบ้านโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล และนักวิชาการ ได้ร่วมกันอภิปรายและซักถามประวัติความเป็นมา ครั้งเสด็จประพาส เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด
3. การสำรวจข้อมูลตามหลักฐานที่มีอยู่ทั้งภาพในอดีต สถานที่ในปัจจุบันหรือแม้แต่พระราชกรณียกิจที่ทรงมีพระราชดำรัสให้ประชาชนได้ดำเนินการ และยังมีหลักฐานปรากฏในปัจจุบัน เพื่อจะได้รวบรวมและเรียบเรียงเป็นหนังสือพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
4. รวบรวมหนังสือพระราชกรณียกิจ “ตามรอยเสด็จพระราชฯ ณ ชุมชนบ้านแม่สา” จากนั้นถวายให้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้ทรงพิจารณาตรวจสอบแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ
5. จัดพิมพ์หนังสือเพื่อถวายแด่ในหลวงและเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติในวโรกาสมีพระชนมพรรษา 84 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2555
6. วิธีการประมวลข้อมูลด้านการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะใช้หลักของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ดังนั้นจึงได้ใช้สถิติบรรยาย (descriptive statistic) เช่นความถี่ ร้อยละ มาเป็นสัดส่วนสำหรับการเปรียบเทียบและความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ตามลำดับเหตุการณ์ทั้งข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ เป็นต้น

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย (Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม 2554 – กันยายน 2555 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน

งบประมาณของโครงการวิจัย

งบประมาณแยกตามหมวดเงินตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 ถึงเดือนกันยา 2555 มีรายละเอียด
ใช้งบประมาณดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 รายละเอียดงบประมาณค่าใช้จ่ายโครงการวิจัย

รายละเอียด	จำนวนเงิน
ก. หมวดค่าใช้จ่าย	
- ค่าจ้างเหมาเช่ารถระหว่างการเดินทางเก็บรวบรวมข้อมูลคันละ 2,000 บาทต่อวัน จำนวน 1 คัน ระยะเวลา 5 วัน ($2,000 \times 1 \times 5$)	10,000 บาท
- ค่าจ้างเหมาบริการวิเคราะห์ข้อมูลและพิมพ์รายงานวิจัย	15,000 บาท
- ค่าอาหารกลางวันในการประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 40 คน อัตรามื้อละ 100 บาทจำนวน 3 มื้อ ($40 \times 100 \times 3$)	12,000 บาท
- ค่าอาหารว่างในการประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 40 คน อัตรามื้อละ 30 บาท จำนวน 6 มื้อ ($40 \times 30 \times 6$)	7,200 บาท
- ค่าป้ายผ้าโฆษณาประชาสัมพันธ์และป้ายพิธีเปิด-ปิดการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 1 ครั้ง ผืนละ 400 บาท	400 บาท
รวมงบประมาณหมวดค่าใช้จ่าย	44,600 บาท
ข. หมวดค่าวัสดุ	
- ค่าแฟ้มปกอ่อน สำหรับการประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 40 ชุด อัตราชุดละ 20 บาท (40×20)	800 บาท
- ค่าปากกาสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 40 ด้าม อัตราด้ามละ 5 บาท (40×5)	200 บาท
- ค่าถ่ายเอกสารและเข้าเล่ม	4,400 บาท
รวมงบประมาณหมวดค่าวัสดุ	5,400 บาท
รวมงบประมาณ (ห้าหมื่นบาทถ้วน)	50,000 บาท

หมายเหตุ : ถัวเฉลี่ยจ่ายได้ทุกรายการ

ตารางที่ 3 แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์	กิจกรรม/ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน/ วิธีการถ่ายทอด	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	บุคคลเป้าหมาย	สถานที่	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระราชวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สาใหม่	1.1 สํารวจข้อมูลโดยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ของหน่วยงานในพื้นที่และข้อมูลเบื้องต้น(primary data) ด้วยการสํารวจจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โดยเฉพาะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ยของอบต.โป่งแยงและเจ้าหน้าที่โครงการหลวงแม่สาใหม่ 1.2 ประชุมเวทีชาวบ้านเพื่อเสนอข้อมูลประวัติการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะและยืนยันข้อมูล	พ.ย.- ธ.ค.54	อ.วินิตรา และทีมงานวิจัย	- ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ยของอบต.โป่งแยง และเจ้าหน้าที่โครงการหลวงแม่สาใหม่ - ผู้นำชุมชนและผู้อาศัยรวม ทั้งผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์สมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาส	ห้องประชุมโครงการหลวงแม่สาใหม่	ข้อมูลประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรม/ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	บุคคลเป้าหมาย	สถานที่	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2. ทราบถึงพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงการเสด็จประพาส ณ ชุมชนบ้านแม่สา	2.1 การประชุมระดมความคิดเห็นของชาวบ้านและผู้ร่วมวิจัย เพื่อหาข้อมูล 2.2 การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อสัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลเชิงประจักษ์ในช่วงที่เสด็จประพาสจากภาพถ่าย VDO และสารคดีต่าง ๆ ที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รวบรวมไว้ 2.3 สัมภาษณ์และสอบถามจากหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี และผู้ที่เกี่ยวข้อง 2.4 จัดทำหนังสือพระราชกรณียกิจครั้งเสด็จประพาสชุมชนแม่สา (ฉบับร่าง)	ม.ค.- มี.ค.55	อ.วินิตรา และทีมงานวิจัย	● หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ● ผู้นำชุมชน/ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการ ● ผู้นำองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ● ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่สา	● อาคารอเนกประสงค์ของชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ● สำนักงานมูลนิธิโครงการหลวง	● หนังสือพระราชกรณียกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครึ่งเสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สา ● ถวายหนังสือแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสครบรอบ 85 พรรษา

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรม/ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน วิธีการถ่ายทอด	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	บุคคลเป้าหมาย	สถานที่	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
3. การจัด การโปรแกรมการ ท่องเที่ยวตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของพระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แบบมีส่วนร่วมของประชาชน ภายในชุมชนบ้านแม่เสา	3.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา มาตรฐานโฮมสเตย์ 3.2 ศึกษาในกรณีศึกษา ชุมชนต้นแบบ ที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์	เม.ย. – ก.ย. 55	อ.วินิตรา และทีมงานวิจัย	● ประชาชนและผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียด้านการ ท่องเที่ยวของชุมชน บ้านแม่เสา	● ชุมชนบ้าน แม่เสา	● การท่องเที่ยวของ ชุมชนบ้านแม่เสา ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ (RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัย เรื่อง การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ได้มุ่งศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชวงศ์ รวมทั้งพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงที่เสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สา จากนั้นได้ร่วมกับชุมชนในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอในรูปของการบรรยายตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ สืบราชสันตติวงศ์ กษัตริย์ลำดับที่ 9 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 โดยที่ปฐมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม...” จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรในทุกท้องถิ่น ทุกจังหวัด ทุกภูมิภาคของประเทศแม่ในถิ่นทุรกันดาร ทรงทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สอบถามข้อมูล รับทราบความทุกข์ยากของราษฎรอย่างใกล้ชิด ทำให้ทรงทราบปัญหาของราษฎรอย่างแท้จริงด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารนั้น พระองค์ทรงมีพระราชโองบายว่า การจะแจกสิ่งของหรือเงินแก่ราษฎรนั้นเป็นการช่วยเหลือชั่วคราว ไม่ยั่งยืน การที่จะช่วยประชาชนอยู่รอดได้ก็คือ การให้อาชีพ

พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินจากบ้านม้งดอยปูย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ โดยมีสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตน (ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี) เจ้าฟ้าชายวชิราลงกรณ์ (สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร) เจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี) และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี มายังหมู่บ้านปางขมุเพื่อทรงประทับแรมเยี่ยมชาวเขาเผ่าม้ง และทรงทอดพระเนตรเห็นไร่ฝิ่นบนดอยแห่งนี้

ภาพที่ 4 การเสด็จประพาสครั้งแรกที่บ้านมั่งคองปุย

วันที่ 28 มกราคม 2512 เวลาเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินจากภูพิงคราชนิเวศ์ ไปยังบ้านแม่สา อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ เสด็จถึงบ้านแม่สาใหม่เมื่อเวลา 10.30 น. แล้วเสด็จ ฯ ตามทางเขาอีกประมาณชั่วโมงเศษ ไปยังบ้านแม่สาใหม่ ทรงเยี่ยมชาวเขาเผ่าแม้ว พระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อกันหนาว ขนม ลูกสุกร พันธุ์ผสม พันธุ์มันสำปะหลัง พริกไทย ข้าวฟ่าง แก้วชาวบ้านที่มาเฝ้า ฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แพทย์หลวงและพยาบาลซึ่งตามเสด็จ ฯ ทำการตรวจรักษาและให้ยารักษาโรคแก่ชาวบ้าน แล้วเสด็จ ฯ ต่อไปยังตำบลโป่งแยง อำเภอมะริม ทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้า ฯ ณ ตำบลโป่งแยงโดยทั่วถึงกัน วันจันทร์ 11 มกราคม 2514 เวลา 12.05 น. เสด็จ ฯ ไปยังบ้านแม่สาใหม่ เวลา 12.10 น. เสด็จ ฯ ถึงบ้านแม่สาใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านแม้วมีชาวบ้านอาศัยอยู่ 53 หลังคาเรือน จำนวน 447 คน พลตำรวจตรี เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจภูธรฝ่ายชายแดน นายแต่ง แซ่เซ่ง หัวหน้าหมู่บ้าน นายเล่าเซ่ง แซ่ย่าง หัวหน้าชุดพัฒนาหมู่บ้าน พร้อมด้วยชาวบ้านเฝ้ารับเสด็จ ฯ ที่บริเวณโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเครื่องบริโภคแก่ครูโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 พระราชทานแกะจำนวน 5 ตัว แก่หมู่บ้านแม่สาใหม่ตามโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา แล้วเสด็จ ฯ ทอดพระเนตรสวนแอปเปิ้ล สาลี่ ไร่มันฝรั่ง และถั่วแดง ซึ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้นำพันธุ์ไปแจกไว้ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทาน สมุด ดินสอ และขนมหวานแก่เด็ก ต่อจากนั้น เสด็จ ฯ ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันข้าวห่อที่บริเวณห่างจากหมู่บ้านประมาณ 600 เมตร

(http://www.ohmpps.go.th/documents/BR2514003/txt/T0005_0004.txt)

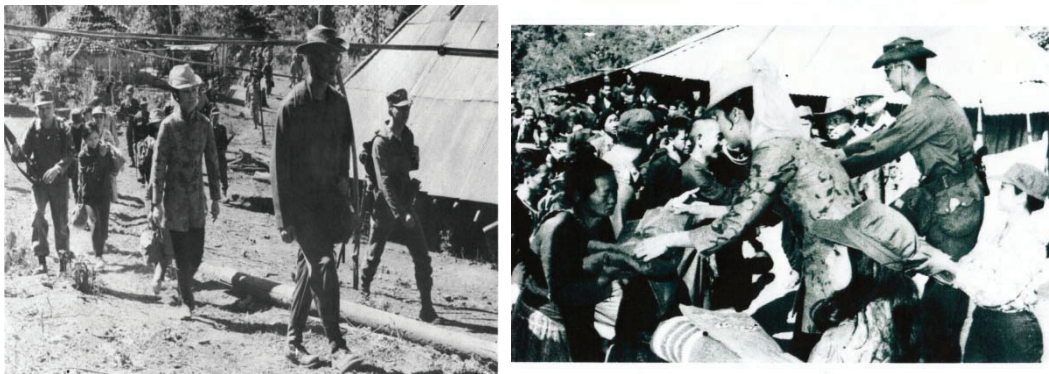
ภาพที่ 5 การเสด็จเยี่ยมชุมชนแม่สาใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2512

วันศุกร์ที่ 7 มกราคม 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จด้วยเฮลิคอปเตอร์ถึงบ้านแม่สาใหม่ ซึ่งมีราษฎรเป็นชาวเขาเผ่าม้งชาวและม้งลายจำนวน 61 หลังคาเรือน ประมาณ 545 คน เมื่อเวลา 15.50 น.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ บรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 พระราชทานสิ่งของแก่เจ้าสิบตำรวจ สวัสดิ์ กลิ่นอุทัยตำรวจชายแดน ซึ่งเป็นครูใหญ่และแก่นายพรชัย ชัยคำพา ครูผู้ช่วย ครั้นแล้วพระราชทานสมุด ดินสอและเสื้อกันหนาวแก่นักเรียน จำนวน 45 คน ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงทอดพระเนตรโคพระราชทาน แล้วเสด็จออกจากหมู่บ้านไปทอดพระเนตรแหล่งน้ำ โดยมีนายเล่าแต่ง แซ่ย่างหัวหน้าหมู่บ้านโดยเสด็จพระราชดำเนินและกราบบังคมทูลชี้แจง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำรัสแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการรักษาแหล่งน้ำด้วยการปลูกไม้ผลแทนไม้ล้มลุก นายเล่าแต่งขอพระราชทานมันฝรั่งเพื่อไปแจกจ่ายราษฎรปลูก โปตรเกล้าฯ ให้สำรวจที่ดินที่จะปลูกเสียก่อน เพื่อทราบปริมาณมันที่แน่นอน

ภาพที่ 6 นายเล่าแต่ง แซ่ย่างกับนายเล่าแซ่ แซ่ย่างเฝ้ารับเสด็จในหลวง

ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินกลับทรงทอดพระเนตรโก่พันธุ์โรดโอแลนด์เรด ที่พระราชทานไว้แต่ปี 2512 เมื่อเสด็จกลับถึงโรงเรียนสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถได้พระราชทานขนมแก่เด็กในหมู่บ้านและจากหมู่บ้านใกล้เคียงประมาณ 300 คนเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถ ประทับทอดพระเนตรการแสดงรำแคนและรำดาบตามที่ราษฎรจัดถวายและพระราชทานผ้าห่มเป็นรางวัลแก่ผู้แสดง

ภาพที่ 7 ทรงเยี่ยมชาวเขาเผ่าม้งและพระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อกันหนาวรวมทั้งขนม

วันพุธที่ 30 มกราคม 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ถึงบ้านแม่สาใหม่ ทรงพระราชทานผ้าห่มแก่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา พระราชทานสมุดและดินสอแก่ครูใหญ่เพื่อนำไปแจกนักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 จำนวน 50 คนและแก่นักศึกษาโครงการศึกษาผู้ใหญ่ 20 คนและพระราชทานผ้าห่มแก่นายปายิ่ง แซ่แต้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้ยากจน ทรงพระราชดำเนิรทอดพระเนตรยังข้าวซึ่งจัดเป็นธนาคารข้าวให้ชาวบ้านได้ขอยืมข้าวไปบริโภคในยามอัตคัด ณ ในขณะนั้นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานที่ดินสำหรับทำนาและขอพระราชทานรถสำหรับนำพืชไร่ไปตลาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แจงว่าในขณะนี้ที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา มีการสำรวจพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ห้ามไม่ให้ทำนาในแหล่งที่เป็นป่าสงวนที่ต้นน้ำและเส้นทางน้ำไหล สำหรับพื้นที่ซึ่งสามารถทำกินได้นั้นในปัจจุบันอาจมีปัญหาน้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำนาแต่เมื่อจัดโครงการเสร็จแล้วก็จะสามารถทำนาได้ เพื่อแก้ปัญหาในระยะนี้ โครงการ ฯ จะจัดที่ให้ทำนาชั่วคราว เพื่อช่วยราษฎรบ้านแม่สาใหม่

ภาพที่ 8 ทรงพระราชทานผ้าห่มแก่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา

สำหรับการขอพระราชทานรถนั้น ทรงมีพระราชดำริว่าควรนัดวันให้รถของโครงการหลวงพัฒนาชาวเขามารับพืชไร่ไปส่งตลาดแทนการลงทุนซื้อรถเพราะการมีรถนั้นต้องมีเงินสำหรับค่าซ่อมแซมซึ่งจะเป็นภาระต่อหมู่บ้าน แต่เมื่อราษฎรบ้านแม่สาใหม่ได้แสดงความจำนงค์ที่จะช่วยกันบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนเพื่อการซื้อรถ ทรงเห็นสมควรว่าเงินนั้นควรจะเก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยซื้อน้ำมันซึ่งจะเป็นการเหมาะสมที่สุด เสร็จแล้วทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรต้นน้ำซึ่งมีโครงการจะจัดสร้างโรงสีข้าว โดยอาศัยพลังน้ำเดินเครื่องยนต์จากเงินที่พระราชทานให้ราษฎรที่สนใจรวมกันเป็นสมาชิกกลุ่มจัดตั้งโรงสีข้าวยามไปดำเนินการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสแนะนำให้เจ้าหน้าที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา ได้จัดทำแผนที่รายละเอียดขอบเขตป่าสงวน หมู่บ้าน และไร่นาเพื่อขจัดปัญหาที่ประชากรในท้องถิ่นนั้นจะล้ำเกินขอบเขตของทางราชการหรือของเพื่อนบ้าน แล้วทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรไร่กาแฟ ต่อจากนั้นทรงพระราชดำเนินไปยังสำนักสงฆ์ถวายเป็นผ้าห่มและปัจจัย แล้วทรงปลูกต้นพลับและต้นบัวในบริเวณสำนักสงฆ์แล้วทรงพระราชดำเนินไปยังปะรำในบริเวณโรงเรียนซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ ในการพระราชทานขนมแก่เด็กชาวบ้าน และได้มีพระราชปฏิสันถารกับข้าราชการฝ่ายจังหวัดเป็นเวลาอันสมควรแล้วจึงเสด็จกลับ ถึงพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เมื่อเวลา 18.50 น.

ภาพที่ 9 เสด็จเยี่ยมโรงเรียนเจ้าพ่ออุปลัมภ ๒ และชุมชนบ้านแม่สาใหม่

ภาพที่ 10 ทรงมีพระราชดำรัสแนะนำให้เจ้าหน้าที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา

วันอังคารที่ 20 มกราคม 2519 เวลา 14.55 น.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เสด็จไปยังหมู่บ้านบริวารแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรแปลงกาแฟและยาสูบ ซึ่งนายสุรพล สุขพงษ์ไทยหัวหน้าสถานี ฯ กล่าวบังคมทูลว่า ต้นกาแฟเริ่มมีดอกแล้วส่วนต้นยาสูบได้พบว่าบางต้นเป็นโรคเพลี้ยอ่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีกระแสพระราชดำริว่า สำหรับต้นกาแฟยังมีอายุน้อยอยู่นั้นเมื่อเริ่มมีดอกต้องเด็ดทิ้งเสียครึ่งหนึ่งเพื่อให้ต้นกาแฟมีโอกาสเจริญเติบโตได้เต็มที่ในระยะนี้ ส่วนต้นยาสูบที่เป็นโรคนั้นต้องรีบกำจัดทันทีมิฉะนั้นจะลุกลามไปทั่วแปลงและทำให้ป้องกันยากขึ้น จากนั้นเสด็จฯไปในหมู่บ้านเพื่อพระราชทานขนมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อนำไปแจกเด็ก ๆ แล้วทรงพระราชดำเนินไปยังโรงสีข้าวพระราชทาน โดยมี นายสมชาย ศรีวานิชพิพัฒน์ ฝ่ำน้อมเกล้าถวายเครื่องสีข้าวประเภทแยกแกลบแยกรำจำนวน 1 เครื่องโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัยซึ่งเป็นเครื่องสีข้าวที่ประดิษฐ์ขึ้นเองได้ทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขแล้ว ในการนี้ได้พระราชทานแก่โรงสีข้าวของสถานีฯ และเสด็จเข้าโรงสีข้าวเพื่อทอดพระเนตรการทำงานของเครื่องสีข้าว ต่อจากนั้นทรงพระราชดำเนินไปยังบริเวณที่จะสร้างฝายและบ่อกักน้ำเพื่อเก็บน้ำไว้ในหมู่บ้านและเพื่อการเกษตรกรรมตลอดจนส่งไปใช้ในโรงสีข้าว โดยจะดัดแปลงเครื่องสีข้าวเป็นแบบพลังน้ำเพื่อเป็นการใช้พลังงานธรรมชาติให้เป็นประโยชน์และเป็นการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งการออกแบบและก่อสร้างดำเนินโดยสำนักงานชลประทานที่หนึ่งจังหวัดเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรบริเวณที่จะก่อสร้างและทอดพระเนตรแผนที่แสดงที่ตั้งฝายและอ่างเก็บน้ำ โดยมีนายมนัส ปิตวงค์ อธิบดีกรมชลประทาน กราบบังคมทูลรายละเอียด เสร็จแล้วทรงพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ กลับมายังหมู่บ้าน เพื่อประทับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ภาพที่ 11 ทรงเสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สาใหม่ โดยมีนายสุรพล สุขพงษ์ไทย หัวหน้าสถานีฯ กล่าวรายงาน

วันพุธที่ 26 มกราคม 2520 เวลา 17.35 น.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินสถานีวิจัยพัฒนาชาวเขา หมู่บ้านบริวารบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม

ทอดพระเนตรบ่อพักน้ำขนาดความจุ 450 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งกรมชลประทานได้จัดสร้างขึ้นสำหรับส่งน้ำไปใช้ในพื้นที่เพาะปลูกเป็นเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่และส่งไปใช้ที่โรงสีข้าวพลังน้ำ ณ บ้านแม่สาใหม่ด้วย เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังสำนักสงฆ์ทรงถวายเป็นพระพุทธบาทแด่พระครูสิริชัยคุณ เจ้าสำนักและทรงมีพระราชดำริกับเจ้าสำนักถึงศาสนกิจของราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว จากนั้นทรงพระราชดำเนินไปยังโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 และโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จพระราชทานสิ่งของแก่นายสุรพล สุรพงษ์ไทย หัวหน้าสถานีตลอดจนผู้แทนครู นักเรียนและราษฎรแล้วทอดพระเนตรการเขียนลายผ้าของราษฎร ซึ่งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยฝึกอบรมเพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐานสำหรับส่งจำหน่ายต่อไป ในการนี้ได้ทอดพระเนตรการปฏิบัติงานของหน่วยแพทย์หลวง ณ อาคารเรียนด้วยเสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งต่อไป

7 มกราคม 2521 เวลา 09.35 น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และมกุฎราชกุมารเรชาปาหัลลาวิแห่งอิหร่านเสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งพร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายา จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไปยังบ้านปางไค้ บ้านแม่สาใหม่ และบ้านปางช้าง อำเภอแมริมจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเสด็จถึงสถานีหลวงพัฒนาชาวเขาบ้านแม่สาใหม่เพื่อทอดพระเนตรโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่นเช่นกาแฟและยาสูบซึ่งจะทำให้ราษฎรชาวเขารู้จักตั้งหลักแหล่งถาวรโดยไม่ต้องย้ายที่ทำกินเร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ เพื่อไม่ตัดไม้ทำป่าทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่นอันเป็นการทำหยากรอันมีค่าของชาตินอกจากนั้นยังเป็นการฝึกกฎหมายอีกด้วย สำหรับพืชเศรษฐกิจที่ได้ส่งเสริมนี้ที่ได้ทำการทดลองแล้วสามารถทำรายได้ดีไม่น้อยกว่าการปลูกฝิ่นแต่ลงทุนลงแรงน้อยกว่าตลอดจนถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจในการนี้ได้ทอดพระเนตรการปลูกพืชตามขั้นบันไดเพื่อป้องกันน้ำชะทำลายผิวดินและทอดพระเนตรระบบชลประทานในพื้นที่ที่เป็นภูเขา

ภาพที่ 12 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จเยี่ยมชมบ้านแม่สาใหม่

วันพุธที่ 3 มกราคม 2522 เวลา 08.00 น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไปทอดพระเนตรการแสดงของช้างและการสาธิตการปลูกพืชผักหมุนเวียน ณ สถานีทดลองการเกษตรหมู่บ้านแม่สาใหม่ อำเภอแมริมจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 13 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สเด็จพระนางเจ้าฯ กรมพระยาสุดารัตนราชสิรินธร เสด็จ ณ สถานีทดลองการเกษตรบ้านแม่สาใหม่

วันอาทิตย์ที่ 25 มกราคม 2525 เวลา 12.50 น.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ไปทอดพระเนตร โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ครั้น เสด็จพระราชดำเนินถึงสำนักสงฆ์ธรรมจาริกแม่สาใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายปัจจัย และยารักษาโรคแก่พระภิกษุ

ภาพที่ 14 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าฯ บรมราชินีนาถ เสด็จไปทอดพระเนตร โครงการการปลูกพืชทดแทน

ต่อจากนั้นเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปทอดพระเนตรโครงการจัดหาน้ำให้ราษฎรชาวเขา บ้านแม่สาใหม่ซึ่งกรมชลประทานได้ดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานสนองพระราชดำริ สำหรับแปลงทดลองและวิจัยพืชเศรษฐกิจตลอดจนแปลงเพาะปลูกพืชทดแทนชนิดต่างๆ เช่นมันฝรั่ง ผักสลัด พริกยักษ์ มะเขือเทศ แครอท ถั่วแขก ถั่วแดง ข้าวโพด กาแฟและข้าวไร่เป็นเนื้อที่ 1,200 ไร่เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งต่อไปยังที่ทำการหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานถุงของขวัญและยารักษาโรคแก่ผู้แทนเจ้าหน้าที่และพนักงานประจำโครงการ ฯ จากนั้นเสด็จเข้าที่ทำการเพื่อทอดพระเนตรแผนที่แสดงพื้นที่การเกษตรบริเวณบ้านแม่สาใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง ในการนี้พระราชทานพระดำริ ความเป็นเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายควรร่วมกันสำรวจและเตรียมขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อทดแทนตามความเหมาะสม โดยพิจารณาสร้างโครงการชลประทานขนาดเพิ่มเติมโดยเฉพาะระยะฝนทิ้งช่วง ทั้งนี้ต้องวางแผนใช้ที่ดินให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยการปลูกข้าวไร่สลับกับการปลูกพืชตระกูลถั่วและพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นๆ หมุนเวียนการเลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งจะเป็นการบำรุงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ตามธรรมชาติอีกด้วย ในโอกาสนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งมายังที่ทำการหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาหลังจากทรงเยี่ยมราษฎรในหมู่บ้านและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หน่วยแพทย์พระราชทานทำการตรวจรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยตลอดจนทรงรับไว้เป็นคนใช้ในพระบรมราชานุเคราะห์ สมควรแก่เวลาจึงประทับรถยนต์เสด็จกลับ

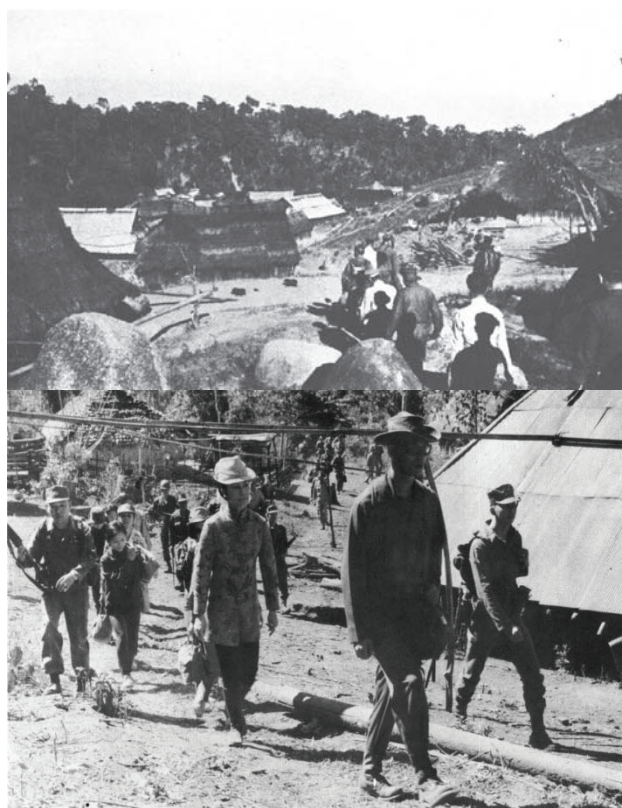
ภาพที่ 15 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จด้วยพระบาทในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สาใหม่

ตอนที่ 2 พระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ในช่วงเสด็จประพาส ณ ชุมชนบ้านแม่สา

ไม่มีผืนดินผืนใดในประเทศไทยและประชาชนคนใดที่ไม่ได้รับน้ำพระทัยจากในหลวง ถ้ามองถึงในหลวงทุกท่านคงจะทราบดีว่าท่านคือพ่อหลวงของปวงชาวไทยที่ทรงทำนุบำรุงประเทศของเรามานานมากแล้ว ท่านทรงงานหนักเพื่อปวงชนชาวไทย ทั้งเรื่องการแปลงผลผลิตการเกษตรโครงการต่างๆ และที่สำคัญท่านทรงห่วงใยปวงชนชาวไทยทุกคน ท่านทรงไม่ถือตัวเดินลงไปคุยกับชาวบ้านดังเหมือนญาติมิตรสหาย และทรงถามไถ่ความเป็นอยู่พร้อมทั้งถามปัญหาของราษฎรแล้วนำไปแก้ไขอีกด้วย ท่านทรงเป็นเหมือนครูในยามที่ทรงสอนการอยู่แบบพอเพียงด้วยตนเองพร้อมทั้งวิธีแก้ไขปัญหาในอนาคต ทรงเป็นเหมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนไทยทั้งปวงยามที่ทุกคนมีทุกข์ ทรงลงมาแก้ไขปัญหามืองในบางโอกาสพร้อมทั้งบอกให้ทุกคนสมานฉันท์ซึ่งกันและกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุดพระองค์หนึ่งของโลก พระราชกรณียกิจของพระองค์มีมากมายตลอด 60 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ของประเทศไทยอย่างไม่มีวันลืม และทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่ถึงพร้อมทั้งความบริสุทธิ์บริบูรณ์ จึงเป็นเวลา 60 ปีที่พสกนิกรชาวไทยอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุขภายใต้ร่มพระบารมี พระราชกรณียกิจทั้งหลายที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ที่พระองค์ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย

พระองค์เสด็จเยี่ยมราษฎรในทุกท้องถิ่น ทุกจังหวัด ทุกภาคของประเทศโดยการเสด็จเยี่ยมราษฎรทุกภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงสอบถามข้อมูล รับทราบความทุกข์ยากของราษฎรอย่างใกล้ชิด ทำให้พระองค์ได้ทรงทราบปัญหาของราษฎรด้วยพระองค์เอง ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จในท้องถิ่นต่างๆ ในพระหัตถ์มีแผนที่ หรือเอกสารข้อมูลและดินสอดำ ที่พระศอมีกล้องถ่ายภาพคล้องอยู่ จึงเป็นภาพที่ชินตาพสกนิกรไทย ตลอดที่ผ่านมา การเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมที่พระตำหนักตามภูมิภาคต่างๆ พระราชประสงค์ที่สำคัญ คือ เยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร แทบจะไม่มีพื้นที่ใดในประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงรู้จัก การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับรู้ทุกข์สุขของราษฎรทำให้มีพระราชโอรสว่า “การที่จะแจกสิ่งของหรือเงินแก่ราษฎรนั้นเป็นการช่วยเหลือชั่วคราว ไม่ยั่งยืน การที่จะช่วยประชาชนอยู่รอดได้ก็คือการให้อาชีพ”

ภาพที่ 16 การเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพื้นที่ทุรกันดาร

ณ ผืนดินแห่งนี้ก็เฉกเช่นกัน ชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ในหลวงทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือน ครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จโรยบินที่กำลังออกดอกบาน และเสด็จพระราชดำเนินถึงหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งแม่สาใหม่ และทรงงานเป็นเวลา 2 ชั่วโมงทอดพระเนตรเห็นสุกรซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงที่สำคัญต่อการดำรงชีพตามวิถีชีวิตและพฤติกรรมของชาวม้งมีขนาดเล็ก พุงลากดิน ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงที่สำคัญต่อการดำรงชีพ ตามวิถีชีวิตและพิธีกรรมของชาวเขา โดยพระองค์ได้ทรงพระราชทานลูกสุกรพันธุ์ดี จำนวน 2 ตัว พร้อมพันธุ์พืชเพื่อเพาะปลูกและอาหารสัตว์

ภาพที่ 17 พระองค์ท่านทรงพระราชทานพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ พร้อมทั้งเครื่องนุ่งห่มกันหนาว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องห่มกันหนาว เสื้อกันหนาว ขนแกะ ชาวบ้านที่มาเข้าเฝ้ารับเสด็จฯ ในการเสด็จเยือนครั้งนี้ สำหรับชาวบ้านชุมชนบ้านแม่สาใหม่คงจะไม่มีสิ่งใดบรรยายความรู้สึกได้ดีถึงความปลื้มปิติที่ได้ยลพระพักตร์ของพระองค์ท่าน ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการทรงงานของพระองค์ ซึ่งมีพระราชจริยวัตรที่ละเอียดอ่อน งดงามเป็นกันเอง ไม่ถือพระองค์และต้องการให้ประชาชนมีความสุขอย่างแท้จริง พระองค์ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ เพียงแต่ให้ประชาชนของพระองค์มีความสุขกันถ้วนหน้า ไม่ว่าฝนจะตก แดดจะออก จะมีดักฟ้าเพียงใด พระองค์ไม่เคยบ่นหรือท้อแท้ หรือหมดกำลังใจในการทำงานเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ได้รับแต่สิ่งที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี พระองค์ทรงทอดพระเนตรอย่างสนพระทัย และทรงรับสั่งกับข้าราชการบริพาร ให้ช่วยเหลือดูแลศึกษา เกี่ยวกับเรื่องนั้นให้ดีขึ้นในหลวงทรงสอบถามความทุกข์สุขเพื่อรับทราบข้อมูลจากประชาชนโดยตรงด้วยพระองค์เอง ด้วยทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์อย่างแท้จริง

พระองค์ท่านทรงสอนประชาชนเหมือนกับครูสอนนักเรียน เหมือนประชุมชาวบ้าน เพื่อสอนประชาชนให้ดำรงชีวิตพอประมาณ มีเหตุ มีผล มีภูมิคุ้มกัน ประหยัด พึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งน่าประทับใจ ทรงรับสั่งอย่างตรงไปตรงมากับราษฎร

เหมือนกับท่านเป็นครูบาอาจารย์ เราก็เหมือนเป็นลูกศิษย์ลูกหา เหมือนกับพูดกับญาติผู้ใหญ่ ชาวบ้านเข้าใจ ทำให้เกิดความผูกพันความศรัทธาในพระองค์ท่านมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรเสมือนหนึ่งเป็นความทุกข์ของพระองค์ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ มิได้ทรงนึกแต่เพียงว่าทรงเป็นพระประมุข ของประเทศไทยโดยนิตินัย หรือตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่พระองค์ทรงระลึกอยู่เสมอว่า พระองค์เป็นคนไทย คนหนึ่งที่จะต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนไทยทุกคนทั่วประเทศ จึงทรงมีพระราชดำริ ที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรเหล่านี้ให้เกิดความ "พออยู่ พอกิน" ชาวไทย ทั้งหลายต่างซาบซึ้ง และตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณ อันใหญ่หลวงของพระองค์ ที่แสดงถึงพระราชหฤทัย อันเปี่ยมล้น ด้วยพระเมตตาและทรงใช้พระอัจฉริยภาพ ในด้านต่าง ๆ พระราชทานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อประโยชน์สุข แก่ทุกชีวิตในประเทศไทยตลอดมา ซึ่งล้วนเป็นโครงการที่จะยังความผาสุกแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่มีความเสียสละ ดังเช่น ที่พระองค์ทรงสละเวลา ส่วนพระองค์เพื่อพัฒนาประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อความสุขของประชาชน แม้พระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อยเพียงใด พระองค์ก็ไม่เคยบ่น เพียงเพราะต้องการให้ประชาชนของพระองค์นั้นมีความสุข พระองค์ก็ทำงานหนักเพื่อประชาชนมาโดยตลอด เราเคยเห็นพระองค์ใส่ชุดหุรหาก็เฉพาะงานพิธีสำคัญ หรือรูปถ่าย เราเห็นพระองค์ใส่สูทดีๆ ก็เฉพาะงานสำคัญ หรือรับรองแขกต่างประเทศ เวลาปกติ ท่านก็ใส่ชุดเหมือนคนธรรมดาทั่วไป

ภาพที่เราเห็นกันบ่อยจนชินตา คือ ท่านก้าวเท้าไปบนดินแตกระแหง หรือลุยป่า ถ่ายรูปพื้นที่ที่พระองค์จะพัฒนา ทำแผนที่เพื่อวางแผนการพัฒนา จะวางเขื่อน วางฝายที่ไหน จะปลูกป่าอย่างไรให้ยั่งยืน ไม่ให้ชาวเขาปลูกฝิ่น จะให้เขาทำมาหากินอะไร? ก็เอาไม้เมืองหนาวให้เขาปลูกแทน ชาวเขาก็มีชีวิตดีอย่างยั่งยืนและไม่ต้องติดฝิ่นอีก

ภาพที่พระองค์นั่งลงกับพื้น มีข้าราชการบริพารนั่งล้อมรอบเพื่อคุยกันเรื่องงานที่จะทำ ภาพที่พระองค์เดินข้ามสะพานไม้ผุ ๆ เก่าๆ ภาพที่พระองค์และราชินีเสด็จเยี่ยมคนที่ต่างศาสนา ต่างเชื้อชาติ เป็นภาพที่หาดูได้บ่อย ๆ

พระองค์คือ “ผู้เสียสละ” เสียสละเวลาส่วนพระองค์ ทรัพย์สินส่วนพระองค์ที่มีคนถวายให้ กำลังกาย กำลังใจของพระองค์ เพื่ออะไร “เพื่อประโยชน์สุข...ของมหาชนชาวสยาม...”

ตลอดชีวิตของพระองค์ท่าน อย่างพระบาทไปในทุกที่ทั่วประเทศ ช่วยเหลือคนมากมาย ทรงงานหนักเหลือเกิน ทั้งยังคิดค้นสิ่งประดิษฐ์หลายอย่าง สร้างระบบฝายกั้นน้ำ และโครงการในพระราชดำริอีกมากมาย ที่หากนำมาปฏิบัติจริงแล้ว จะเป็นสิ่งที่ดีต่อคนไทยอย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยในพสกนิกรชาวไทย โดยเฉพาะเกษตรกรในชนบทที่ยากไร้รวมทั้งชาวเขาเผ่าต่างๆ ราษฎรเหล่านี้ ขาดแคลนที่ทำกินขาดแหล่งน้ำและขาดความรู้ในการเกษตรกรรมที่ดีพอจึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหา ความยากจนของตนเองได้ พระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรหรือได้สดับรับฟังปัญหาก็มักทรงมีพระราชดำริให้การช่วยเหลืออยู่เสมอมาจนเกิดเป็น โครงการในพระราชดำริ โครงการพัฒนาส่วนพระองค์ และโครงการหลวง ต่างๆ มากมายกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โครงการหลวงเกิดขึ้นจากการเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวเขาในภาคเหนือทรง ทราบถึงปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า เผาถ่านทำไร่เลื่อนลอยมีการปลูกข้าวไร่ ไร่กินและมีการปลูกฝิ่นไว้ขาย เนื่องจากที่บนเขามีความ ลาดชัน หนาดินถูกชะล้างโดยง่ายทำให้ดิน

เสื่อมโทรม ชาวเขาจึงมักย้าย ที่เพาะปลูกโดยการรุกที่ป่าเข้าไปเรื่อยๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำริให้พัฒนาอาชีพของชาวเขาจากการปลูกฝิ่นเป็นการ ปลูกพืชทดแทนอย่างอื่น เช่น ท้อ กาแฟ ลิ้นจี่ โดยจัดตั้งโครงการหลวงแม่สาใหม่เมื่อ พ.ศ.2517 เพื่อช่วยเหลือดูแลชุมชนเผ่าม้งบ้าน แม่สาใหม่ ตลอดจนรับซื้อผลผลิตต่อมาจึงได้ โดยร่วมกับสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้) ดำเนินการทดลองวิจัยและผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักเมืองหนาวขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ.2525 ได้ส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรชาวเขาให้มีรายได้เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่นจวบจนถึง ปัจจุบัน นอกจากการพัฒนาอาชีพและสังคมแล้ว โครงการหลวงยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ พื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนต้นน้ำลำธารอีกด้วย

ภาพที่ 18 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่

ภาพที่ 19 สมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในชุมชนบ้านแม่สาใหม่

วันที่ 11 มกราคม 2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนบ้านม้งแม่สาใหม่ พระราชทานสาเก มั่นฝั่ง ถั่วแดง แก่ ชาวบ้าน และยังได้พระราชทาน สมุด ดินสอ ขนมหวานแก่เด็กบ้านม้งแม่สาใหม่

ภาพที่ 20 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน สมุด ดินสอและเสื้อกันหนาว

วันที่ 7 มกราคม 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนบ้านแม่สาใหม่ เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าโรงเรียน เจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 พระราชทานสิ่งของแก่เจ้าสิบตำรวจ สวัสดิ์ กลิ่นอุทัย ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งเป็นครูใหญ่ และแก่นายพรชัย ชัยคำพา ครูผู้ช่วย แล้วยังได้พระราชทานสมุด ดินสอ ขนมหวาน เสื้อกันหนาว แก่เด็กนักเรียนบ้านแม่สาใหม่

ภาพที่ 21 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตรโคพระราชทาน

ภาพที่ 22 ชื่อบุคคลในภาพที่รับเสด็จคือนายเล่าเซ่ง แซ่ย่าง

จากนั้น ทรงเสด็จฯ ออกจากหมู่บ้านไปทอดพระเนตรแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำรัสแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการรักษาแหล่งน้ำด้วยการปลูกไม้ผลแทนไม้ล้มลุก นายเล่าเซ่ง ขอพระราชทานพันธุ์มันฝรั่ง เพื่อนำไปแจกจ่ายให้ราษฎรปลูก โปรดเกล้าฯ ให้สำรวจที่ดินก่อน เพื่อทราบปริมาณมันที่แน่นอน ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับทอดพระเนตรการแสดงรำแคนและรำดาบที่ราษฎรจัดถวาย ซึ่งได้พระราชทานผ้าห่มเป็นรางวัลแก่ผู้แสดง

วันที่ 30 มกราคม 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนบ้านแม่สาใหม่ พระราชทานผ้าห่มแก่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา พระราชทานสมุดดินสอแก่ครูใหญ่ เพื่อนำไปแจกนักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 และพระราชทานผ้าห่ม เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้ยากจน ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรยุงข้าวซึ่งจัดเป็นธนาคารข้าวให้ชาวบ้านได้ขอยืมข้าวไปบริโภคในยามอดคัด แล้วทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรคันน้ำซึ่งมีโครงการจะจัดสร้างโรงสีข้าว โดยอาศัยพลังน้ำเดินเครื่องยนต์จากเงินที่พระราชทาน และได้มีพระราชดำรัสแนะนำให้เจ้าที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สาได้จัดทำแผนที่รายละเอียดขอบเขตป่าสงวน หมู่บ้านและไร่นา เพื่อขจัดปัญหาที่ประชากรในท้องถิ่นนั้นจะล้ำเกินเขตของทางราชการหรือของเพื่อนบ้าน แล้วทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรไร่นา

ภาพที่ 23 ทรงปลูกต้นพลับและต้นบัวในบริเวณสำนักสงฆ์

ภาพที่ 24 วันที่ 20 มกราคม 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินยังสถานีโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา

ภาพที่ 25 ทรงทอดพระเนตรแปลงกาแฟและยาสูบ ทรงมีกระแสพระราชดำรัสแนะนำการปลูกและการดูแลรักษาต้นกาแฟและต้นยาสูบ

ภาพที่ 26 ทรงเสด็จไปยังบ้านมั่งแม่สาใหม่เพื่อพระราชทานขนมแก่
เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อนำไปแจกเด็กๆ ในหมู่บ้าน

ภาพที่ 27 ทรงทอดพระเนตรการทำงานของเครื่องสีข้าว

ทรงเสด็จไปยังโรงสีข้าวพระราชทานเพื่อทอดพระเนตรการทำงานของเครื่องสีข้าว
ต่อจากนั้น ทรงพระดำเนินไปยังบริเวณที่จะสร้างฝายและบ่อกักน้ำ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในหมู่บ้าน และ
เพื่อการเกษตรกรรม ตลอดจนส่งไปใช้ในโรงสีข้าว โดยจะทำการดัดแปลงเครื่องสีข้าวเป็นแบบพลังน้ำ

ภาพที่ 28 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดพระเนตรบ่อพักน้ำ

วันที่ 26 มกราคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยือน สถานีหลวงพัฒนาชาวเขาบ้านแม่สาใหม่ ทอดพระเนตรบ่อพักน้ำ ซึ่งกรมชลประทานได้จัดตั้งขึ้น สำหรับส่งน้ำไปใช้ในสถานที่เพาะปลูก และส่งไปใช้ที่โรงสีข้าวพลังน้ำ ณ บ้านแม่สาใหม่ด้วย

ภาพที่ 29 เสด็จทรงเยี่ยมสำนักสงฆ์ ณ ชุมชนแม่สาใหม่

เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังสำนักสงฆ์ ทรงถวายยา และทรงมีพระราชดำรัส กับเจ้าสำนักถึงศาสนกิจของราษฎรชาวไทยภูเขาบ้านแม่สาใหม่ จากนั้น ทรงพระราชดำเนินไปยัง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 และโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จพระราชทานสิ่งของ แก่ราษฎร แล้วทอดพระเนตรการเขียนลายผ้าของราษฎร ซึ่งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ส่งเจ้าหน้าที่มาช่วย ฝึกอบรมเพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐานสำหรับส่งไปจำหน่ายต่อไปในการนี้ได้ทอดพระเนตรการ ปฏิบัติงานของหน่วยงานแพทย์หลวง ณ อาคารเรียนด้วย

ภาพที่ 30 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงทอดพระเนตรโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น

วันที่ 7 มกราคม 2521 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และ มกุฎราชกุมาร เราชา ปาห์ ลาวิ แห่งอิหร่าน เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง ไปยังสถานี หลวงพัฒนาชาวเขา บ้านแม่สา เพื่อทอดพระเนตรโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่น เช่น กาแฟ และยาสูบ ซึ่งจะทำให้ราษฎรชาวเขารู้จักตั้งหลักแหล่งถาวร โดยไม่ต้องย้ายที่ทำกินเร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ เพื่อตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น อันเป็นการทำลายทรัพยากรอันมีค่าของชาติ

ภาพที่ 31 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จไปทอดพระเนตรการสาธิตการปลูกพริกหมื่นเวียน

วันที่ 3 มกราคม 2522 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จไปทอดพระเนตรการสาธิตการปลูกผักหมุนเวียน ณ สถานีทดลองการเกษตรหมู่บ้านแม่สาใหม่

วันที่ 24 มกราคม 2525 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินยังสำนักสงฆ์ธรรมจาริกแม่สาใหม่ ทรงถวายปัจจัยและยารักษาโรคแก่พระภิกษุสงฆ์ จากนั้นทรงเสด็จฯ พระราชดำเนินเยี่ยมชม โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ บ้านแม่สาใหม่

ต่อจากนั้นเสด็จฯไปทอดพระเนตรโครงการจัดหาน้ำให้ราษฎรชาวบ้านแม่สาใหม่ซึ่งกรมชลประทานได้ดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานสนองพระราชดำริ สำหรับแปลงทดลองและวิจัยพืชเศรษฐกิจ ตลอดจนแปลงเพาะปลูกพืชทดแทนชนิดต่างๆ จากนั้นเสด็จฯไปยังที่ทำการหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทรงพระราชทานถุงของขวัญและยารักษาโรคแก่ผู้แทนเจ้าหน้าที่และพนักงานประจำโครงการฯ จากนั้น เสด็จฯทอดพระเนตรแสดงแผนที่แสดงพื้นที่การเกษตรบริเวณบ้านแม่สาใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง

ตอนที่ 3 การจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแบบมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชนบ้านแม่สา

ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมเฒ่าม้ง (บ้านแม่สา) ได้สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2552 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุน พร้อมทั้งอาคารและสถานที่จากศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ และดำเนินการโดยนักวิชาการรวมทั้งนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ร่วมกับประชาชนในชุมชนบ้านแม่สาในการออกแบบและรวบรวมวัสดุศิลป์ เพื่อจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมเฒ่าม้ง (บ้านแม่สา) ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ คือ (วีระพล ทองมา, 2552: 151-161)

ส่วนที่ 1 พื้นที่จัดแสดงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

ภายในตัวอาคารได้จัดแบ่งเป็น 2 ส่วน โดยในส่วนของตัวอาคารที่ 1 จากประตูทางเข้าด้านซ้ายมือ เป็นส่วนของพื้นที่จัดแสดงอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชนเฒ่าม้งและบริเวณด้านขวามือ เป็นพื้นที่จัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรมตำแหน่งที่ตั้งและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ถัดไปด้านในสุดจะเป็นพื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศภายในบ้านของคนในชุมชน และส่วนของตัวอาคารที่ 2 นั้น เชื่อมต่อจากตัวอาคารที่ 1 ไปทางด้านหลัง ซึ่งเป็นส่วนของพื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศงานหัตถกรรมในท้องถิ่นจากประตูทางเข้าด้านซ้ายมือ จะเป็นส่วนของ การจัดแสดงหุ่นจำลองของวิธีการตีมีดและด้านขวามือเป็นพื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลอง วิธีการเขียนลายผ้าและการทอผ้า ซึ่งในแต่ละส่วนนั้นได้จัดแสดงอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยมีการวางอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ รวมทั้งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในชุมชน

ภาพที่ 32 ป้ายศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมเผ่าม้ง (บ้านแม่สา)

ภาพที่ 33 แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยว

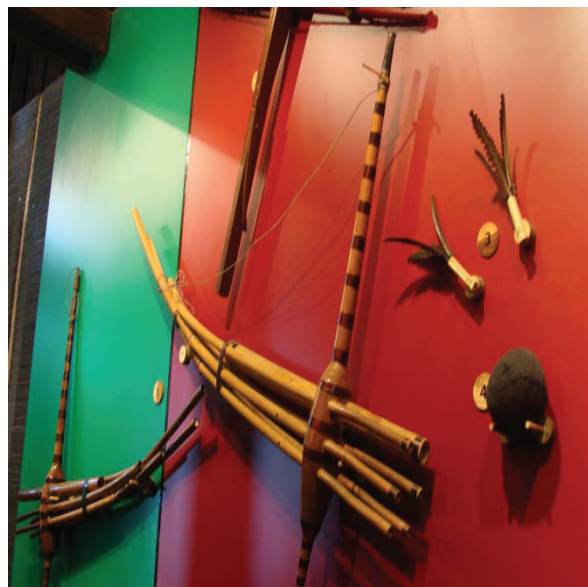
สำหรับพื้นที่การจัดแสดงส่วนนี้ เป็นการจัดแสดงของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่พบคุ้ยได้ยากจากชุมชนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นถ้วยโถโอชาม ชุดเครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมาหากิน และเครื่องจักสาน เป็นต้น โดยจัดวางเป็นหมวดหมู่ ซึ่งมีความเหมาะสมแตกต่างกันออกไปตามลักษณะการใช้งานของวัสดุ ศิลป์แต่ละชิ้น และมีป้ายสื่อความหมายอธิบายถึงวัสดุศิลปแต่ละชิ้นที่อธิบายทั้งภาษาม้ง ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ตลอดจนลักษณะการใช้งานและที่มาของวัสดุศิลปชิ้นนั้น เพื่อสามารถสื่อความหมายให้กับคนในชุมชน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้

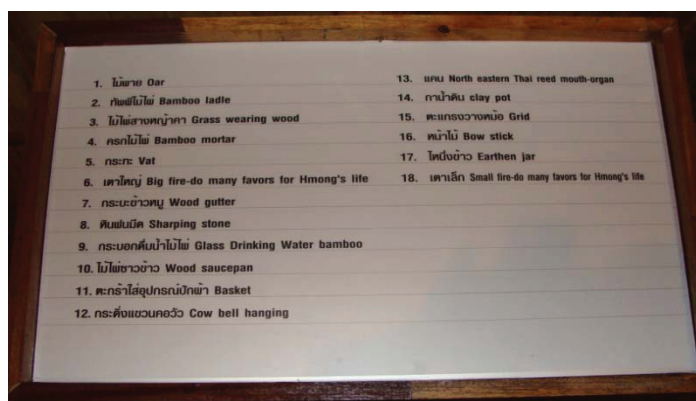
ภาพที่ 34 การจัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ภาพที่ 35 หุ่นจัดแสดงชุดประจำเผ่าม้ง

ภาพที่ 36 การจัดวางแสดงเครื่องดนตรีประจำเผ่าม้ง

ภาพที่ 37 ป้ายสื่อความหมายภายในศูนย์วัฒนธรรมชุมชนแม่สา

ส่วนที่ 2 พื้นที่จัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรม ตำแหน่งที่ตั้ง และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ส่วนที่ 2 นี้ เป็นการจัดแสดงป้ายนิทรรศการเกี่ยวกับภาพถ่ายเก่า ๆ ตั้งแต่การปลูกไร่นาของชนเผ่าม้ง จนถึงวิธีการเกษตรในปัจจุบัน ภาพถ่ายการเสด็จมาเยือนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภาพถ่ายเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พิธีกรรม เทศกาลงานประเพณีที่สำคัญของชนเผ่าม้งบ้านแม่สา สภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมโดยรอบ เส้นทางการเดินทางไปยังหมู่บ้านแม่สา รวมถึงตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง

ภาพที่ 38 แบบจำลองภูมิประเทศชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 39 การจัดแสดงภาพถ่ายของประชาชนที่ต้อนรับการเสด็จเยี่ยมชุมชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ส่วนที่ 3 พื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศภายในบ้านของคนในชุมชน

พื้นที่ส่วนที่ 3 นี้ ได้จำลองลักษณะตัวบ้านของชนเผ่าม้ง ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ ประตูทางเข้า จากนั้นใกล้กับประตูหลักจะมีเตาไฟเล็ก และแคร่ไม้ไผ่สำหรับนั่งหรือนอน เอาไว้รับแขก กลางบ้านจะมีเสาหลักหรือเสาเอกและเป็นที่ทำงานภายในบ้าน บริเวณข้างในสุดนั้น ด้านซ้ายจะเป็นเตาไฟใหญ่สำหรับทำอาหารเลี้ยงแขกจำนวนมาก และเอาไว้มั้ดอาหารหมู สำหรับหมู่บ้านฝั่งซ้ายมักจะกันเป็นห้องนอนของพ่อแม่กับลูก และบนผนังตรงข้ามกับประตูหลักจะเป็นหิ้งบูชาผี

ภาพที่ 40 หิ้งบูชาผี

พื้นที่ปรุงอาหารของชนเผ่าม้งมักใช้พื้นที่ของเตาไฟใหญ่ในการประกอบอาหาร ซึ่งในส่วนบริเวณนี้ ได้จัดจำลองโดยวางอุปกรณ์เครื่องครัวต่าง ๆ เช่น หม้อ กระทะ ไหหนึ่งข้าว มีด จาน ชาม ทัพพี และตะหลิว เป็นต้น

ภาพที่ 41 การจัดแสดงห้องครัวของชนเผ่าม้ง

สำหรับพื้นที่เก็บพืชผลการเกษตร ชาวบ้านมักจะเก็บพืชผลการเกษตรไว้บริเวณมุมใดมุมหนึ่งของตัวบ้าน โดยในส่วนนี้ได้จัดวางอุปกรณ์การเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จอบ เสียม คราด ขวาน มีด เคียวเกี่ยวข้าว ครกสำหรับทำข้าวซ้อมมือ ใบพัดข้าว และที่แบกฟืน เป็นต้น

ภาพที่ 42 อุปกรณ์เครื่องใช้ทางการเกษตร

ส่วนที่ 4 พื้นที่จัดแสดงหุ่นจำลองบรรยากาศงานหัตถกรรมในท้องถิ่น

บริเวณพื้นที่ส่วนที่ 4 นี้ ใช้จัดแสดงส่วนจำลองงานหัตถกรรมในท้องถิ่น โดยแยกออกเป็นสองส่วน คือ 1) ส่วนงานหัตถกรรมการตีมีด และ 2) ส่วนงานหัตถกรรมการย้อมผ้าและการเขียนผ้าลายเทียน

การจัดแสดงงานหัตถกรรมการตีมีด เป็นการจำลองกรรมวิธีการตีมีดของชนเผ่าม้ง โดยนำอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการตีมีด เช่น กองถ่าน เครื่องเป่าลมเพื่อให้ความร้อน รางใส่น้ำ ฐานสำหรับตีมีด รวมทั้งการจัดแสดงมีดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะการใช้งาน ส่วนผนังนั้นเป็นส่วนแสดงของป้ายสื่อความหมาย ป้ายนิทรรศการที่อธิบายถึงวิธีการตีมีด และเครื่องมือการตีมีดพร้อมรูปภาพประกอบ

ภาพที่ 43 เครื่องเป่าลมกับกองถ่าน

ภาพที่ 44 การตีมีด

การจัดแสดงงานหัตถกรรมย้อมผ้าและการเขียนผ้าลายเทียน ได้จัดแสดงวิธีการย้อมผ้าและขั้นตอนการเขียนผ้าลายเทียน ตั้งแต่ผ้าใยกล้วยงตลอดจนไปถึงผ้าลายปัก รวมทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการย้อมผ้า เช่น โองย้อมผ้า สมุนไพร (ฮ่อม) ที่นำมาสีกเป็นสีย้อมผ้าและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียนผ้าลายเทียนเทียน เช่น หม้อต้มขี้ผึ้ง ปากกาเขียนเทียน ผ้าใยกล้วยง โดยในส่วนนี้ได้้นำต้นฮ่อมมาวางและมีป้ายสื่อความหมายอธิบายวิธีการทำผ้าเขียนลายเทียน พร้อมรูปภาพประกอบคำอธิบาย

ภาพที่ 45 การทำผ้าและปักผ้า

3.1.2 กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์

การปลูกบ้านสร้างเรือน

สมัย สิทธีธรรม (2541:17-23) ระบุว่า ชาวเขาเผ่าม้งนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนภูเขาสูง ถ้ายอดเขาสูงมีที่ราบพอ พวกเขาก็จะปลูกบ้านเรือนกันทั้งหมู่บ้าน แต่ถ้าไม่มีที่ราบพอพวกเขาก็จะปลูกบ้านเรือนกระจายลงกันตามลาดชันเขา ลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การตั้งบ้านเรือนของชาวม้ง ควรจะเป็นเนินเขาที่ลาดลงแต่ไม่ลาดชันจนเกินไปมีลักษณะเป็นการตั้งหมู่บ้านอยู่ในหุบเขาปลายเนินที่ลาดลงไปจะต้องมีลำน้ำไหลผ่านตลอดปี ถัดจากลำห้วยควรมีแนวเขาสองลูกตั้งสลับกัน กล่าวกันว่าหากตั้งหมู่บ้านได้ทำเลตามลักษณะนี้จะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความสุข และร่ำรวยมากขึ้น

ชาวเขาเผ่าม้งจะปลูกบ้านติดกับพื้นดินโดยใช้ดินเป็นพื้นเรือน ยกพื้นสูงเพียงที่นอน วัสดุที่ใช้สร้างบ้านเรือนมักจะเป็นของที่ทำได้ตามท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ไม้ไผ่สับฟาก หรือไม้แผ่นมาทำเป็นฝาเรือน เสาจะใช้ไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตอง เช่น ใบเหียง ใบก่อ นำมาเย็บเป็นตับ ๆ หรือใช้ไม้ไผ่ผ่าครึ่งประกบกัน

การจะสร้างบ้านเรือนที่ตรงไหน ชาวม้งมักจะมีการเสี่ยงทายล่วงหน้าก่อน ว่าทำเลไหนจะเหมาะสมแก่การปลูกบ้านหรือไม่ เพราะถ้าหากที่ตั้งตัวบ้านมีทำเลไม่เหมาะสม อาจจะทำให้มีเหตุร้ายเกิดความไม่สงบสุขต่างๆ ได้ เช่น การปลูกบ้านควรจะต้องหันหน้าบ้านออกไปทางลาดของภูเขาซึ่งมักจะลาดลง ติดกับตัวบ้านมักจะมีคอกม้า คอกหมู และเล้าไก่ ชาวม้งส่วนใหญ่จะไม่นิยมทำรั้วบ้านอย่างพวกเหยา หรือลีซอ

1. ลักษณะความแตกต่างบ้านเรือน

ลักษณะภายในของบ้านระหว่างม้งขาว และม้งลาย ก็แตกต่างกันออกไป เช่น บ้านม้งขาว ซึ่งจะมีอยู่ 2 ประตู คือ ประตูด้านหน้าและประตูด้านหลัง และสำหรับม้งลายจะมีประตูบ้านเพียงประตูเดียว สำหรับประตูด้านหน้าของบ้านชาวม้ง หรือที่เค้าเรียกกันว่าประตู ขอตตั้งต้าย

ขอตตั้งต้าย จะเป็นประตูสำคัญ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะต้องเข้าออกประตูนี้ ส่วนประตูด้านข้างบ้านซึ่งเรียกว่า ขอตตั้งสั่ว ประตูนี้เป็นประตูที่ไม่ค่อยจะมีความสำคัญทางพิธีกรรมมากนัก แต่ทั้งสองประตูก็สามารถเดินเข้าออกในชีวิตประจำวันได้ ถัดจากประตูด้านหน้าทางซ้ายมือ มักนิยมทำเป็นห้องนอนของสมาชิกภายในบ้าน โดยหัวหน้าครอบครัว (พ่อ – แม่) มักจะนอนห้องแรก ถัดเข้าไปจะเป็นห้องนอนลูกชายลูกสาว หากมีสมาชิกหลายคนในบ้านอาจจะเพิ่มห้องนอนทางด้านขวาของประตูก็ได้ แต่ปกติจะเป็นที่เก็บเมล็ดพันธุ์พืช หรือยุ้งข้าว และเป็นที่ตั้งของครกกระเดื่องสำหรับตำข้าว

ถัดเข้าไปในกลางบ้าน จะมีเตาไฟเล็กหรือ **ขอจู้** ใช้สำหรับหุงหาอาหารหรือนั่งจิบน้ำชาพักผ่อนคุยกันของคนในบ้าน พื้นที่เตาไฟเล็กนี้ใช้เป็นที่รับแขก นั่งพูดคุยกันหน้าเตาไฟต่อไปก็เป็นประตูด้านข้าง คือ ประตูขอตตั้งสั่วและเตาไฟใหญ่หรือ **ขอส้อ** พร้อมเครื่องครัวเกือบอยู่ท้ายครัว

ลักษณะภายในบ้านของม้งลาย ที่แตกต่างกันกับม้งขาวก็คือ บ้านจะมีประตูด้านหน้าด้านเดียว เรียกว่า ขอตตั้งตั้งฮั (แต่จะทำประตูข้างเพื่อความสะดวกในการเข้าออกด้วยก็ได้) ฝาदानประตูไม่มีการหักมุมเข้าไปจากแนวชายคา และเตาไฟเล็กสำหรับรับแขกจะอยู่บริเวณด้านขวาของประตู พร้อมกับห้องรับแขก

ลักษณะของบ้านม้งทั้งสองนี้เป็นลักษณะตามประเพณีทั่วไปแต่ไม่ได้เป็นกฎตายตัวในการปฏิบัติ เช่น บ้านบางหลังอาจจะไม่มีเตาไฟใหญ่หรือไม่มีครกกระเดื่อง บางบ้านอาจจะเก็บยุ้งข้าวหรือเมล็ดพันธุ์ไว้นอกบ้านก็ได้ตามประเพณีการสร้างบ้านม้งมักจะทำหลังคายื่นออกมาเลยประตู และไม่นิยมทำหน้าต่าง ฉะนั้นภายในบ้านจึงค่อนข้างจะมีมืด แต่ก็มิหลายหลังเจาะหน้าต่างบานเล็กๆ เอาไว้ระบายอากาศเช่นกัน

การย้ายที่อยู่ส่วนใหญ่ชาวม้งมักจะไม่ค่อยย้ายที่อยู่กันมากนัก (ไม่เหมือนชาวเขาเผ่าอื่นๆ) แม้บางทีอาจมีการอพยพหรือย้ายหมู่บ้านไปแล้วก็อาจจะย้ายกลับมาอยู่ที่เดิมก็ได้ เพราะสภาพการเป็นอยู่มักจะอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นหมู่เครือญาติ หลายครอบครัว แต่ละครอบครัวจะมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันมากๆ และไม่นิยมการแยกเรือน ยิ่งบ้านเรือนใดมีลูกหลานมากหัวหน้าครอบครัวก็จะสุขสบาย ดังนั้นการย้ายที่อยู่ของม้งจึงมักเกิดน้อย หรือหากมีก็จะชักจูงให้ละถิ่นฐานบนภูเขามาอยู่พื้นราบ ยิ่งเป็นการยากมาก

2. ลักษณะตัวบ้าน

ตัวบ้านปลูกคร่อมอยู่บนพื้นดินที่ทึบแน่น วัสดุส่วนใหญ่ใช้ไม้เนื้ออ่อน ผืนกันระหว่างห้องหรือบ้านทำใช้ลำไม้ไผ่ ฝาคือเป็นแผ่น หลังคามุง ด้วยหญ้าคา หรือใบจาก แต่เสาจะเป็นไม้เนื้อแข็ง แปลนเป็นแบบง่ายๆ ตัวบ้านไม่มีหน้าต่าง เนื่องจากอยู่ในที่อากาศหนาวเย็น ใกล้กับประตูหลัก จะมีเตาไฟเล็ก และแคร่ไม้ไผ่สำหรับนั่งหรือนอน เอาไว้รับแขก กลางบ้านจะเป็นที่ทำงานบ้าน เข้าไปในสุด ด้านซ้ายจะเป็นเตาไฟใหญ่สำหรับทำอาหารเลี้ยงแขกจำนวนมาก และเอาไว้ต้มอาหารหมู

บางบ้านจะมีครกไม้ใหญ่สำหรับตำข้าวเปลือก มีลูกโม่หินสำหรับบดข้าวโพด แบ่งถั่วเหลือง ไกล่กับที่ทำงานจะมีกระบอกล้างมือวางน้ำตั้งอยู่ สำหรับหมู่บ้านฝั่งซ้ายมักจะกันเป็นห้องนอนของพ่อแม่กับลูก

3. ผีเรือนหรือด้าไหเวจ

ผีประตู (ด้าของตรัง) เป็นผู้ปกปักรักษาคนและสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน **ผีเสา** เรียกว่า ดู้ด้า หรือ แย่ด้า เป็นผีเสาเรือนต้นกลาง **ผีลี้เกะ** เป็นผีเรือนที่อยู่ฝ้ายบ้านตรงกันข้ามกับประตูหน้าบ้าน เป็นกระดาศสี่เหลี่ยมสีขาวเท่าฝ่ามือ ลี้เกะ ช่วยให้ทำมาหากินเจริญ ลูกหลานเพิ่มพูน คำขायดี **ทำเน้ง** หรือผีหิ้งเป็นหิ้งประจำตัวของหมอดีทรง **ด้าของส่อ** หรือผีเตาไฟใหญ่ ซึ่งมั่งถือว่ามีบุญคุณต่อชีวิตมาก **ด้าของจู้** เป็นผีเตาไฟเล็ก เป็นผู้ให้ความอบอุ่นแก่คนในบ้านให้มีความสุข และ **ป้อกึ่งเหยฮ้อฮี้** เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปเป็นส่วนหนึ่งของผีเรือนด้วย สิ่งสถิตอยู่ที่คานพาตระหว่างเสาห้องนอนชิดประตูกับเสาผนังด้านหิ้งผี (แต่มีคนกล่าวว่าผีบรรพบุรุษอยู่ส่วนปลายของเสาผี)

4. ความเชื่อก่อนที่จะปลูกบ้านเรือน

จากการสัมภาษณ์นายทวีศักดิ์ กรกักริตการ และ นายเน้ง ฌนอมวรกุล (สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2555) กล่าวว่า มั่งจะมีการเสี่ยงทายพื้นที่ที่จะมีการปลูกบ้านเรือนก่อน เพื่อครอบครัวจะได้มีความสุขและร่ำรวย โดยกระทำการดังนี้ เมื่อเลือกสถานที่ได้แล้ว จะขุดหลุมหนึ่งหลุม แล้วนำเม็ดข้าวสารจำนวนเท่ากับสมาชิกในครอบครัวโรยลงในหลุม แล้วโรยข้าวสารอีกสามเม็ดแทนสัตว์เลี้ยงเสร็จแล้วจะจุดธูปบูชาผีเจ้าที่เจ้าทางเพื่อขออนุญาต และเอาขามมาครอบก่อนเอาดินกลบรู้งขึ้นจึงเปิดดู หากเมล็ดข้าวยังอยู่เรียบก็หมายความว่า ที่ดังกล่าวสามารถปลูกสร้างบ้านเรือนได้

ภาพที่ 46 ประตูทางเข้าหลักของบ้าน

ภาพที่ 47 เสาหลัก/เสากลางบ้าน

ภาพที่ 48 ผนังบ้านที่ตรงข้ามกับประตูหลัก

ภาพที่ 49 เตาไฟใหญ่

ภาพที่ 50 เตาไฟเล็ก

วัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

1. ประวัติความเป็นมาของดอยผากลองและผาฉิ่ง

จากการสัมภาษณ์นายทวีศักดิ์ กรกัรติการ และ นายเน้ง ถนอมวรกุล (สัมภาษณ์ วันที่ 25 มกราคม 2555) กล่าวว่า ในสมัยอดีตนั้นตามตำนานเล่าขานขุนหลวงวิรังคะ (เจ้าลัวะ ตามตำนานเล่าว่าขุนหลวงวิรังคะเป็นชายที่มีรูปร่างหน้าตาที่ไม่ค่อยดีนัก) ได้ตกหลุมรักเจ้านางจามเทวี เจ้าผู้ครองนครลำพูนได้มีการพนันกันเกิดขึ้นว่าถ้าขุนหลวงวิรังคะ ยิ่งธนูไปตกยังเมืองลำพูนได้พระนางยินดีที่จะตกลงเป็นคู่ครองด้วย ขุนหลวงวิรังคะเป็นผู้ที่มีคาถาอาคมสูงพระนางจามเทวีคิดว่ายังไงก็ต้องตกเป็นของขุนหลวงวิรังคะ พระนางจึงหาวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้คาถาเวทมนต์ของขุนหลวงวิรังคะเสื่อม ตามตำนานเล่าว่า พระนางได้ใช้ประจำเดือนแต่ด้วยวิธีการใดก็ไม่แน่ชัด บางคนเล่าว่า ได้ใส่ในหมาก พลู ให้ขุนหลวงวิรังคะเคี้ยวกิน บางคนเล่าว่าป้ายที่หมวกที่ขุนหลวงวิรังคะสวมใส่ จนทำให้ขุนหลวงวิรังคะเสื่อมลงไม่สามารถที่จะยิ่งธนูไปตกยังเมืองลำพูนได้ พระนางจามเทวีจึงรอดตัวจากการเป็นคู่ครองขุนหลวงวิรังคะ ในคราวนั้น สำหรับกลองและฉิ่งนั้นมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตรีประกอบการทำพิธีในอดีตนั้นกลองและฉิ่งสามารถตีและมีเสียงดังจริง และต้องเสื่อมสลายไปเพราะการเข้ามาตีของหญิงมีครรภ์ ทำให้กลองและฉิ่งไม่สามารถใช้งานได้

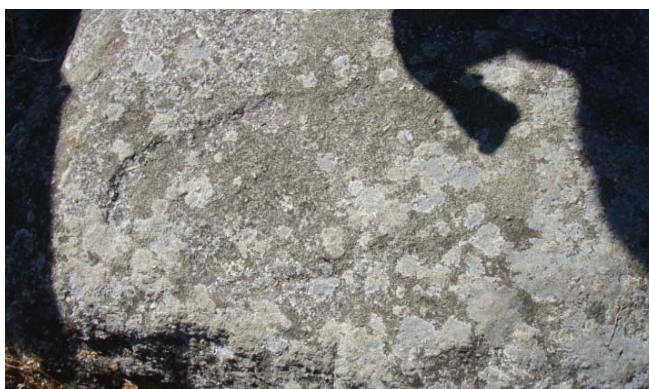
ภาพที่ 51 ป้ายสื่อความหมาย “ตำนานดอยผากลอง”

ภาพที่ 52 ดอยผากล่อง

2. ประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธรบาท

ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังพื้นที่บริเวณนี้ ได้เดินจาริกแสวงบุญ และได้เดินผ่านเหยียบก้อนหินเป็นรูปฝ่าเท้า ที่เชื่อแบบนี้ก็เพราะว่ารอยเท้านี้ไม่เหมือนกับรอยเท้ามนุษย์ธรรมดา คือ มีลักษณะที่ใหญ่เกินกว่ารอยเท้ามนุษย์ทั่วไป นิ้วเท้าเรียวยาวเท่ากันสม่ำเสมอเหลือไว้ให้เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้าน

ภาพที่ 53 รอยพระพุทธรบาท

3. วิธีการเกษตร ชนเผ่าม้งบ้านแม่สา

การเกษตรหมู่บ้านแม่สา ในอดีต จนถึงปัจจุบัน

บ้านแม่สา เป็น หมู่บ้านม้ง (เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่ง ทางภาคเหนือของไทย และประเทศใกล้เคียง) โดยจัด อยู่ในกลุ่มของชาวไทยภูเขา ในอำเภอแมริม ตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมาตั้งหมู่บ้านใหม่ ปี พ.ศ.2510 ที่ย้ายมาจากหมู่บ้านแม่สาเก่า เนื่องจาก ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และในปี 2524 ได้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ทำให้ชาวม้ง หมู่บ้านแม่สาเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานและเป็น ชุมชนม้งที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ

เนื่องจากพื้นที่เป็นพื้นที่หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานฯ ชาวบ้านแม่สา จึงได้รับอนุญาตให้ทำการเกษตรได้เฉพาะในพื้นที่จำกัด ซึ่งได้ทำกินอยู่ก่อนที่จะประกาศเป็นเขตอุทยาน ในอดีตชาวบ้านจะปลูกฝิ่น และทำไร่เลื่อนลอย แต่ในช่วงปี 2513 ได้มีการปราบปรามยาเสพติด และการปลูกฝิ่น ตามพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยในปัจจุบัน ชาวบ้านทำสวนลิ้นจี่ ปลูกข้าวโพด ผักกาด แครอท กะหล่ำปลีและมันฝรั่งทดแทน

ภาพที่ 54 พื้นที่ทางการทำการเกษตรของหมู่บ้านแม่สา

การดำเนินชีวิต และความอยู่รอดของชาวบ้าน บ้านแม่สา

ด้วยน้ำพระหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นความสำคัญและทรงห่วงใยการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยบนพื้นที่สูง เป็นพระกรุณาสูงยิ่งที่ทรงมีโครงการหลวงเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ และที่นี่เป็นหนึ่งในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงช่อ โครงการหลวงแม่สาใหม่ จึงทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีอาชีพเสริมและสามารถยกระดับชีวิตให้ดีขึ้น

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

มูลนิธิโครงการหลวง (2552: ออนไลน์) ระบุว่า การทำการเกษตรของชาวบ้านจะเพาะปลูกได้ดีในช่วง ฤดูฝน และอาศัยน้ำจากประปาภูเขา แต่เนื่องจากแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ทางกรมชลประทานจึงได้จัดสร้างอ่างเก็บน้ำไว้บนดอยโดยปล่อยลงสู่ถังเก็บน้ำของเกษตรกร ซึ่งแต่ละครั้งสามารถใช้ในการเพาะปลูกได้ประมาณ 4-5วันแต่จะขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ยิ่งกว่านั้น ฤดูดีพิชิตศัตรูพ่าย (2552: ออนไลน์) ระบุว่า ช่วงหน้าแล้ง ปลายเดือนเมษายน – ไปจนหมดฤดูฝน จะเป็นช่วงการเก็บแรงเพื่อเตรียมการทำการเกษตรต่อไป เพราะช่วงนี้เป็นหน้าแล้งจึงจะเก็บผลผลิต 1 ครั้งต่อปี และยังมีการอนุรักษ์ดิน และน้ำโดยการส่งเสริมปลูกไม้ล้มลุกในฤดูหนาว เช่น สตรอเบอร์รี่ มะเขือเทศ ชาโยเต้ (ยอดฟักแม้ว) แตงกวา ฟักทอง เป็นต้นผลผลิตที่ได้บางส่วนจะเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน และบางส่วนส่งเก็บมูลนิธิพัฒนาโครงการหลวง

อาชีพและสภาพทางเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ นายพ่ายพ กรกิตติการ (สัมภาษณ์วันที่ 26 มกราคม 2555) เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านแม่สา เป็นป่าเขาไม่มีพื้นที่ราบ ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ปลูกน้อยจากการส่งเสริมของโครงการหลวงเพื่อป้องกันการรุกรานการทำลายแผ้วถางป่า เขตพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นการปลูกลิ้นจี่มากที่สุด เพราะดินบริเวณเหล่านี้เป็นลักษณะของดินแดง สามารถปลูกลิ้นจี่ได้มากกว่าพันธุ์ไม้ผลชนิดอื่นๆ และรองลงมาจากลิ้นจี่ คือพืชเมืองหนาว เช่นกะหล่ำปลี (ผักกาดลู้ย) ชาโยเต้ พริกหวาน กะหล่ำ เป็นต้น ซึ่งจะปลูกในบริเวณที่เป็นดินดำ ซึ่งในบริเวณดินดำนั้นว่าเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแร่ธาตุที่พืชผักต้องการทำให้พืชผลบริเวณนี้เจริญเติบโตได้เป็นอย่างดี และทำให้มีพืชผลออกสู่ตลาดได้มากขึ้น

ฤดูกาลในการทำการเกษตรของชาวบ้าน

จากการสัมภาษณ์ นายเต่ง ทรงกิตติกุล (สัมภาษณ์วันที่ 26 มกราคม 2555) กล่าวว่า ช่วงที่ 1 กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม เป็นช่วงของการปลูกและการเก็บผลผลิตจากลันจี ช่วงที่ 2 กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม เป็นช่วงของการปลูกพืชผักเมืองหนาว เช่นกะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี ซาโยเต้ และรวมไปถึงข้าวโพดไร่ เพราะช่วงนี้เป็นช่วงควบระหว่างฤดูฝน การปลูกข้าวไร่ และผักบางชนิดจึงต้องอาศัยน้ำฝนในการทำการเกษตร จึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำหมู่บ้าน

ชาวบ้านบ้านแม่สากับการปศุสัตว์

นอกจากนี้ ภาครัฐดี พืชศาสตร์พาย (2552: ออนไลน์) ระบุว่าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านแม่สาได้ส่งเสริมให้เกษตรกรชาวเขาเลี้ยงหมู และไก่พันธุ์พื้นเมืองแทนการปลูกฝิ่น สัตว์ที่หมู่บ้านแม่สาจะเลี้ยงหมูดำและไก่ โดยการเลี้ยงจะเลี้ยงหมูในคอกยกพื้นสูงประมาณ 50 เซนติเมตร เพื่อรักษาความสะอาดของคอกหมู และไม่ส่งกลิ่นรบกวนเมื่อเทียบกับการทำคอกแบบตาดิน เพราะทำความสะอาดได้ง่ายกว่า และการเลี้ยงหมูของชาวบ้านเป็นการเลี้ยงเพื่อนำมาเป็นอาหารประเภทโปรตีน และรวมไปถึงไก่พันธุ์พื้นเมืองที่ชาวบ้านเลี้ยงด้วยไม่ได้เลี้ยงไว้เพื่อทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 55 สุนัขที่เกษตรกรนำมาเลี้ยงอยู่ภายในหมู่บ้านแม่สา

พืชผัก และไม้ผลทางเศรษฐกิจของเกษตรกรบ้านแม่สา

พืชผัก และไม้ผลที่เป็นพืชผลทางเศรษฐกิจของเกษตรกรบ้านแม่นั้นมีต้นกำเนิดมาจากโครงการหลวงบ้านแม่สา ซึ่งได้มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านหมู่บ้านแม่นั้นได้ทำสวน ลันจี (มีการปลูกมากที่สุด) การปลูกข้าวโพด ผักกาด แครอท กะหล่ำปลี มะเขือเทศ กระเทียมต้น มันฝรั่ง แตงกวา ฟักทอง สตรอเบอร์รี่ พริกหวาน และซาโยเต้ (ยอดฟักแม้ว) มาจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นการยกระดับชีวิตคนในชุมชนให้ดีขึ้น

ภาพที่ 56 สวนลันจีในพื้นที่บ้านแม่สา

ภาพที่ 57 สวนมะเขือเทศพันธุ์โทมัส

ภาพที่ 58 การให้ความรู้เกี่ยวกับ “ซาโยเต้” ผักเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแม่สา

ภาพที่ 59 การเยี่ยมชม และศึกษาต้นกล้า ผักกาดขาวปลี (ลู่ย)

ภาพที่ 60 ไร่ข้าวโพดที่แก่ตัวจัด พร้อมเป็นอาหารให้กับสัตว์

ภาพที่ 61 ไร่มันฝรั่ง

ภาพที่ 62 กระเทียมต้น

ภาพที่ 63 โรงเรือนพริกหวาน ผลผลิตที่ชาวบ้านปลูก ควบคุมดูแลโดยศูนย์พัฒนา
โครงการหลวงบ้านแม่สาใหม่

สมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ กรกัฏฐการ (สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2555) กล่าวว่า ภายในพื้นที่หมู่บ้านแม่สาใหม่มีความอุดมสมบูรณ์ของสมุนไพรพื้นบ้านนานาพันธุ์ และรวมถึงของสมุนไพรหลากหลายชนิด ซึ่งสมุนไพรที่พบเห็นทั่วไปภายในพื้นที่ คือ “ตั้งกิ” เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้สำหรับต้มใส่ไก่ “สาบเสือ” เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้สำหรับการห้ามเลือดในบริเวณที่แผลเป็นแผลสด “ยาอ้วน” เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้สำหรับต้มใส่ไก่จะทำให้เจริญอาหาร “เงินเต้า” เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้สำหรับรักษาโรคทั่วไป เช่น หวัด ไอ คลื่นไส้ แก้วปวดซึ่งสมุนไพรเหล่านี้แต่ละชนิดนั้นล้วนแล้วแต่มีคุณค่ามากมาย

ภาพที่ 64 สมุนไพรที่พบเห็นโดยทั่วไปภายในพื้นที่บ้านแม่สา

3.1.3. กิจกรรมผ้าลายเขียนเทียน / ผ้าปัก

ผ้าลายเขียนเทียน

ชโลพร ธนอมวรกุล (วีระพล ทองมา. 2553: 70 – 76) กล่าวว่า ในอดีตผ้าเขียนลายเทียนชาวเขาส่วนใหญ่จะใช้ผ้าใยกล้วยซึ่งที่ผลิตเองมาปักเป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งลวดลายเหล่านี้ ชาวเผ่าม้งคิดค้นออกแบบของลวดลายเอง ปกติแล้วชนเผ่าม้งจะมีความประณีตในการคิดลวดลาย และการปักลวดลายต่างๆ ซึ่งจะได้เห็นได้จากกระโปรงของม้งที่ทำจากผ้าเขียนลายเทียนกับผ้าปัก และเมื่อมีการปักลายเรียบร้อยแล้ว จะนำมาแปรรูปเป็นเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ในเทศกาลปีใหม่ หรือในวันสำคัญ ต่าง ๆ

และสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้อย่างอื่นได้ เช่น ถุงย่าม กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ กระเป๋าใส่สตางค์ ถุงใส่โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้อื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งผ้าปักของม้งจะมีลวดลายที่แตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกแตกต่างกัน

อุปกรณ์การทำผ้าเขียนลายเทียน

1. ผ้าดิบธรรมดา ไม่ย้อมสี ความยาวตั้งแต่ 2.0 เมตร - 4.0 เมตร
2. จันทิ้ง (ปากกาเขียนเทียน)
3. ขี้ผึ้งเผาไฟไม่ผสมน้ำ
4. โต๊ะที่ใช้เขียนผ้า ต้องเป็นโต๊ะที่ไม่มีรอยต่อและต้องเรียบเท่ากันเสมอ
5. หม้อต้มขี้ผึ้ง เป็นภาชนะสำหรับอุ่นให้ขี้ผึ้งร้อนอยู่ตลอดเวลา
6. แบบหรือลวดลายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อาจดัดแปลงโดยการนำเอาศิลปะส่วนตัวและมาผสมผสานลวดลายดั้งเดิม
7. สมุนไพรบางชนิดที่เป็นส่วนผสมในการย้อมสีผ้า
8. ใบม่อฮ่อม ซึ่งเป็นส่วนผสมหลักในการย้อมสีผ้าหลังการเขียนลวดลาย

ภาพที่ 65 ใบม่อฮ่อมใช้ในการย้อมผ้าหลังการเขียนลวดลายของผ้าเขียนลายเทียน

ขั้นตอนและกรรมวิธีในการเขียนลายและการย้อมสี

ขั้นตอนที่ 1

นำขี้ผึ้งมาละลายหรือต้มให้ร้อน โดยวิธีการดังนี้ นำหม้อต้มขี้ผึ้งที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 10 เซนติเมตร จากนั้นนำขี้ผึ้งใส่ลงไป นำหม้อขี้ผึ้งไปอุ่นกับถ่านที่ร้อนจัด จากนั้นขี้ผึ้งก็จะละลาย รอจนกว่าขี้ผึ้งร้อนจัดถึงจะใช้ได้

ขั้นตอนที่ 2

นำผ้าดิบที่ทอได้เรียบร้อยแล้ว มาสร้างตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดของสี่เหลี่ยมประมาณ 2-3 เซนติเมตร ตารางทุกช่องจะต้องมีขนาดเท่ากัน โดยสร้างตารางให้เต็มผ้าดิบ ต้องใช้ดินสอขีดเส้นตาราง หรือปากกาน้ำเงินก็ได้ ไม่ควรที่จะใช้ปากกาสีแดง เพราะปากกา สีแดงเมื่อนำมาขีด หรือสร้างตารางแล้วเวลาย้อมผ้าไหม จะเห็นเส้นตารางเป็นสีแดงอยู่ทำให้ ผ้าไม่สวย จากนั้นนำ

ปากกาเขียนซีฟู้ด โดยนำปากกาไปจุ่มซีฟู้ด แล้วนำมาเขียนลวดลายต่างๆ บนผ้าไหมดิบ ปากกาเขียนซีฟู้ดนั้นเรียกว่า ดาต้าะ ซึ่งดาต้าะทำจากเหล็กหรือทองเหลือง วิธีการทำ คือ นำแผ่นทองเหลืองหรือแผ่นเหล็กมาวัดเป็นรูปสามเหลี่ยมที่มีขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร จากนั้นแล้วนำมาขัดด้านด้านหนึ่งให้เรียบ เหลาไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร หรือประมาณ 1 เซนติเมตร นำไม้ไผ่มาผ่าปลายด้านใดด้านหนึ่ง แล้วนำแผ่นเหล็กที่ตัดมาเรียบร้อยมา สอดใส่ลงไปในห้องรอยผ่าแล้วมัดให้เรียบร้อย หลังจากเขียนลวดลายเสร็จ

ขั้นตอนที่ 3

จะนำผ้าไปย้อมครามให้ดำ เมื่อย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำไปล้างสีครามนั้นออกให้หมดก่อน โดยที่จะล้างสีครามออกได้นั้นจะมีวิธีการดังนี้ คือ ต้มน้ำร้อนให้เดือด จากนั้นก็นำผ้าที่เขียนลวดลายเสร็จมาแช่น้ำเย็น จากนั้นนำผ้าที่แช่น้ำเย็นออกโรยให้แห้งก่อน แล้วนำผ้าที่เขียนลวดลายมาต้มกับน้ำร้อนในกระทะที่ตั้งน้ำไว้ รอสักประมาณ 3-5 นาที พยายามล้างคราบซีฟู้ดออกให้หมด นำไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วก็นำผ้านั้นไปตัดตกแต่งให้สวยงาม โดยที่นำผ้าสีอื่นมาปะชุนให้เรียบร้อยดังนี้ แล้วจึงนำมาจับจีบทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4

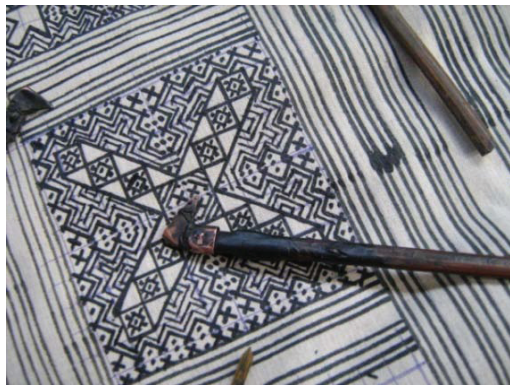
นำผ้าที่ปักเรียบร้อยมาต่อกับผ้าเขียนลายเทียน แล้วจัดกลีบให้ตรงกัน จากนั้นรอยจีบนั่นจะต้องเอาด้ายร้อยไว้แน่น เพื่อให้จีบสามารถอยู่ได้นาน และจัดตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงงานเทศกาลปีใหม่จะสามารถนำมาใช้ได้เลย เพราะหากว่ากระโปรงนั้นจับจีบไม่สวย ก็ใส่ไม่สวยเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อจับจีบเรียบร้อยแล้วจะต้องเก็บ ประมาณ 1 เดือนเป็นอย่างน้อย เพื่อให้จีบคงทนและสวยงาม สามารถนำมาใช้ได้เลย (อรุณทัย เจริญทรัพย์อนันต์, สัมภาษณ์วันที่ 26 มกราคม 2555)

การดูแลรักษา

การดูแลรักษาผ้าย้อมสีม่อฮ่อมนั้น ไม่ควรใช้ผงซักฟอกที่มีส่วนผสมของสารจัดคราบหรือสารฟอกขาว เพราะจะทำให้ลวดลายที่เขียนบนผืนผ้าซีดจางและหลุดลอกออก ควรใช้น้ำธรรมดาในการซัก

ภาพที่ 66 หม้อต้มซีฟู้ด

ภาพที่ 67 ขั้นตอนในการเขียนผ้าเขียนลายเทียน
กระโปรง

ภาพที่ 68 การปักและจัดกลีบ

ภาพที่ 69 กระโปรงผ้าใยกล้วย

การทอผ้าใยกล้วย

ในตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา มังมีการนำผ้าใยกล้วยที่ทอเองมาเขียนเป็นลวดลายต่างๆ เพื่อที่จะทำเป็นกระโปรงของผู้หญิงมัง ซึ่งผ้าใยกล้วยนั้นทำมาจากเปลือกของเส้นใยกล้วยที่แห้งสนิท จากนั้นจะนำมาฉีกออกเป็นเส้นเล็กๆ เพื่อที่จะได้เส้นด้ายที่มีขนาดเล็กเหมาะสมกับการทอผ้า ซึ่งทั่วไปจะนำเส้นใยกล้วย ที่แบ่งเป็น 4 ส่วน หรือแบ่งออกเป็นอีก 16-20 เส้น จากนั้นจะนำเส้นใยกล้วยไปตำในครกกระเดื่อง เพื่อให้เปลือกนอกที่หุ้มติดกับเส้นใยหลุดออกไป ให้เหลือแต่เส้นใยแท้ๆ เท่านั้น เพราะเส้นใยกล้วยงแท้จะมีความอ่อนตัว และสะดวกแก่การปั่น

หลังจากที่มีการตำเส้นใยกล้วยเรียบร้อยแล้วก็จะนำมาปั่นม้วนเป็นก้อนโดยใช้ตีนด้ว (ตีนด้ว เป็นเครื่องมือเฉพาะในการปั่นเส้นใยกล้วย) ทำมาจากไม้กลมๆ เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 8-10 นิ้ว มีที่ถือทำด้วยหวายถักในขณะที่นำมาปั่นแกนไม้นั้น จะมีการต่อเส้นใยกล้วยแต่ละเส้น โดยใช้นิ้วมือขยี้ส่วนปลายของเส้นใยกล้วยให้แตกออกเป็นสองเส้น จากนั้นก็จะนำอีกเส้นหนึ่งมาต่อกับเส้นเดิม เมื่อเส้นใยกล้วยงเต็มแกนแล้วจะคล้ายกับรอกเท้าจัน จากนั้นจึงถอดไม้ออกเก็บม้วนเส้นใยไว้

นำไปจุ่มน้ำร้อนให้อ่อนตัว แล้วนำไปตีเป็นเกลียว โดยผ่านการเข้าเครื่องตีเกลียว นั่นคือข้าวด้ว เส้นใยที่ผ่านการปั่นเป็นเกลียวแล้วจะกรอไว้ในแกนที่เรียกว่า ซาย ซึ่งเครื่องข้าวด้วเครื่องหนึ่งสามารถที่จะใจแกนเส้นใยกล้วยงได้ครั้งละ 4 - 6 แกน เมื่อเสร็จก็จะเปลี่ยนชุดใหม่อีก

จากนั้นก็ดึงด้ายออกจากแกนเข้าเครื่องโกลเพื่อเก็บต่อไป จากนั้นนำด้ายเส้นใยกล้วยงมาฟอกสีและทำให้ด้ายอ่อนตัว โดยนำมาต้มกับน้ำซี้เถ้าประมาณ 4 กาละมัง นำมาร่อนเศษถ่านออกแล้วผสมน้ำใส่ลงในกระทะใบบัว เอาใจด้ายกล้วยงลงต้มจนด้ายนิ่มยกลง และเอาใจด้ายคลุกกับซี้เถ้า แชไว้เช่นนั้น เมื่อแห้งสนิทแล้วนำไปต้มกับน้ำซี้เถ้า แชไว้ 1 คืน ล้างซี้เถ้าออกให้หมด ตากให้แห้ง ทำซ้ำเช่นนี้จนกว่าเส้นใยจะขาวจนพอใจ จึงซักให้สะอาด

จากนั้นก็นำเส้นด้ายที่ปั่นเรียบร้อยแล้วมาทอเป็นผ้าใยกล้วยง เมื่อทอเรียบร้อยแล้วก็จะนำมารีดด้วยก้อนหิน ซึ่งก้อนหินนี้ใช้สำหรับในการรีดผ้าใยกล้วยงเท่านั้น หากว่าไม่รีดให้เรียบแล้วเวลานำผ้าใยกล้วยงมาเขียนเป็นลวดลายจะไม่สามารถเขียนได้ เนื่องจากมีปมของเส้นด้ายที่ต่อกันด้วย หากว่าไม่เรียบก็จะเขียนลวดลายได้ไม่สวย (มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2552: ออนไลน์)

ภาพที่ 70 เส้นใยกล้วยง

ภาพที่ 71 ตีนดั่ว เครื่องมือเฉพาะในการปั่นเส้นใยกล้วยง ภาพที่ 72 การปั่นเส้นใยกล้วยงให้เป็นเกลียว

ภาพที่ 73 ขั้นตอนการทำผ้าใยกล้วยง

3.1.4 กิจกรรมการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง

ประเพณีขึ้นปีใหม่และการละเล่น

ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือประเพณีฉลองปีใหม่ ซึ่งเป็นงานรื่นเริงของชาวม้งของทุก ๆ ปี จะจัดขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีเรียบร้อยแล้ว และเป็นการฉลองถึงความสำเร็จในการเพาะปลูกของแต่ละปี ซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาถึงผีฟ้า ผีป่า ผีบ้านที่ให้ความคุ้มครอง และดูแลความสุขสำราญตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้ในรอบปีด้วย ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองกันอย่างพร้อมเพรียงกันหรือตามวันและเวลาที่สะดวกของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่ม้งนี้ชาวม้ง เรียกกันว่า “น่อเป็โจวฮ์” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 30 ค่ำ (ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติจะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น 15 ค่ำ และข้างแรม 15 ค่ำ) เมื่อครบ 30 ค่ำ จึงนับเป็น 1 เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย (30 ค่ำ) ของเดือนสุดท้าย(เดือนที่ 12) ของปีจึงถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า

ช่วงวันฉลองปีใหม่ส่วนใหญ่จะตกอยู่ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ในวันดังกล่าว หัวหน้าครัวเรือนของแต่ละบ้าน จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลของครัวเรือน ถัดจากวันสงท้ายปีเก่าไป 3 วัน คือวันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ และ 3 ค่ำ ของเดือนหนึ่ง จัดเป็นวันฉลองปีใหม่ อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกคนจะหยุดหน้าที่การงานทุกอย่างในช่วงวันดังกล่าวนี้ และจะมีการจัดการละเล่นต่าง ๆ ในงานขึ้นปีใหม่ เช่น การละเล่นลูกช่วง การตีลูกข่าง การร้องเพลงมั่ง (มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานฯ, 2552 : ออนไลน์)

ประเพณีห่อเต้า

จากการสัมภาษณ์นายวิชัย ภูสิริพัฒนานนท์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่สาบน้อย (สัมภาษณ์ วันที่ 27 มกราคม 2555) ได้กล่าวว่า ประเพณีห่อเต้า ในหนึ่งปีจะมีประเพณีห่อเต้าเพียง 1 ครั้ง ซึ่งจะทำหลังจากวันปีใหม่อีก 9 เดือน แล้วแต่บรรพบุรุษหรือตระกูลจะจัดทำขึ้นเมื่อใด วันไหน ซึ่งบางตระกูลอาจจะแตกต่างกัน ประเพณีห่อเต้านี้จะมีการจัดทำพิธี 1 วัน พิธีห่อเต้าเป็นพิธีกรรมของชาวม้งที่มีความเชื่อกันว่าเป็นการปิดป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่มารังควาน เป็นการปิดเคราะห์ ปิดกรรม ในวันที่มีการทำพิธีนี้จะไม่ให้มีการเล่นของมีคม ทำการอันใดที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือได้รับบาดเจ็บ

ขั้นตอน/วิธีการ ทำพิธีห่อเต้า

บ้านที่จะทำพิธีจะตัดต้นอ้อมา 3 ต้น จากนั้นก็จะเรียกคนในบ้านมารวมกัน พิธีนี้จะทำขึ้นตั้งแต่เช้ามืดในเวลา 06.00 น. พ่อ (เจ้าของบ้าน) จะพรมน้ำไล่ปิดป่าสิ่งที่ไม่ดีให้คนในบ้านเสร็จแล้วจะนำต้นอ้อไปไวนอกบ้าน เอาต้นอ้อไปรวมกัน ณ บ้านใดบ้านหนึ่งที่มีการทำพิธีห่อเต้านี้ จากนั้นก็จะตัดต้นตั้ง สูงประมาณ 2 เมตร เอาอ้อไปมัดติดกับต้นตั้ง จะมีพ่อหมอมาทำพิธีและแบกต้นอ้อรอบกลุ่มผู้ทำพิธี 7 รอบทำพิธีเสร็จแล้ว จะตัดต้นอ้อและนำไปทิ้งที่ไกลๆ ที่ชาวบ้านไม่นิยมไป เช่น ในเขาไกล ๆ ถือว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งอัปมงคลมักจะทำให้เสร็จก่อน 08.00 น. และหลังจากนั้น ก็จะกลับมากินเลี้ยง ในวันนั้นจะมีการกินเจไม่กินหมูหรือกินเนื้อ

ประเพณีกินข้าวใหม่

มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานฯ (2552: ออนไลน์) ได้ระบุไว้ว่า ประเพณีกินข้าวใหม่ของม้ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรุ่นทวด รุ่นปู่ ซึ่งม้งจะมีความเชื่อว่าต้องเลี้ยง ผีปู่-ผีย่า เพราะช่วงเวลาในหนึ่งรอบปีหรือในหนึ่งปีที่ผ่านมา ผีปู่ผีย่า ได้ดูแลครอบครัวของแต่ละครอบครัวเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีการปลูกข้าวใหม่เพื่อจะเซ่นบูชา คุณผีปู่-ผีย่ากับเจ้าที่ทุกตน ซึ่งการกินข้าวใหม่จะทำกันในเดือน ตุลาคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเซ่นถวายให้กับผีปู่-ผีย่า แล้วสุกในระหว่างเดือนกันยายน ถึง ต้นเดือนตุลาคม แล้วจะต้องเก็บเกี่ยวโดยเกี่ยวข้าวที่มีขนาดเล็ก เพราะเกี่ยวที่ใช้เกี่ยวนั้นสามารถที่จะเกี่ยวต้นข้าวได้เพียง 3-4 ต้นเท่านั้น จะเริ่มเกี่ยวได้เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก ต้องเกี่ยวตอนที่รวงข้าวมีสีเขียวปนเหลือง เมื่อเกี่ยวเสร็จก็จะนำมานวดให้ข้าวเปลือกหลุดออกโดยไม่ต้องตากให้แห้ง นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้วมาคั่วให้เม็ดข้าวแข็งและเปลือกข้าวแห้ง เพื่อให้สะดวกในการตำข้าว ในอดีตนั้นนิยมการตำข้าวด้วยไค้กระเดื่อง เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำข้าวมาหุงเพื่อเซ่นไหว้ผีปู่-ผีย่า ซึ่งในการทำพิธีเช่นนี้นั้น สามารถทำได้โดยการนำไค้ตัวผู้มาเซ่นไหว้ตรงผีประจำก่อน

โดยการนำไก่ที่ต้มทั้งตัวมาประกอบพิธีซึ่งตำแหน่งที่จะต้องเช่นไ้วมี 5 แห่งได้แก่ สือก่าง ตั้งขอจับ ตั้งขอจุด ตั้งขอจ้อง ตั้งจีตั้ง ขณะทำพิธีต้องสวดบทสวดเพื่อที่บอกให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือได้รับรู้และ เข้ามาทานก่อน เมื่อทำพิธีเสร็จคนในบ้านถึงจะสามารถทานต่อได้ ซึ่งพิธีกินข้าวใหม่นั้นได้สืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน

การเกิด

ในอดีตที่ผ่านมา มังมีความเชื่อว่า การตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่ให้เด็กมาเกิด เวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหนมาไหนโดยลำพัง จะต้องมีเพื่อนไปด้วยอย่างน้อย 1 คน การคลอดบุตรเป็นไปตามธรรมชาติ โดยหญิงตั้งครรภ์จะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็ก หน้าห้องนอนเอนตัวพึ่งสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน

หลังจากคลอดเสร็จจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกร ถ้าเป็นเด็กชายจะนำรกไปฝังไว้ที่เสากลางบ้านซึ่งเป็นเสาที่มีผีเสาสถิตอยู่ เพราะเด็กผู้ชายควรจะรู้เรื่องผี ถ้าบุตรเป็นหญิงจะฝังรกไว้ใต้แคร่นอนของมารดา เพราะต้องการให้ลูกสาวรู้จักกรั่นวลสงวนตัวและรู้จักการบ้านการเรือน เด็กที่เกิดได้ 3 วัน บิดาจะทำพิธีตั้งชื่อ โดยต้องนำไก่มาเช่นไ้วมีบรรพบุรุษ 2 ตัว และขอขอบคุณผีพ่อแม่ที่ส่งเด็กมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้านขอให้คุ้มครองเด็ก และรับไว้เป็นสมาชิกของครอบครัวของวงศ์ตระกูล มังเชื่อว่าถ้าเด็กที่เกิดมายังไม่ครบ 3 วัน ยังไม่เป็นมนุษย์ หรือยังเป็นลูกผีอยู่ จึงยังไม่ตั้งชื่อให้ หากเด็กนั้นตายลงจะไม่ทำบุญศพให้ตามประเพณีและสามารถนำไปฝังได้เลย

ปัจจุบันนี้มังที่เป็นผู้เฒ่า ผู้ใหญ่บางคนยังมีความเชื่อนี้อยู่ แต่มังที่ได้รับการศึกษา จะไม่ค่อยมีความเชื่อเช่นนี้ แต่เด็ก หรือบุตรที่เกิดมาจะต้องมีการทำพิธีตามประเพณีของมังทุกประการ ส่วนการเกิดในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลเท่านั้นมังจะไม่คลอดเองตามธรรมชาติ เนื่องจากเกรงว่าอาจจะเกิดอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์ได้ด้วย

การตาย

กรณีที่มีคนตาย จะจัดตั้งศพไว้ที่บ้าน กรณีที่เป็นเด็ก จะเก็บไว้ 2-3 วันถ้าตายในครรภ์ จะเอาเด็กออกทางประตูหน้าต่าง หรือถ้าไม่มีประตูหน้าต่างจะเจาะรูเอาเด็กลอดออก เพื่อไม่ให้ผีบ้านผีเรือนรู้ เฒ่ามังยังคงใช้การฝัง และดูดวงจี้ในท่าเลที่ฝังซึ่งคล้ายๆ กับวัฒนธรรมของจีน

มังเชื่อว่าพิธีศพที่ครบถ้วนถูกต้อง จึงจะส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ และควรที่จะตายในบ้านของตน หรือบ้านญาติก็ยิ่งดี เมื่อทราบแน่ชัดว่าบุคคลนั้นใกล้เสียชีวิตแล้ว บรรดาญาติสนิทจะมาชุมนุมพร้อมเพียงกัน เพื่อที่จะได้มาดูแลคนที่ใกล้จะเสียชีวิต มังมีความเชื่อว่าการตายในบ้านของตนเองนั้น เป็นผู้มิบุญมาก เพราะได้เห็นลูกหลานของตนเองก่อนตาย ผู้ตายจะได้นอนตายตาหลับพร้อมกับหมดห่วงทุกอย่าง เมื่อแน่ใจว่าสิ้นลมหายใจแล้ว ญาติจะยิงปืนขึ้นไปบนฟ้า 3 นัด เป็นสัญญาณบอกว่ามีการตายเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้น

ผู้เฒ่าซึ่งเป็นหมอผีจะทำพิธีสวดให้ผู้ตายไปสู่ปรโลก หากว่าพิธีกรรมไม่นาน แสดงว่าวิญญาณของผู้ตายรับรู้ และยินยอมที่จะไปตามทางที่ว้านั้น แต่หากว่าพิธีกรรมนาน แสดงว่าวิญญาณของผู้ตายไม่ยอมไป ยังมีความเป็นห่วงลูกหลาน และจะมีการพับกระดาษ กระดาษเงิน กระดาษทอง เพื่อให้วิญญาณของผู้ตายไม่ลำบาก และจะได้มีศรีสุขในชาตินี้

คืนก่อนวันที่จะนำศพไปฝังจะมีการสวด "ฮ่า จิต สาย-has txwv xaiv นิยมทำกัน กรณีที่ผู้ตายเป็นผู้ใหญ่ที่มีลูกหลานหรือญาติพี่น้องเยอะ และผู้ตายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่นับหน้าถือตา

วันที่จะนำศพไปฝัง ช่วงเช้าจะให้ลูกหลานของผู้ตายทำความสะอาดศพอีกรอบ จะมีการฆ่าวัวเพื่อบูชาศพ บางนามสกุล ญาตินำคานมาหามแคร่วางศพออกจากเรือน เพื่อนำไปยังลานที่ได้เตรียมไว้เพื่อทำพิธีกรรมอีกรอบ ซึ่งเรียกว่า "ชื่อ ฉั่ว-tswm tshaav" แต่บางแซ่จะไม่มีการ "ชื่อ ฉั่ว-tswm tshaav" เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วญาติจะนำคานมาหามศพไปฝังในสุสาน ในช่วงเวลาประมาณบ่ายคล้อย หรือ 16.00 น.

ขบวนแห่ศพจะมีผู้นำขบวนเดินเป่าแคนไม้ข้างตลอดทาง ตามด้วยสาวถือคบเพลิงเพื่อส่องทางให้ศพ แต่เมื่อนำศพผ่านพ้นเขตหมู่บ้าน สาวจะโยนคบเพลิงทิ้งแล้ววิ่งหนีกลับบ้านไป ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้วิญญาณไม่สามารถย้อนกลับเข้าบ้านได้ เมื่อขบวนถึงสุสาน จะมีผู้เฒ่าสวดทำพิธีอีกครั้งหนึ่ง ศพจะถูกหย่อนลงในหลุมที่เตรียมไว้ จากนั้นญาติจะกลบดินปิดปากหลุม แล้วจัดวางก้อนหินเหนือหลุมศพ รวมทั้งปิดด้วยกิ่งไม้เพื่อไม่ให้สัตว์มาคุ้ยเขี่ยหลุมศพ แล้วจึงจัดการเผากระดาษ หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่มอบให้กับศพ เมื่อครั้งจัดพิธีที่บ้านส่วนแคร่ที่หามศพมานั้น จะถูกตัดครึ่งเพื่อไม่ให้กลับบ้านไป พาคนอื่นสู่ปรโลกอีก ในระหว่างทางนั้น ห้ามไม่ให้เด็ดดอกไม้ หรือใบหญ้าใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อให้วิญญาณได้ไปสู่สุคติ และห้ามไม่ให้ลูกหลาน หรือญาติร้องไห้ในระหว่างทาง มิฉะนั้นวิญญาณจะกังวลใจในการไปสู่ปรโลก สำหรับศพของผู้มีอายุจะถูกฝังตามไหล่เขา ซึ่งมีสันเขานานอยู่รอบด้าน สันเขาด้านซ้ายหากหันหน้าไปทางทิศตะวันออก จะมีบริเวณฝังศพของญาติฝ่ายหญิง ด้านขวาของสันเขาเป็นของญาติฝ่ายชาย ทิวเขาที่รายล้อมรอบเขาที่ฝังศพ ส่งผลต่อลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยนับจากทิวเขาที่อยู่ด้านซ้ายของศพ เป็นฝั่งที่บอกถึงความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพ และความมั่งมีศรีสุข หากมีทิวเขาที่อยู่ด้านซ้ายของศพยาวมากกว่า หรือสูงกว่าอีกฝั่ง แสดงว่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่า

มั่งห้ามฝังศพลูกในวันคล้ายวันฝังบิดามารดา เพราะเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินไม่เจริญ และห้ามนำศพอื่นไปฝังในระดับเดียวกันอีก สำหรับศพเด็กนิยมฝังไว้ในบริเวณเดียวกันเพื่อให้เป็นเพื่อนเล่นกันแก่เหงา มั่งเชื่อว่าเด็กนั้นยังความกลัวผีมาก บางครอบครัวอาจจะล้อมรั้วบริเวณหลุมศพ เมื่อครบ 13 วัน จะมีการทำพิธีปลดปล่อยดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปผุดไปเกิด แล้วจึงจะสามารถไปดูแลหลุมศพ หรือสร้างสุสาน (ฮวงซุ้ย) ได้ และขึ้นอยู่ตามความเชื่อของแต่ละนามสกุล

ชาวมั่งเชื่อว่าหลุมศพ หรือสุสานที่มีหยัารก ๆ เช่น ผักโขม (ที่มีหนาม) จะทำให้ครอบครัวญาติพี่น้องของผู้ตายอยู่ดีมีสุข และถ้าหากมีการเสียชีวิตแบบตายโหง บางนามสกุลญาติจะไม่นำศพเข้าบ้าน แต่จะจัดสุราอาหารออกไปเช่นไหว้ให้ไกลจากตัวบ้านออกไป ก่อนจะฝังศพ แต่บางนามสกุลก็จัดพิธีในบ้านเช่นเดียวกับศพทั่วไปเช่นกัน

การไว้ทุกข์ ญาติพี่น้องจะไว้ทุกข์ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน และห้ามปฏิบัติกิจบางอย่างซึ่งจะทำให้ผู้ตายไปเกิดไม่ได้ ในปัจจุบันมั่งการนำศพมาบรรจุไว้ในโลงศพ เพื่อให้แขกที่มาแสดงความเสียใจจะได้มีความรู้สึกที่ดีไปด้วยส่วนในอดีตนั้นไม่มีการนำศพมาใส่โลง และจะนำมาใส่แคร่ไม้แทน

ประเพณีการแต่งงาน

สว่าง ชลนิตียนันท์ (สัมภาษณ์: วันที่ 25 มกราคม 2555) การแต่งงานจะแล้วแต่ความคิดของแต่ละคนถ้าพร้อมก็สามารถแต่งได้ แต่จะแต่งในข้างขึ้นเท่านั้น จะไม่นิยมจัดงานแต่งในเดือนแรม

ชาวบ้านเผ่าม้งผู้หญิงจะเป็นผู้ออกรือน คือต้องไปใช้ชีวิตและวัฒนธรรมของฝ่ายชาย คือจะต้องไปนับถือผีของฝ่ายชาย โดยพิธีการแต่งงานฝ่ายชายมาหาฝ่ายหญิงและแจ้งให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิงให้ทราบแล้วพากลับไปอยู่บ้านของฝ่ายชาย 3 วัน โดยฝ่ายหญิงจะไม่กลับบ้านของตนเอง ภายใน 3 วันนี้ ถ้ากลับบ้านจะถือว่าผิดผี

กรณีที่ห้องก่อนแต่งและไม่มีพ่อ ต้องไปคลอดนอกบ้าน หลังจากคลอดเสร็จแล้ว 1 เดือน ถึงจะกลับบ้านได้ มุลนิธิกระเจงกา โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (2552: ออนไลน์) กล่าวว่า เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงรู้จักกันและเกิดรักกัน ทั้ง 2 คนอยากใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะกลับมาบ้านของตนเอง และฝ่ายชายค่อยมาพาฝ่ายหญิงจากบ้านของฝ่ายหญิง โดยผ่านประตูผีบ้านของฝ่ายหญิง เพราะคนม้งถือและเป็นวัฒนธรรมของคนม้ง หลังจากที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงกลับมาถึงบ้านของฝ่ายชาย พ่อ แม่ของฝ่ายชายจะเอาแม่ไก่มาหมูนอบสักระยะทั้งสองคน 3 รอบเรียกว่า “หรือข้า” เป็นการต้อนรับคนทั้งสองเข้าบ้าน ซึ่งฝ่ายชายต้องแจ้งให้ญาติทางฝ่ายหญิงทราบภายใน 24 ชั่วโมง โดยจัดหาคน 2 คน เพื่อไปแจ้งข่าวให้พ่อแม่และญาติทางฝ่ายหญิงทราบ ว่าตอนนี้บุตรชายของเราได้พาบุตรสาวของท่านมาเป็นลูกสะใภ้ของเราแล้ว ท่านไม่ต้องเป็นห่วงบุตรสาว โดยคนที่ไปแจ้งข่าวนั้นคนม้งเรียกว่า “แม่โง้ง”

พ่อ แม่ฝ่ายหญิงจะแจ้งให้ทางฝ่ายชายว่าทราบว่าเป็นอีก 3 วันให้ “แม่โง้ง” มาใหม่ นั้นหมายถึงว่าพ่อ แม่ทางฝ่ายหญิงต้องการจัดงานแต่งงาน สมัยก่อนคนม้งมักจะอยู่กินด้วยกันก่อนสองถึง 3 เดือนหรืออาจจะเป็นปีแล้วค่อยมาจัดงานแต่ง แต่ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนไปตามยุคเทคโนโลยี ทำให้การจัดงานแต่งงานของคนม้งได้กำหนดจัดงานแต่งงานภายใน 3 วันเป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน

การกำหนดงานแต่งงานบางคนอาจกำหนดเมื่อมาแจ้งข่าว คนม้งเรียกว่า “กางซุน” แต่บางคนอาจกำหนดหลังจากนั้นประมาณ 2-3 วัน ที่เรียกว่า “หน้าจ้อจ้งซัง” พ่อแม่ของฝ่ายชายแม่จะไม่พร้อมแต่เมื่อทางฝ่ายหญิงต้องการก็ต้องพร้อมสำหรับจัดงานแต่งงาน เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายพร้อมจะจัดงานแต่งงานทันที ในงานแต่งงานทางฝ่ายเจ้าบ่าวและทางฝ่ายเจ้าสาวจะผู้นำในการจัดงานแต่งงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวเรียกว่า “แม่โง้ง” ส่วนฝ่ายเจ้าสาวเรียกว่า “ป้อมิน” ซึ่งจะทำหน้าที่ในการประสานงานทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อให้งานนั้นดำเนินอย่างราบรื่น การที่ฝ่ายชายจะเดินทางไปบ้านของฝ่ายหญิงนั้นฝ่ายเจ้าบ่าวต้อง ข่าหมู 1 ตัวเพื่อเป็นการขอบคุณญาติและแขกที่มาในงานแต่งของตัวเอง

ทางฝ่ายพ่อแม่เจ้าสาวข่าหมูหรือข่าไก่ก็ได้เพื่อเป็นการขอบคุณแขกและต้อนรับฝ่ายเจ้าบ่าว และจะมีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ เช่น คนทำข้าว คนสับเนื้อ ในงานแต่ง เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวมาถึงบ้านของเจ้าสาว “แม่โง้ง” ทางฝ่ายของเจ้าบ่าวจะถามว่าอยู่บ้านไหม “แม่ ปัว จ้อ เซ” และพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงจะตอบว่าอยู่ “จ้อ” และจะเปิดประตูให้เข้าบ้าน ทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะคารวะญาติ และแขกทางฝ่ายหญิงด้วยการคุกเข่าโดยมีเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวคารวะ และหลังจากนั้นพักตามอัยยาศัยและพ่อแม่ทางฝ่ายเจ้าสาวเตรียมอาหารเพื่อให้ฝ่ายเจ้าบ่าวรับประทาน โดยบ้านฝ่ายเจ้าสาวมี “กางสือ” เป็นผู้จัดเตรียมการ ก่อนรับประทานอาหารผู้นำ (แม่โง้ง) ของฝ่ายเจ้าบ่าวจะสวดบทสวดซึ่งมีเนื้อหาว่า “เราขอขอบคุณสำหรับการต้อนรับและอาหารในมื้อนี้เป็นอย่างมาก” การสวดบทสวดนั้นเพื่อเป็นการขอบคุณที่พ่อแม่ทางฝ่ายเจ้าสาวข่าหมูอย่างมีคุณค่าจากนั้นร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน และหลังจากรับประทานอาหารเสร็จพักตามอัยยาศัย

เมื่อตกตึกผู้นำทั้ง 2 คน คือ “แม่โง้ง” และ “ป้อมิน” จะประสานงานกันถึงค่าสินสอด ในสมัยก่อนค่าสินสอดเรียกว่า “หน้าจ้อเค้าซอ” ซึ่งหมายถึง ค่าเลี้ยงดูบุตร หรือค่าที่พ่อแม่

ซุบเลี้ยงลูก ปัจจุบันนี้อาจจะไม่คุ้นหูและอาจไม่เป็นที่รู้จักกัน หลังจากนั้นจะมีการตั้งโต๊ะโดยทั้ง 2 ฝ่ายคือ ทางฝ่ายเจ้าสาวและทางฝ่ายเจ้าบ่าว ฆ่าไก่ คนละ 1 ตัว และหลังจากนั้นนำไปต้มเสร็จนำไปตั้งโต๊ะ “แม่โง้ง” และ “ป้อมัน” จะสวดบทสวดก่อนจะขึ้นโต๊ะและจะมีการดื่มเหล้า และได้นำหมูมา 1 ตัวด้วย ซึ่งคนม้งนิยมนำหมูที่นำมาทำพิธีแต่งงานต้องมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 80 กิโลกรัม และไม่น้อยกว่า 120 กิโลกรัม ส่วนความใหญ่นั้นคนม้งนิยมไม่น้อยกว่า 6 เมตร และความสูงไม่เกิน 8 เมตร

ภาษาม้ง

ภาษาม้งในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ภาษาม้งเขียว หรือ ม้งจั่ว (Hmong Njua) และภาษาม้งขาว หรือ ม้งเดีว (Hmong Daw) แต่ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนักและสามารถฟังเข้าใจ ส่วนภาษาเขียนนั้นใช้ภาษาอังกฤษ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2552: ออนไลน์)

ตัวอย่างของภาษาม้ง

สวัสดี	ย้อยง
ยินดีต้อนรับ	ยงเซี่ยะตอใจ
ขอบคุณ	อ้าวเจ้า
สบายดีไหม	ป่วน้อยกายย้อยง
สบายดี	น้อยกายย้อยง
ลาก่อน	มูฮอตัว
ฉันรักเธอ	กู่เหนียก้อ
ไปไหนมา	มูต้อหลอ
กินน้ำ	เห่าเดร์
อยากกินน้ำ	สาเหาเดร์
อันนี้ราคาเท่าไร	หนัวเกเปเจื้อ
กินข้าวหรือยัง	น้อยหมอหล่อจี้เตา

ลักษณะการแต่งกาย

ม้งลายและม้งขาวทั้ง 2 กลุ่ม มีการแต่งกายแตกต่างกัน คือ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชนเผ่าม้ง บ้านผานกก, 2552: ไม่ระบุหน้า)

กลุ่มม้งลาย: ผู้หญิงจะสวมใส่กระโปรงสั้นผ้าใยกล้วยเขียนลายด้วยขี้ผึ้ง (Batik) ย้อมสีคราม จับจีบรอบตัว สวมเสื้อผ่าหน้า ประดับลวดลายตรงหน้าอกเป็นแถวๆ คล้ายครีบทองปลา มีปกคล้ายเสื้อกลาสีเรือตกแต่งเป็นแถว ปีกลวดลายสวยงาม แต่เวลาสวมใส่จะกลับไว้ด้านใน คาดเอวด้วยผ้าห้อยหน้า ตกแต่งลวดลาย สวยงามในกลุ่มหญิงสาว ส่วนผู้สูงอายุจะใช้สีดำ เวลาคาดเอวจะทั้งชายเป็นพู่ไปทางด้านหลัง

ผู้ชายสวมกางเกงเป้ายาวสีดำ เสื้อแขนยาวตัวสั้นตกแต่งช่วงหน้าอก คาดเอวด้วยผ้า ปีกทั้งชายไปทางด้านหลัง ด้านหน้าปักตกแต่งลวดลายสวยงามมาก

กลุ่มม้งขาว: ผู้หญิงจะสวมใส่กางเกงขายาวสีดำหรือน้ำเงินเข้มในวันปกติ ในโอกาสพิเศษของชุมชนจะสวมกระโปรงผ้าใยกล้วยสีขาว จัดจีบเล็กๆ รอบตัว สวมเสื้อผ่าหน้า แขนยาวสีดำ มีปกเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมเหมือนกลาสีเรือ เน้นการปักตกแต่งสวยงาม คาดเอวด้วยผ้าห้อยหน้า ตกแต่งลวดลายพิถีพิถัน ผู้ชาย แต่งกายคล้ายม้งลาย แต่สวมกางเกงเงินขายาวสีดำ เสื้อตัวยาวกว่าผู้ชายม้งลาย

ภาพที่ 74 เครื่องแต่งกายของชนเผ่าม้งขาวและม้งลาย

ภาพที่ 75 การแต่งกายของเด็กชายม้ง

ภาพที่ 76 เครื่องประดับของชนเผ่าม้ง

เครื่องประดับ

บุญช่วย ศรีสวัสดิ (2545: 436) กล่าวว่า **ห้วงคอเงิน** เป็นเครื่องประดับกายซึ่งทุกคนขาดไม่ได้ไม่ว่าชายหรือหญิง แสดงถึงฐานะและเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวแม้ว ชายหนุ่มบางคนสวมห้วงคอโลหะเงินซ้อนๆ กัน 4-5 อัน ห้วงคออันหนึ่งใช้เงินเหรียญรูปหลอมหล่อตราราว 25 ถึง 30 เหรียญรูป ทำด้วยโลหะเงินแท้ไม่มีเจือปนอย่างเครื่องเงินเครื่องถมที่มีจำหน่ายกันในจังหวัดพระ

นคร บางคนทำห่วงคอเงินเรียงรายติดกันเป็นชั้นๆ ถึง 4-5 ห่วง ตรงปลายมีสายโซ่เงินห้อยลงมาแขวนแผ่นโลหะเงินสี่เหลี่ยมไว้ที่หน้าอก พวกอยู่ในเขตประเทศลาวทำโซ่เส้นเล็กๆคล้องห้อยลงมานับสิบกว่าสาย ผู้ชายสูงอายุหรือมีภรรยาแล้วไม่นิยมประดับเครื่องแต่งกายมากอย่างชายหนุ่ม มักสวมห่วงคอเงินเพียง 1 อันหรือ 2 อันเท่านั้น

เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีม้งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. เครื่องดนตรีประเภทเป่า ได้แก่ จิ้งหน่อง "จ่าง" ซลุ่ย และ แคนหรือเข่ง
2. เครื่องดนตรีประเภทตี ได้แก่ กลอง "จั่ว"

1. เครื่องดนตรีประเภทเป่า

1.1 ลั่นทอง/ จิ้งหน่อง (จ่าง-Ncas) (คติชนม้ง ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์, 2552: ออนไลน์)

ลักษณะ ทำด้วยโลหะทองเหลือง เป็นแผ่นยาว ปลายและหัวจะแหลม ด้านในโลหะทองเหลืองตัดเป็นเส้นสี่เหลี่ยม ยาวขนานกับกรอบนอกของโลหะทองเหลือง ส่วนท้ายจะตัดขาดออกจากโลหะทองเหลือง ส่วนปลายจะไม่ขาด

วิธีเล่น ใช้ปากเป่าแผ่นทองเหลือง และใช้มือตีที่ปลายแหลม ลมจะผ่านแผ่นทองเหลืองที่อยู่ด้านในจนทำให้เกิดเสียง

โอกาสที่เล่น เล่นในโอกาสหนุ่มจีบสาว หรือใช้เป่าระบายความเครียด

ความเป็นมาและความเชื่อ ใช้เป็นสื่อบอกความหมายถึงคนที่ตนรัก

ภาพที่ 77 ลั่นทอง เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง

มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (2552: ออนไลน์) ระบุว่า จ่างเป็นเครื่องดนตรีคู่กายคู่ใจของหนุ่มสาวม้ง จ่างเป็นเครื่องดนตรีที่ปู่ย่าตายายท่านสร้างไว้ และเชื่อกันว่ามีผีสิงอยู่ ใช้เป่าเพื่อระบายความรู้สึกในใจ สามารถเป่าได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เราเป็น หนุ่มต้องเดินทางไกลไปเที่ยวสาวก็จะเป่าจ่างทางไกล หรือถ้าเป็นหนุ่มสาวในหมู่บ้านเดียวกันก็จะเป่าอีกแบบหนึ่งเพื่อแสดงว่าเราเป็นคนคุ้นเคยกัน จ่างนับว่าเป็นเครื่องดนตรีของม้งที่ใช้สื่อรักกัน แต่พอได้มาเป่าจ่างโต้ตอบกัน และทำให้ต่างคนต่างเห็นคุณค่าของแต่ละคน จนเกิดความผูกพัน และรักกัน

การเป่าจ่าง เราจะต้องเป่าชมเชยยกย่องเขา เขาเองก็จะเป่าชมเชยยกย่องเราเช่นกัน ในบางเรื่องราวที่เราต้องการสื่อความรักแต่ไม่กล้าพูดก็จะใช้จ่างเป็นสื่อ เพราะจ่างเป็นเครื่องดนตรีที่สื่อภาษารักได้ด้วย ความนุ่มนวล และไม่ทำให้ผู้สื่อและผู้รับนั้นเกิดความเขินอาย การเรียนรู้ในเรื่องการเป่าจ่างนั้นไม่จำเป็นต้องมีครูสอน เพียงแต่เรียนรู้หลักการนิดหน่อย แล้วก็ฝึกฝนด้วยตนเอง

หลักเกณฑ์ในการเป่าจ่างก็จะต้องมีคำขึ้นต้น มีคำที่ใช้แทนนามสกุลที่ต่างกันไปสำหรับเนื้อหาของจ่างนั้นมีหลากหลายเรื่องราว แล้วแต่ว่าจะเป่าพูดถึงเรื่องอะไร อาจจะเป็นเนื้อหาที่คิดเองทำเองก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักการเนื้อหาที่เป่า จะเป็นเรื่องราวที่พรรณนาให้เห็นภาพความสวยงามของสาว เมื่อเทียบกับดอกไม้ใบหญ้า ดังนั้นในการเกี่ยวพาราสีของม้งนั้นเราจะใช้จ่างเป็นสื่อของประเพณีการเกี่ยวพาราสีอย่างหนึ่งของม้ง ก็คือหนุ่มต้องไปหาสาวในยามค่ำคืน ซึ่งสาวนอนในบ้านหนุ่มอยู่ นอกบ้านหนุ่มต้องรู้ว่าสาวนั้นเป็นใคร นอนอยู่ตรงไหน ในยามที่ทุกคนหลับหนุ่มจะค่อย ๆ ไปเรียกสาว สาวเองคงไม่ตอบหนุ่มอย่างง่ายดาย เหมือนที่ทุกคนคิดกัน ถ้าสาวไม่ตอบหนุ่มก็ต้องกลับ หรือไม่ก็ตอบมว่ายามนี้เวลาดึกแล้ว ทุกคนต้องการพักผ่อน ขออย่าได้มารบกวนเมื่อได้คำตอบเช่นนี้ หนุ่มก็ต้องกลับไปที่บ้าน แล้วหาวิธีที่ให้พูดกับสาวให้รู้จักกัน นั่นคือหนุ่มจะต้องเป่าจ่างที่เป็นบทเพลงรักมอบให้สาวเพื่อให้สาวได้เห็นคุณค่าของหนุ่ม แล้วจะมีเสียงตอบออกมาว่า ใครนะเป่าจ่างได้เก่งจังเลย อยากจะรู้จักจริง ๆ การสนทนาจึงเกิดขึ้น จ่างเป็นดนตรีที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนม้งใน อดีตอย่างยิ่ง

แคน (Qeej) ภาษาม้ง อ่านว่า เหม่ง หรือ qeng ซึ่งแปลว่า แคน หรือ mouth organ **ลักษณะ** เหม่ง หรือแคนเป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากลำไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง เหม่งประกอบด้วยลำไม้ไผ่ทะลุปล้อง 6 อัน มีลำเล็กห้าลำ ลำใหญ่หนึ่งลำ แต่ละอันมีขนาด และความยาวไม่เท่ากัน แต่ละลำเจาะรู 1 รู แล้วนำมาประกอบเป็นตัวแคน โดยมีเต้าประกอบเป็นตัวแคน โดยมีเต้าเป็นตัวยึด ซึ่งทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ลำไม้ไผ่ที่เลียบอยู่ในเต้า เจาะรูแล้วใส่ลิ้นโลหะที่เป็นทองเหลืองไว้ที่ไม้ไผ่ สำหรับเป่าให้เกิดเสียง

วิธีเล่น ใช้นิ้วปิดรูไม้ไผ่ที่เจาะไว้ทั้ง 6 รู แล้วใช้ปากเป่าที่ปลายเต้า ไล่เสียงสูง ต่ำได้ตามจังหวะ

โอกาสที่เล่น เล่นในงานศพ และงานรื่นเริงต่างๆ เช่น งานปีใหม่ม้ง สมัยก่อนม้งหนุ่มนำยมใช้เป่าจีบม้งสาว

ความเป็นมาและความเชื่อ ใช้เป่าในพิธีงานศพ เชื่อว่าจะส่งวิญญาณให้เดินทางไปพบกับบรรพชน ใช้ในงานรื่นเริง เพื่อเป็นสื่อบอกความรัก และแสดงถึงความเข้มแข็ง ความสามารถของผู้ชาย เมื่อเป่าหรือสูดลมเข้าออก จะให้เสียงไพเราะต่อเนื่องกัน ตลอดจนจบตอนของบทเพลง ลำไม้ไผ่แต่ละอันมีชื่อเรียกเฉพาะของตัวเอง เช่น ดีลัว ดีไล ดีเส่ง ดีต้อ ดีจู้ คนม้งจะใช้แคน (เหม่ง) ในพิธีงานศพเป็นหลัก โดยเป็นเครื่องนำทางดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ปรโลก หรือแดนของบรรพบุรุษ ฉะนั้นในธรรมเนียมม้งจึงห้ามมิให้ฝึกเป่าแคนภายในบ้าน ส่วนใหญ่จะฝึกในที่ ๆ ห่างไกลจากหมู่บ้าน ซึ่งมักจะเป็นที่พักพิงตามไร่สวน

ภาพที่ 78 แคนมั่ง เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง

ภาพที่ 79 ขลุ่ย เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชนเผ่าม้ง

การเป่าขลุ่ย

ขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีอีกประเภทหนึ่งของ ม้งที่ใช้เป่าเรียกหาคู่ และสร้างความ จรรโลงใจ ซึ่งขลุ่ยม้งจะทำมาจากกระบอกไม้ไผ่ และท่อนฟิวซี จะใช้เป่าแทนความรู้สึกของสภาพจิตใจ ของผู้นั้นจะเป่าในวันสำคัญ เช่นงานปีใหม่และงานสำคัญอื่น

2. เครื่องดนตรีประเภทตี

กลอง หรือ จ๊ว

เป็นเครื่องดนตรีของม้งที่มีลักษณะเป็นกลองสองหน้า หรือหนึ่งหน้าก็ได้ รูปร่างกลม แบน โดยใช้แผ่นหนังสัตว์สองแผ่นมาประกอบ เข้ากับโครงกลองหลอมตัวกลอง ทั้งสองด้านริมขอบ ของแผ่นหนังทั้งสองแผ่นจะเจาะรูเป็นคู่ ๆ สำหรับเสียบสลักไม้เล็ก ๆ เพื่อใช้เชือกร้อยสลักไม้ของแผ่น หนังทั้งสองด้านดึงเข้าหากัน ซึ่งจะทำให้แผ่นหนังกลองตึงตัวเต็มที่ เมื่อตีจะมีเสียงดังกังวาน และมีไม้ตี กลองหนึ่งคู่ หรือสองอันทำจากไม้ด้านหนึ่ง จะเอาผ้าพันไว้สำหรับตีกลอง ส่วนด้านที่ไม่มีผ้าห่อใช้ สำหรับจับ กลองม้งนี้จะใช้เมื่อประกอบพิธีงานศพ การปล่อยผีหรือปลดปล่อยวิญญาณ เท่านั้น

อุปกรณ์และการเล่นของชาวม้ง

ลูกข่าง (เดาต้อลู่)

การเล่นลูกข่าง หรือที่เรียกกันว่า “เดาต้อลู่” เป็นการละเล่นอีกอย่างหนึ่งนิยมเล่นกันในวันขึ้นปีใหม่ขงม้ง เป็นการละเล่นสำหรับผู้ชายโดยเฉพาะ การเล่นลูกข่างในโอกาสเช่นนี้จะแยกเล่นเป็นวงผู้ใหญ่และวงเด็ก

การเล่นลูกข่างนี้เป็นการละเล่นสำหรับวันขึ้นปีใหม่และในโอกาสทั่วไป เด็กม้งจะสามารถเล่นลูกข่างได้ทุกวัน แต่ผู้ใหญ่จะนิยมเล่นในยามว่างจริงๆ เช่น ในวันกรรมอันเป็นวันตามความเชื่อของม้งที่จะหยุดการทำงานตลอดวันนั้น ก็จะมีการนำลูกข่างมาเล่นกันด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่น

1. ลูกข่าง ส่วนมากจะทำจากไม้มะยมกลึงมีตะปูเป็นเดือยแหลมตรงกลางคนละ 1 ลูก
2. เชือกยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร ปลายเชือกด้านหนึ่งผูกด้วยไม้ หรือร้อยด้วยฝาเปียร์
3. วงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 50-60 เซนติเมตร

จุดประสงค์การเล่น เพื่อความสนุกสนานสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านด้วยกัน จุดประสงค์การเล่น และเพื่อความสนุกสนานเป็นสำคัญในเทศกาลฉลองวันขึ้นปีใหม่ ในขณะที่กลุ่มหนุ่มสาวที่ยังโสดมีความสุขและความสนุกสนานมากจากการเล่นลูกข่างอันเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสเกี้ยวพาราสีกันได้อย่างใกล้ชิดขึ้น เพื่อความสมดุลในชุมชนหนุ่มที่แต่งงานแล้วหรือมีครอบครัวแล้วก็จะได้รับความสนุกสนานจากการเล่นลูกข่างแทน

วิธีการทำลูกข่าง สำหรับลักษณะของลูกข่าง จะทำมาจากไม้ กล่าวคือจะมีการนำท่อนไม้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร ตามความต้องการ และความเหมาะสมของผู้เล่น นำมาตัดเป็นท่อนยาวประมาณท่อนละ 5 นิ้ว แล้วนำไม้ที่ตัดเป็นท่อนนั้นมาทำการตัดแต่งตามต้องการ โดยส่วนหัวจะมีลักษณะทู่ ๆ ราบเรียบในขณะที่ส่วนหางหรือส่วนที่ใช้ หมุนยื่นพื้นนั้นจะทำให้มีลักษณะแหลมคล้าย ๆ ดินสอ

วิธีเล่น การเล่นลูกข่างไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น ก่อนเล่นจะขีดวงกลมขนาด 50-60 เซนติเมตร เมื่อต้องการเล่นก็จะนำไม้ที่ผูกเชือกยาวประมาณสองถึงสามเมตรมาม้วนรอบลูกข่าง โดยมือข้างหนึ่งจะถือลูกข่างที่ถูกเชือกหมุนพันรอบไว้ และมืออีกข้างจะถือไม้ที่ผูกเชือกที่หมุนรอบลูกข่างไว้ แล้วเอามือทั้งสองสลับไปข้างหน้า พร้อมดึงไม้ที่ผูกเชือกไว้อย่างแรง แล้วลูกข่างจะตกสู่พื้นแล้วหมุน ซึ่งในกติกาในการเล่นจะถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย โดยที่ฝ่ายหนึ่งจะเป็นฝ่ายตีลูกข่างที่กำลังหมุนอยู่ของอีกฝ่าย โดยฝ่ายที่ตีนั้นจะต้องพยายามตีลูกข่างให้ถูกมากที่สุด ซึ่งถ้าหากสามารถทำการตีถูกมาก ก็จะสามารถทำการตีต่อไปได้ แต่หากตีไม่ถูกก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นฝ่ายหมุนลูกข่างให้อีกฝ่ายผลัดไปเป็นฝ่ายตีแทน การเล่นลูกข่างนี้ นอกจากจะได้รับความสนุกสนานจากการเล่นแล้ว ยังเป็นการฝึก และทดสอบความแม่นยำทางด้านสายตาด้วยปัจจุบันการเล่นลูกข่างเริ่มหายไปตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม การเล่นลูกข่างก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้างในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้ง หรือเทศกาลต่าง ๆ ของชนเผ่า

ภาพที่ 80 การเล่นลูกช่วงของเด็กม้ง

ลูกช่วง

อุปกรณ์การเล่น

1. ผ้าเช็ดหน้าผืนใหญ่หรือเศษผ้าแห้ง
2. วัตถุที่นุ่ม ๆ รูปทรงวงกลม

วิธีการทำ

1. ใช้ผ้าเช็ดหน้าผืนใหญ่ห่อหุ้มวัตถุที่นุ่ม
2. ผูกชายเป็นช่วง ๆ ให้แน่น
3. สามารถนำมาเล่นได้

การละเล่นลูกช่วง

ในวาระขึ้นปีใหม่ม้งจะมีการละเล่นเพื่อฉลองวันปีใหม่โดยเฉพาะ การเล่นลูกช่วง (ntsum pob) หรือที่เรียกกันว่า “จูปะเอะ” ลูกช่วง (pob) มีลักษณะกลมเหมือนลูกบอลทำด้วยเศษผ้ามีขนาดเล็กพอที่จะถือด้วยมือข้างเดียวได้

เมื่อวันขึ้นปีใหม่ซึ่งตรงอยู่ในช่วงธันวาคม หรือมกราคม หลังจากการเก็บเกี่ยวไร่ นา สวนสิ้นผ่านไปจะเกิดเทศกาลปีใหม่ม้งเกิดขึ้นโดยบรรดาหนุ่มสาวต่างแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าสวยงามและมักจะเป็นชุดที่เพิ่มเติมเย็บขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในหมู่หนุ่มสาวจะตกแต่งในลักษณะประดัดประดาไปด้วยเครื่องประดับและผ้าปักที่มีลวดลายสวยงามรวมไปถึงผู้หญิงชาวม้งจะเป็นผู้ประดิษฐ์ลูกช่วง

การละเล่นลูกช่วง จะแบ่งกลุ่มผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายโดยที่ก่อนจะมีการละเล่น ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ที่เอาลูกช่วงไปให้ฝ่ายชาย หรือญาติ ๆ ของฝ่ายหญิงเป็นผู้ที่นำลูกช่วงไปให้ฝ่ายชาย เมื่อตกลงกันได้ก็จะทำการโยนลูกช่วงโดยฝ่ายหญิง และฝ่ายชายแต่ละฝ่ายจะยืนเป็นแถวหน้า กระดานเรียงหนึ่ง หันหน้าเข้าหากันมีระยะห่างกันพอสมควร แล้วโยนลูกช่วงให้กันไปมาและสามารถทำการสนทนา กับคู่ที่โยนได้

จุดประสงค์ของการเล่น

เพื่อความสนุกสนานเป็นการฉลองปีใหม่ และเป็นการหาคู่ให้กับหนุ่มสาว เพื่อมิตรภาพที่ดีต่อกัน ตามหลักหญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่มีสิทธิ์ในการเล่นลูกช่วงอีก เพราะถือว่าผิดตามธรรมเนียมของม้ง ส่วนฝ่ายชายสามารถเล่นได้แต่อยู่ที่ว่าฝ่ายหญิงจะทำการยินยอมเล่นกับตนหรือไม่

แล้วแต่ฝ่ายหญิงสาวคนนั้น การเล่นลูกช่วง ยังเป็นการช่วยฝึกทักษะความชำนาญในการคว้าจับสิ่งของที่พุ่งเข้ามาปะทะใบหน้า อันเป็นการฝึกป้องกันตัวจากสิ่งของที่ลอยมาหาใบหน้าอย่างกะทันหันได้ด้วย ในช่วงระหว่าง การเล่นลูกช่วงหนุ่มสาวที่เล่นลูกช่วงจะร้องเพลงโต้ตอบกัน เพิ่มความสนุกสนานในการเล่น

กติกาการเล่น

กติกาการเล่นและการปรับผู้แพ้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เล่นเอง ไม่มีกติกากำหนดตายตัวแต่ประการใด ชาวม้งมีการเล่นลูกช่วงเป็นวัฒนธรรมประจำเผ่ามาช้านานแล้ว คนเผ่าอื่นในไทยไม่มีการละเล่นในทำนองนี้ ม้งได้สืบทอดวัฒนธรรมการเล่นลูกช่วงมาตั้งแต่สมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศจีน ซึ่งในสมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศจีนนั้น ในทุกๆปีของช่วงเดือนแรกในฤดูใบไม้ผลิจะมีการเล่น "ระบำดวงจันทร์ (Moon dance)" โดยจะประดิษฐ์จากเศษผ้าสีต่าง ๆ เป็นลูกบอลเล็ก ๆ เรียกว่า ลูกบอลลี เป้าหมายอยู่ที่คนรักของแต่ละคน ลูกช่วงหรือลูกบอลที่ใช้เล่นกันในหมู่บ้าน ม้งในประเทศไทยนั้นบางหมู่บ้านทำด้วยผ้าสีดำ ซึ่งตรงกันข้ามกับม้งในประเทศจีนที่นิยมเล่นลูกบอลที่มีสีสันสดใส

ภาพที่ 81 การโยนลูกช่วงในวันขึ้นปีใหม่ม้ง

รถล้อเลื่อนไม้ (The Wooden Kart Racing)

การแสดงการนั่งรถแข่งของม้ง การแข่งขันรถสามล้อจะมีเฉพาะในเทศกาลปีใหม่เท่านั้น จะเป็นการเล่นของเด็ก และผู้ใหญ่ ซึ่งสมัยก่อนม้งไม่มีรถ หรือยานพาหนะใช้ในการเดินทาง และไม่มีของเล่นให้กับเด็ก ๆ ได้เล่นกัน เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากความเจริญมาก ดังนั้นไม่สามารถที่จะหาซื้อของเล่นให้กับเด็ก ๆ เล่นได้ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงได้คิดค้นสร้างรถสามล้อขึ้นให้กับ เด็ก ๆ ได้เล่นกัน ต่อมาจึงได้มีการนำมาแข่งกัน และได้มีวิวัฒนาการที่จะพัฒนาให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อให้ผู้ใหญ่สามารถที่จะเล่นได้ จึงได้มีการประกวดแข่งขันกันว่า รถคันไหนไปไกลที่สุด และรถคันไหนตกแต่งได้สวยงามที่สุด คุณจันทร์ศิริ วาทหงษ์ ผู้ประสานงานพัฒนาสาธารณสุข มูลนิธิโครงการหลวง (อ้างอิง วิถีพิเศษ สารานุกรมเสรี, 2552: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า จากการดำรงชีวิตของชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่บนเขาบนดอยตามภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่จะดำรงชีวิตด้วยการอาศัยวัตถุดิบจากป่า ไม่ว่าจะเป็นฟืน น้ำ หรือพืชผักต่างๆ เวลาจะทำการขนย้ายมาเก็บไว้ก็ต้องขึ้นลงเป็นระยะทางหลาย กิโลเมตรด้วยการเดิน แต่เมื่อขนส่งด้วยระยะทางไกลขึ้นทำให้ใช้เวลาในการขนส่งมากขึ้น เพื่อให้ได้

ทรัพยากรมากขึ้นเขาจึงได้คิดแก้ปัญหาด้วยการหาเครื่องทุ่นแรงด้วยวัตถุดิบที่มีอยู่ในป่า ด้วยเหตุนี้จึงมีการคิดล้อเลื่อนเกิดขึ้น

จากเศษไม้ที่ทิ้งระเกะระกะได้ถูกนำมาดัดแปลงจนเป็นรูปร่างคล้ายรถโกคาร์ท แต่ขึ้นส่วนทุกชิ้นล้วนทำขึ้นจากไม้ทั้งหมดแม้กระทั่งล้อ ตัวรถมีขนาด 1x2 เมตร มีเนื้อที่พอที่จะทำการขนย้ายได้อย่างสบายๆโดยเรียกง่ายๆว่าล้อเลื่อนไม้นั่นเอง จากเดิมที่ใช้แรงคนก็ทุ่นแรงไปได้มาก โดยการของที่หามาได้ใส่บนรถล้อเลื่อนไม้แล้วช่วยกันดึงและผลักจนถึงที่ซึ่งสะดวกและได้ประโยชน์ก็ตอนลงมาจากเขาที่สามารถปล่อยล้อเลื่อนไม้ไหลลงมาได้สบายๆโดยมีคนบังคับแค่เพียงคนเดียวเท่านั้น ทำให้สามารถประหยัดพลังงานและเวลามากขึ้น ล้อเลื่อนชาวเขานี้ถือว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวเขามาหลายชั่วอายุคนแล้ว โดยเหล่าชาวเขาได้คิดค้นพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันล้อเลื่อนไม้นี้ถูกแทนที่ด้วยรถยนต์และจักรยานยนต์ไปแล้ว เหลือแต่การละเล่นและแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน จากการแข่งขันกันในหมู่เพื่อนฝูงก็กลายมาเป็นการแข่งขันกันระหว่างหมู่บ้านและมีที่หาว่าจะขยายไปเรื่อยๆ

วัสดุอุปกรณ์

1. เศษไม้ที่ไม่ใช้แล้ว
2. ตะปู
3. ค้อน

วิธีการทำ

1. ต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง นำไม้ 3 ท่อน มาประกอบกับล้อ 3 ล้อ ในลักษณะสามเหลี่ยม ล้อที่อยู่ด้านหน้าสุดต้องทำสำหรับให้เท้าเหยียบได้ เพื่อการบังคับทิศ ทาง และการเบรกรถ

2. ตอกไม้อีกท่อนไว้ตรงกลางสำหรับนั่ง ปรับระดับแล้วแต่ใครจะตัวสั้นหรือตัวยาว เหล่าไม้ ตอกตะปู ใส่ ถอด ทดสอบ ทดลอง ค่อยๆ ประกอบไปที่ละนิดจนกว่าจะพอใจ

ภาพที่ 82 รถล้อเลื่อน

หน้าไม้ (เน่ง)

อุปกรณ์เครื่องเล่น

1. ไม้เนื้อแข็ง	2. ตอไม้ไผ่
3. เชือกเหนียว	4. ส่ว

วิธีการทำ

นำไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้ชิงชัน มายาวประมาณ 80 ซม. ความกว้างประมาณ 1 นิ้ว ใส่ด้วยกบ แล้วใช้พริ้งอากตรงบริเวณหัวและลำตัวให้ได้รูปทรงตามที่ต้องการ แล้วเจาะตรงกลางตัวเพื่อทำเป็นโกทำร่องสำหรับใส่ลูก

หน้า กว้าง $\frac{1}{2}$ ซม. ลึก 3 ซม. ลึก 3 มม. ความยาวของร่องประมาณ 1 ฟุต แล้วเจาะที่สำหรับใส่ขาหน้าไม้ให้ทะลุ ขาหน้าไม้ทำด้วยต่อไม้ไผ่นำมาเหลา มีความยาวประมาณ 1 เมตร เหลาให้เรียวได้สัดส่วนที่ปลายขาปากปลายเพื่อผูกสายแล้วเอาเขาสอดเข้า ให้ทางซ้ายและขวายาวเท่ากันใช้เชือกที่เหนียว เช่น ปอมะนิลา ขึ้นสายไว้มีลักษณะคล้ายคันธนู ลูกหน้าใช้ไม้ไผ่เหลาให้ยาวเล็กเท่า ๆ กัน กันกับแท่งดินสอใช้มีดแหลมตรงปลายตรงกลางปาก ใส่ไปไม้หรือกระดาษเพื่อบังคับทิศทางของลูกหน้า

วิธีการเล่น

ดึงเชือกลงมาเกาะติดกับโกใช้ลูกหน้าที่เตรียมไว้แล้วนำลงร่องซึ่งอาจจะมีซี่ผึ้ง (ซี่สุด) ติดไว้เพื่อกันการเลื่อนไหลของลูกหน้าไปถึงเป้าที่ต้องการ แล้วเหนียวโก ลูกหน้าจะถูกแรงส่งจากเชือกพุ่งสู่เป้าหมายตามที่เล็งไว้ส่วนมากธนูจะใช้ยิงสัตว์ที่มีขนาดเล็กเช่น นก ลิง กระรอก เป็นต้น (บ้านมหา, 2552: ออนไลน์)

3.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่สา

คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำอาสา และสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยมีนักศึกษาในระดับปริญญาโทและเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นพี่เลี้ยงในการประชุมเวทีชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์การน้อมนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่สา ได้ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักสามคุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1) **ความพอประมาณ** การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนชาวม้ง (บ้านแม่สา) ได้เน้นความเป็นชุมชนโดยไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวรวมทั้งชุมชนโดยภายในกลุ่มได้มีมติร่วมกันคือการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นการมุ่งหารายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นสำคัญแต่จะมองถึงความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักโดยชุมชนจะมีการแบ่งสรรผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรมไม่ใช่เป็นการผูกขาดผลประโยชน์โดยคนใดคนหนึ่งหรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนต้องคิดและทำร่วมกันเนื่องจากชุมชนคือเจ้าของโครงการท่องเที่ยวที่แท้จริง ดังนั้นทุกคนต้องช่วยกันสร้างองค์กรของตัวเองในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชนไม่ใช่รอรับคำสั่งและกำหนดจากบุคคลภายนอกชุมชน ผลจากการวิเคราะห์ในประเด็นของความพอประมาณ ยังสรุปได้ว่าประชาชนภายในชุมชนบ้านแม่สาจะต้องศึกษาฟื้นฟูและทำความเข้าใจทรัพยากรชุมชน (ทั้งในแง่ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม) ที่จะเป็นต้นทุนในการท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งเพื่อจะได้อธิบายให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจคุณค่า ความหมายและความงดงามระหว่างความสัมพันธ์วิถีชีวิตของชาวม้งกับทรัพยากรดังกล่าวนั่นเอง

2) **ความมีเหตุผล** ชุมชนชาวม้ง (บ้านแม่สา) ได้ร่วมกันกำหนดกฎ กติกา และระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองโดยนำเอาข้อห้ามต่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวม้งมาเป็นกรอบในการกำหนดระเบียบดังต่อไปนี้

- ห้ามมิให้นักท่องเที่ยวหรือแขกที่มาเป็นคู่ หยิบ-ชาย เข้าพักในบ้านเดียวกัน ถึงแม้จะเป็นลูกสาวของตนเองที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วเมื่อพาสามีกลับมาเยี่ยมบ้านก็ต้องพักแยกห้องกัน

- ห้ามกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลต่อการผิจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนาน

- ห้ามดื่มสุราและส่งเสียงดังในยามวิกาล
- ห้ามเล่นการพนันและนำยาเสพติดเข้ามาในชุมชนโดยเด็ดขาด
- ห้ามพกพาอาวุธต้องห้ามที่ผิดกฎหมายเข้ามาในชุมชน
- ห้ามล่า ห้ามยิงสัตว์ป่าทุกชนิดในพื้นที่ชุมชนและบริเวณใกล้เคียง
- การเดินทางท่องเที่ยวในป่าที่ชุมชนดูแลจะต้องมีมีคหุเทศก์ท้องถิ่นไปด้วยทุกครั้ง

ครั้ง

- ในกรณีที่นักท่องเที่ยวรถยนต์ รถจักรยานยนต์หรือยานพาหนะใดเข้ามาในชุมชนโปรดขับช้าด้วยความระมัดระวังและใช้ความเร็วไม่เกิน 35 กิโลเมตร/ ชั่วโมง เนื่องจากถนนคดเคี้ยวและคับแคบ

- ให้ทิ้งขยะในบริเวณที่จัดไว้ตามสถานที่ท่องเที่ยวและตามสถานที่พักผ่อนภายในชุมชน

- การเข้ามาท่องเที่ยวและพักหรือรับประทานอาหารกลางวันเป็นหมู่คณะต้องจองล่วงหน้า อย่างน้อย 3 วัน

- ทางชุมชนขอสงวนสิทธิ์ในการจัดที่พักและที่ท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากชุมชน

3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง** ชาวม้งบ้านแม่สา มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ทำให้มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัดก็คือ “ภาษาม้ง” ที่สามารถถ่ายทอดให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้อย่างน่าประทับใจ ถึงแม้ว่าจะไม่มีภาษาเขียน และพี่น้องชนเผ่าม้งจากชุมชนอื่น ไม่ว่าในประเทศไทยหรือต่างประเทศ สามารถสื่อสารและเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในวันขึ้นปีใหม่ม้งของทุกปี ประมาณเดือนมกราคมจะมีการจัดงานประเพณี โดยเชิญญาติพี่น้องม้งจากที่อื่น ๆ มาพบปะพูดคุยกัน ซึ่งพี่น้องเผ่าม้งจะแต่งกายประจำเผ่า และมีการประดับเครื่องแต่งกายที่สวยงาม มีการแข่งขันล้อเลื่อน การแข่งขันกีฬาชนเผ่า การละเล่นโยนลูกช่วง (ลูกบอลผ้า) และการเล่นลูกข่าง ซึ่งเป็นการสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี ให้กับคนหนุ่มสาวที่ได้พบปะพูดคุยและแต่งงานมีครอบครัวในที่สุด

2. องค์ประกอบสองเงื่อนไข คือความรู้และคุณธรรมนั้นสามารถพิจารณาได้ดังนี้

1) **เงื่อนไขด้านความรู้** ชาวเมืองบ้านแม่สาบมีความรู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมา เพื่อสามารถนำไปเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน (ชนเผ่า) ซึ่งได้แก่ ผ้าลายเขียนเทียน และการทอผ้าใยกล้วย ซึ่งนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งชโลพร ธนอมวรกุล (วีระพล ทองมา, 2553: 70 – 76) ได้อธิบายภูมิปัญญาของชนเผ่าเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนและกรรมวิธีในการเขียนลายและการย้อมสี

ขั้นตอนที่ 1

นำขี้ผึ้งมาละลายหรือต้มให้ร้อน โดยวิธีการดังนี้ นำหม้อต้มขี้ผึ้งที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 10 เซนติเมตร จากนั้นนำขี้ผึ้งใส่ลงไป นำหม้อขี้ผึ้งไปอุ่นกับถ่านที่ร้อนจัด จากนั้นขี้ผึ้งก็จะละลาย รอนจนกว่าขี้ผึ้งร้อนจัดถึงจะใช้ได้

ขั้นตอนที่ 2

นำผ้าดิบที่ทอได้เรียบร้อยแล้ว มาสร้างตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดของสี่เหลี่ยมประมาณ 2-3 เซนติเมตร ตารางทุกช่องจะต้องมีขนาดเท่ากัน โดยสร้างตารางให้เต็มผ้าดิบ ต้องใช้ดินสอขีดเส้นตาราง หรือปากกาน้ำเงินก็ได้ ไม่ควรที่จะใช้ปากกาสีแดง เพราะปากกา สีแดงเมื่อนำมาขีด หรือสร้างตารางแล้วเวลาย้อมผ้าใหม่ จะเห็นเส้นตารางเป็นสีแดงอยู่ทำให้ ผ้าไม่สวย จากนั้นนำปากกาเขียนขี้ผึ้ง โดยนำปากกาไปจุ่มขี้ผึ้ง แล้วนำมาเขียนลวดลายต่างๆ บนผ้าไหมดิบ ปากกาเขียนขี้ผึ้งนั้นเรียกว่า ดาต้าะ ซึ่งดาต้าะทำจากเหล็กหรือทองเหลือง วิธีการทำ คือ นำแผ่นทองเหลืองหรือแผ่นเหล็กมาวัดเป็นรูปสามเหลี่ยมที่มีขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร จากนั้นแล้วนำมาขีดด้านด้านหนึ่งให้เรียบ เหลาไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร หรือประมาณ 1 เซนติเมตร นำไม้ไผ่มาผ่าปลายด้านใดด้านหนึ่ง แล้วนำแผ่นเหล็กที่ตัดมาเรียบร้อยแล้ว สอดใส่ลงไปในห้องรอยผ่าแล้วมัดให้เรียบร้อย หลังจากเขียนลวดลายเสร็จ

ขั้นตอนที่ 3

จะนำผ้าไปย้อมครามให้ดำ เมื่อย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำไปล้างสีครามนั้นออกให้หมดก่อน โดยที่จะล้างสีครามออกได้นั้นจะมีวิธีการดังนี้ คือ ต้มน้ำร้อนให้เดือด จากนั้นก็นำผ้าที่เขียนลวดลายเสร็จมาแล้วแช่น้ำเย็น จากนั้นนำผ้าที่แช่น้ำเย็นออกโรยให้แห้งก่อน แล้วนำผ้าที่เขียนลวดลายมาต้มกับน้ำร้อนในกระทะที่ตั้งน้ำไว้ รอสักประมาณ 3-5 นาที พยายามล้างคราบขี้ผึ้งออกให้หมด นำไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วก็นำผ้านั้นไปตัดตกแต่งให้สวยงาม โดยที่นำผ้าสีอื่นมาปะชุนให้เรียบร้อยดังนี้ แล้วจึงนำมาจับจีบทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4

นำผ้าที่ปักเรียบร้อยแล้วต่อกับผ้าเขียนลายเทียน แล้วจัดกลับให้ตรงกัน จากนั้นรอยจีบนั่นจะต้องเอาด้ายร้อยไว้แน่น เพื่อให้จีบสามารถอยู่ได้นาน และจัดตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงงานเทศกาลปีใหม่จะสามารถนำมาใช้ได้เลย เพราะหากว่ากระโปรงนั้นจับจีบไม่สวย ก็ใส่ไม่สวยเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อจับจีบเรียบร้อยแล้วจะต้องเก็บ ประมาณ 1 เดือนเป็นอย่างน้อย เพื่อให้จีบคงทน และสวยงาม สามารถนำมาใช้ได้เลย (อรุณทัย เจริญทรัพย์อนันต์, สัมภาษณ์วันที่ 26 มกราคม 2555)

การดูแลรักษา

การดูแลรักษาผ้าย้อมสีม่อฮ่อมนั้น ไม่ควรใช้ผงซักฟอกที่มีส่วนผสมของสารจัดคราบหรือสารฟอกขาว เพราะจะทำให้ลวดลายที่เขียนบนผืนผ้าซีดจางและหลุดลอกออก ควรใช้น้ำธรรมดาในการซัก

การทอผ้าใยกล้วย

ในตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา มังมีการนำผ้าใยกล้วยที่ทอเองมาเขียนเป็นลวดลายต่างๆ เพื่อที่จะทำเป็นกระโปรงของผู้หญิงมัง ซึ่งผ้าใยกล้วยนั้นทำมาจากเปลือกของเส้นใยกล้วยที่แห้งสนิท จากนั้นจะนำมามีออกมาเป็นเส้นเล็กๆ เพื่อที่จะได้เส้นด้ายที่มีขนาดเล็กเหมาะสมกับการทอผ้า ซึ่งทั่วไปจะนำเส้นใยกล้วย ที่แบ่งเป็น 4 ส่วน หรือแบ่งออกเป็นอีก 16-20 เส้น จากนั้นจะนำเส้นใยกล้วยไปตำในครกกระเดื่อง เพื่อให้เปลือกนอกที่หุ้มติดกับเส้นใยหลุดออกไป ให้เหลือแต่เส้นใยแท้ๆ เท่านั้น เพราะเส้นใยกล้วยแท้จะมีความอ่อนตัว และสะดวกแก่การปั่น

หลังจากที่มีการตำเส้นใยกล้วยเรียบร้อยแล้วก็จะนำมาปั่นม้วนเป็นก้อนโดยใช้ตีนตัว (ตีนตัว เป็นเครื่องมือเฉพาะในการปั่นเส้นใยกล้วย) ทำมาจากไม้กลมๆ เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 8-10 นิ้ว มีที่ถือทำด้วยหวายถักในขณะที่นำมาปั่นแกนไม้ นั้น จะมีการต่อเส้นใยกล้วยแต่ละเส้น โดยใช้นิ้วมือขยี้ส่วนปลายของเส้นใยกล้วยให้แตกออกเป็นสองเส้น จากนั้นก็จะนำอีกเส้นหนึ่งมาต่อกับเส้นเดิม เมื่อเส้นใยกล้วยเต็มแกนแล้วจะคล้ายกับรองเท้าจีน จากนั้นจึงถอดไม้ออกเก็บม้วนเส้นใยไว้ นำไปจุ่มน้ำร้อนให้อ่อนตัว แล้วนำไปตีเป็นเกลียว โดยผ่านการเข้าเครื่องตีเกลียว นั่นคือข้าวตัว เส้นใยที่ผ่านการปั่นเป็นเกลียวแล้วจะกรอไว้ในแกนที่เรียกว่า ซาย ซึ่งเครื่องข้าวตัวเครื่องหนึ่งสามารถที่จะใจแกนเส้นใยกล้วยได้ครั้งละ 4 - 6 แกน เมื่อเสร็จก็จะเปลี่ยนชุดใหม่อีก

จากนั้นก็ดึงด้ายออกจากแกนเข้าเครื่องโกลเพื่อเก็บต่อไป จากนั้นนำด้ายเส้นใยกล้วยมาฟอกสีและทำให้ด้ายอ่อนตัว โดยนำมาต้มกับน้ำซึ่เถ้าประมาณ 4 กาละมัง นำมาร่อนเศษถ่านออกแล้วผสมน้ำใส่ลงในกระทะใบบัว เอาใจด้ายกล้วยลงต้มจนด้ายนิ่มยกลง และเอาใจด้ายคลุกกับซึ่เถ้า แซ่ไว้เช่นนั้น เมื่อแห้งสนิทแล้วนำไปต้มกับน้ำซึ่เถ้า แซ่ไว้ 1 คืน ล้างซึ่เถ้าออกให้หมด ตากให้แห้ง ทำซ้ำเช่นนี้จนกว่าเส้นใยจะขาวจนพอใจ จึงซักให้สะอาด

จากนั้นก็นำเส้นด้ายที่ปั่นเรียบร้อยแล้วมาทอเป็นผ้าใยกล้วย เมื่อทอเรียบร้อยแล้วก็จะนำมารีดด้วยก้อนหิน ซึ่งก้อนหินนี้ใช้สำหรับในการรีดผ้าใยกล้วยเท่านั้น หากว่าไม่รีดให้เรียบแล้วเวลานำผ้าใยกล้วยมาเขียนเป็นลวดลายจะไม่สามารถเขียนได้ เนื่องจากมีปมของเส้นด้ายที่ต่อกันด้วย หากว่าไม่เรียบก็จะเขียนลวดลายได้ไม่สวย (มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 2552: ออนไลน์)

2) เงื่อนไขคุณธรรม ชุมชนชาวมัง (บ้านแม่สา) มีการจัดการการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ซึ่งจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ดำรัสให้ชนเผ่าม้งบ้านแม่สา แก้ไขปัญหาจากไร่ฝิ่น พลิกขึ้นมาสู่พืชผักเมืองหนาว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพี่น้องชาวมังได้ปฏิบัติตามคำถวายสัตย์ปฏิญาณที่ได้ให้ไว้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเคร่งครัด โดยประชาชนในพื้นที่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเลย

ภาพที่ 83 ไร่ฝิ่นในอดีต

ภาพที่ 84 การปลูกพืชทางการเกษตรในปัจจุบัน

ความอดทนและความเพียร ชาวเขาเผ่าม้งถือว่าเป็นประชาชนที่มีความขยัน อดทน และมีความเพียรพยายามเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะเป็นเพียงผู้อพยพและยังไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองไทย แต่พวกเขาเหล่านั้นก็มีความขยันหมั่นเพียรและอดทนตามกระแสพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีความมุ่งมั่นจนชุมชนของตนเองได้รับการยอมรับจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประเทศไทย ให้เป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในที่สุด

ภาพที่ 85 พิธีรับมอบใบประกาศนียบัตรและตราสัญลักษณ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ภาพที่ 86 พิธีรับมอบใบประกาศนียบัตรและตราสัญลักษณ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ภาพที่ 87 ร่วมแสดงความยินดีในงานแถลงข่าวการท่องเที่ยว อบต.โป่งแยง

การใช้สติปัญญา การที่คณะผู้วิจัยและนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนภายในชุมชนบ้านแม่สา เพื่อศึกษาหาข้อมูลเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว สร้างความรู้และความเข้าใจทั้งผลทางบวก (positive impacts) และผลทางลบ (negative impacts) ของการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนบ้านแม่สา นั้น ถือว่าเป็นการใช้สติปัญญาในการไตร่ตรองและคิดรอบคอบสำหรับที่จะผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะของการนำร่อง (pilot project) ที่ทางชุมชนได้มีประสบการณ์จากนักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจากโครงการวิจัยก็ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนได้เข้าใจถึง

กระบวนการให้บริการ ปัญหา อุปสรรคหรือแม้แต่ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดการการท่องเที่ยวในโครงการนำร่องช่วยให้ประชาชนได้กลับมาประชุมพิจารณาและไตร่ตรองด้วยการใช้ดุลยพินิจและสติปัญญาของคนในชุมชน สำหรับการตัดสินใจในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมในอนาคตต่อไปหรือไม่

ภาพที่ 88 นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านแม่สาใหม่

3.3 การจัดโปรแกรมเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่สา

โปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านมาสา นั้นสามารถจำแนกออกเป็น 3 โปรแกรมหลักที่เชื่อมโยงระหว่าง ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชนเผ่าม้งในพื้นที่ ตลอดจนการสอดประสานกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ที่ได้ดำเนินการแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือ “การพัฒนาชุมชนยั่งยืน” นั่นเอง ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ระหว่างคนภายในชุมชนกับนักพัฒนาภายนอก ซึ่งโปรแกรมท่องเที่ยวภายในชุมชนนั้นมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่บางครั้งไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยชัดเจน ทั้งนี้เพื่อการเป็นกิจกรรมที่ต้องสัมพันธ์กัน ตั้งแต่ความเชื่อจากบรรพบุรุษจนมาถึงปัจจุบันหรือแม้แต่การใช้เทคนิคหรือวิธีการแบบชนเป็นเผ่าม้งดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จากภายนอกนี้ต้องประยุกต์ใช้ในพื้นที่อย่างลงตัวและเหมาะสมนั่นเอง คณะผู้วิจัยสามารถสรุปการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ใน 3 ประเด็น ดังนี้คือ

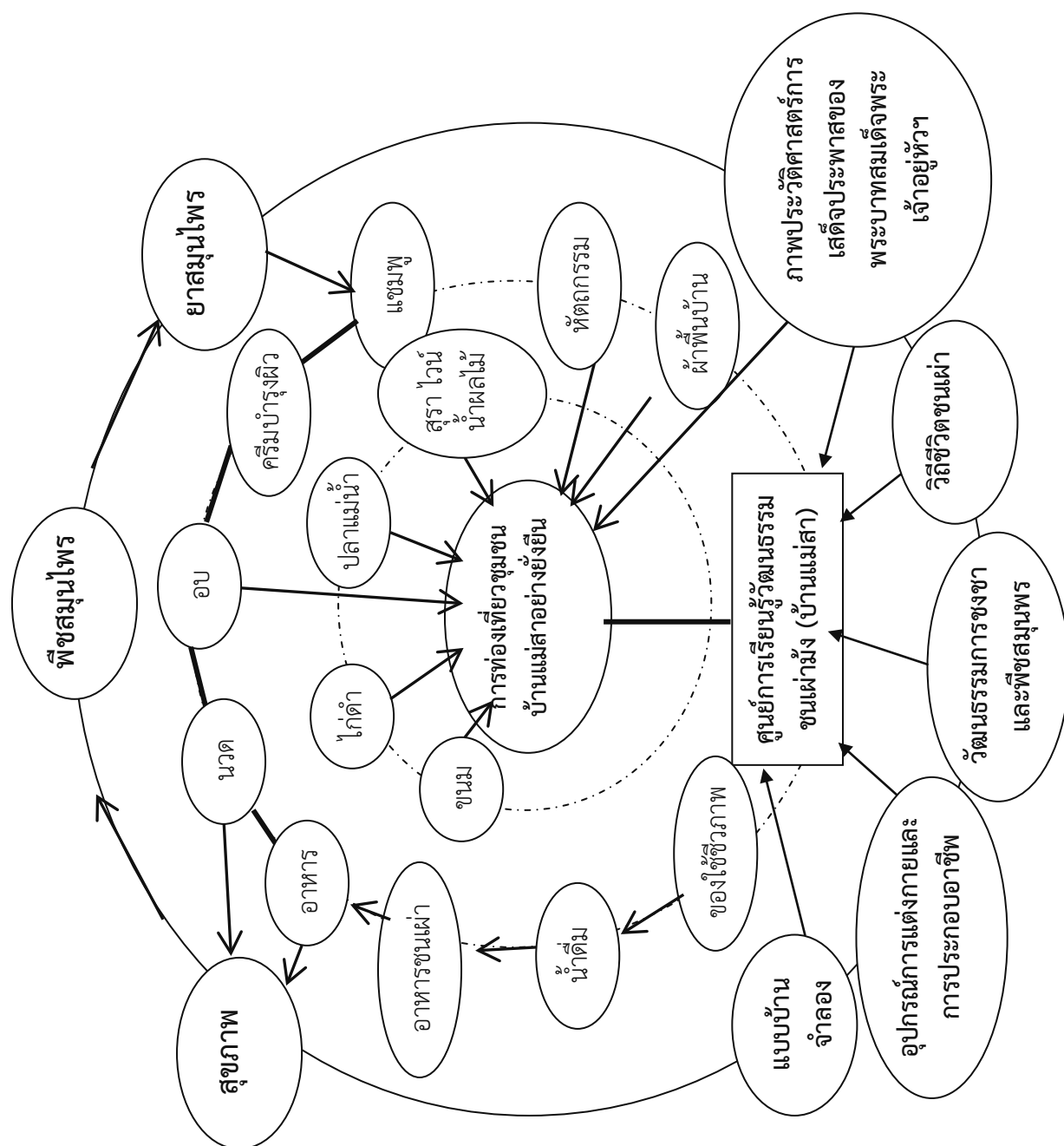
1) โปรแกรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชีวิตเกษตร (1วัน) นักท่องเที่ยวสามารถชื่นชมและสัมผัสกับธรรมชาติที่แท้จริงและอากาศที่เย็นสบายตลอดจนต้นไม้ที่มีสีเขียวทั้งปี ทั้งนี้เนื่องจากชนเผ่าม้งบ้านแม่สาได้มีความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำในพื้นที่เป็นอย่างดีผนวกบริเวณเส้นทางเดินป่านั้นยังมีตำนานหรือสถานที่ประวัตินิศาตร์ของดอยผาหลวง รวมทั้งรอยพระพุทธรูปที่ปรากฏให้เห็นจากสมัยอดีตกาลซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าที่ได้เดินทางมาจาริกแสวงบุญนั่นเอง และนอกจากนี้ตามโปรแกรมท่องเที่ยวนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมวิถีชีวิตการเกษตรชนเผ่าม้งบ้านแม่สาที่สามารถดำเนินชีวิต จนถึงปัจจุบันนี้ก็เนื่องจากน้ำพระหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การดำรงชีวิตของประสพนิกรชาวไทยบนพื้นที่สูงโดยเฉพาะ “ชุมชนบ้านแม่สา” จึงทรงมีโครงการหลวง ชื่อศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่เกิดขึ้น จึงทำให้ประชาชนชนเผ่าม้งบ้านแม่สามีอาชีพที่สุจริตมีรายได้เพิ่มขึ้นจนทำให้มาตรฐานของชีวิตเพราะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการหลวงกับอาชีพการเกษตรภายในชุมชนบ้านแม่สา เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและกิจกรรมนันทนาการแบบดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสู่การเกษตรแบบสมัยใหม่ สวนผลไม้ สวนผักและพืชเมืองหนาว ตลอดจนพืชสมุนไพรที่มีคุณสมบัติในการรักษาและป้องกันโรคต่างๆ ได้อย่างดี ซึ่งจะมีมีคฤหะที่ท้องถิ่นที่มีความรู้ ความชำนาญด้านพืชสมุนไพรให้คำอธิบายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตลอดจนกิจกรรมสมุนไพรแบบชนเผ่าม้ง ภายใต้บรรยากาศแบบธรรมชาติและจะได้สัมผัสรสชาติของสมุนไพรที่มีคุณสมบัติทางยาได้เป็นอย่างดี

2) โปรแกรมการท่องเที่ยวเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้งวิถีชีวิตและบ้านพักโฮมสเตย์ (2วัน1คืน) จุดเด่นที่สำคัญของชุมชนบ้านแม่สาก็คือชาวบ้านได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าที่มีส่วนวนการอนุรักษ์หรือรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้จึงได้ร่วมกันสร้าง “ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา)” ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ด้วยการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ของชนเผ่าทั้งภายในและภายนอกพื้นที่มาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ ดังนั้นในโปรแกรมการท่องเที่ยวนี้ นักท่องเที่ยวจะได้เข้าชมศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง จากนั้นจะได้สัมผัสกับกิจกรรมการทำผ้าลายเขียนเทียนตั้งแต่วัสดุและการและกรรมวิธีหรือขั้นตอนตามกระบวนการผลิตตลอดจนการดูแลรักษาหรือแม้แต่ “การทอผ้าใยกล้วยง” ที่เป็นเสน่ห์และเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่าม้งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สำหรับกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์นั้นเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ทางชุมชนได้พยายามพัฒนาและยกมาตรฐานการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชนเผ่าม้งอย่างแท้จริงซึ่งถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกก็ตามแต่ยังมีวิถีชีวิตและความเชื่อบางอย่างที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ทั่วไปไม่เคยได้สัมผัสมาก่อน เช่น การเสี่ยงทายโชคชะตาโดยการไ้กระดูกไก่หรือเป็นผู้อาวุโสในชุมชนที่สามารถสื่อสารกับจิตวิญญาณ (หมอผี) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เร้นลับที่ไม่เชื่อก็ไม่ควรลบหลู่ การแสดงวัฒนธรรมต่างๆ

ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมในช่วงเวลากลางคืนก่อนเข้านอนในบ้านพักโฮมสเตย์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งนี้เนื่องจากการเลือกเอาวัฒนธรรมที่มาจากความสนใจและเต็มใจของชาวม้งในชุมชนที่แท้จริง ไม่ได้ไปแต่งเติมสีสันหรือความสวยงามจากนักแสดงหรือบุคคลที่เป็นมืออาชีพจากภายนอกชุมชน เสน่ห์เหล่านี้จะช่วยก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวในที่สุด นอกจากนี้การได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชนเผ่าม้งที่เรียบง่ายและอยู่กับธรรมชาติ การได้รับประทานอาหารจากพืชสมุนไพรและปลอดจากสารเคมี การได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ในระยะเวลา 2 วัน 1 คืน ก็สามารถยืดอายุของนักท่องเที่ยวที่ได้มาสัมผัสออกไปอีกหลายๆปี

3) โปรแกรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือประเพณีของชนเผ่าม้ง

ประเพณีต่างๆ ของชนเผ่าม้งนี้ได้อนุรักษ์และจัดขึ้นในรอบปีนั้นมีอยู่หลากหลาย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกและเรียนรู้ได้ตามช่วงเวลาที่มีการจัดกิจกรรมตามประเพณีเหล่านั้น เช่น ประเพณีขึ้นปีใหม่และการละเล่นซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมของแต่ละปี ประเพณีหล่อเต้า เป็นพิธีกรรมของชาวม้งที่มีความเชื่อกันว่าเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่มารังควาญเป็นการปิดเคราะห์ปิดกรรมซึ่งจะจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 1 วัน ซึ่งในปีนี้จะจัดเพียงครั้งเดียวโดยจะทำหลังจากวันขึ้นปีใหม่ (ม้ง) ในเวลา 9 เดือนนอกจากนี้ยังมีประเพณีที่สำคัญอีกคือ ประเพณีกินข้าวใหม่ของม้งซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและจะจัดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมทุกปี เป็นต้น โปรแกรมการท่องเที่ยวมีการจัดกิจกรรมโดยชุมชนและเพื่อชุมชนเผ่าม้งโดยแท้จริง ดังนั้นจึงมีการเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่สาสู่ความยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้จากชุมชนได้มีการจัดการตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา) ซึ่งรวบรวมภาพประวัติศาสตร์ในการประพาสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา วิถีชีวิตชนเผ่าวัฒนธรรมการชงชาและพืชสมุนไพร อุปกรณ์การแต่งกายและการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านแม่สาด้วยการนำเอาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผสมผสานกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้วยการนำเอาทรัพยากรหรือวัตถุดิบต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนมาดัดแปลงให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเน้นแนวคิดห้าพอเพียงความสุข คือ “พอมี พอกิน พออยู่ พอรู้และพอเพียง” ด้วยการนำเอาจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของชนเผ่าม้งทั้งพืชสมุนไพร อาหารเพื่อสุขภาพ หัตถกรรมพื้นบ้านของชนเผ่า การอบและนวดด้วยสมุนไพรธรรมชาติ อากาศที่บริสุทธิ์จากป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมีตลอดจนการจัดการของเสียหรือขยะที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ภาพที่ 89 การเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่สา

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ (SUMMARY IMPLICATION AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย (Summary)

การวิจัยเรื่องการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านแม่สา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์หลักคือการถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชวงศ์ ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา ตามการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ชาวเผ่าม้งได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวนี้เพื่อความยั่งยืนสมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตและสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ระดับชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัดและผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทและเข้าร่วมเสด็จประภาส ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวงในจังหวัดเชียงใหม่จำนวนทั้งสิ้น 79 ราย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้สถิติบรรยาย (descriptive statistics) สำหรับการอภิปรายข้อมูลจากภายในอดีตสู่ปัจจุบัน ตลอดจนการเปรียบเทียบข้อมูลที่เป็นข้อมูลทฤษฎีและข้อมูลปฐมภูมิ พร้อมทั้งให้เกิดการยืนยันของข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงมากที่สุดนั่นเอง

ประวัติความเป็นมาของพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในชุมชนบ้านแม่สา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทรงเสด็จพระราชดำเนินถึงบ้านม้งดอยปุยเมื่อปี พ.ศ. 2507 เป็นครั้งแรกและได้ทรงทอดพระเนตรเห็นไร่ฝิ่นบนพื้นที่ดอยแม่สา ดังนั้นจึงได้มีพระราชองค์การให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการหาพืชอื่นมาทดแทนการปลูกฝิ่นของพื้นที่อาศัยบนดอยสูง จากนั้นในปี พ.ศ. 2512 (12 มกราคม 2512) พระองค์ท่านพร้อมกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระราชินีนาถจึงเสด็จเยี่ยมชุมชนบ้านแม่สาใหม่เป็นครั้งแรก ซึ่งในการเสด็จครั้งนั้นได้พระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อผ้ากันหนาว ขนม ลูกสุกรพันธุ์ผสม พันธุ์มันสำปะหลัง พริกไทย ข้าวฟ่างแก่ประชาชนที่เข้าเฝ้า ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงและพยาบาลซึ่งตามเสด็จฯ ทำการตรวจรักษาและให้ยารักษาโรคแก่ชาวบ้าน ต่อมาปี พ.ศ. 2514 (11 มกราคม 2514) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องบริโภคแก่ครูโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 พระราชทานแกะจำนวน 5 ตัว แก่ชุมชนตามโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขาแล้วเสด็จฯ ทอดพระเนตรสวนแอปเปิ้ล สาลี่ ไร่มันฝรั่ง และถั่วแดง ต่อมาปี พ.ศ. 2517 (7 มกราคม 2517) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานสิ่งของแก่ครูใหญ่ เช่น ดินสอ สมุด และเสื้อกันหนาวแก่นักเรียนรวมทั้งทรงทอดพระเนตรโดยพระราชทานแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคของชุมชนบ้านแม่สาในเวลาเดียวกันนั้น (30 มกราคม 2517) ทรงเสด็จลงพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สาอีกครั้งเพื่อทรงพระราชทานผ้าไหมแก่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา พระราชทานสมุดและดินสอแก่ครูใหญ่และทรงทอดพระเนตรยังข้าวที่จัดให้เป็นธนาคารข้าวของชุมชน ปี พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จยังหมู่บ้านบริการของชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ทรงทอดพระเนตรแปลงกาแฟและยาสูบรวมทั้งเสด็จทอดพระเนตรการทำงานของเครื่องสีข้าวที่ใช้พลังน้ำ ทั้งนี้เพื่อประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิงนั่นเอง ต่อมาปี

พ.ศ. 2520 (26 มกราคม 2520) ทรงเสด็จราชดำเนินสถานี่หลวงพัฒนาชาวเขาหมู่บ้านบริวารชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ทรงทอดพระเนตรบ่อกักน้ำขนาดความจุ 450 ลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้ใส่น้ำหลังการเกษตรของชนเผ่าม้งและใช้กับโรงสีพลังน้ำ และในปีถัดมา (7 มกราคม 2521) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและมกุฎราชกุมารชาปาทลาวแห่งอิหร่าน เสด็จมายังพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สาเพื่อทอดพระเนตรโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่น เช่น กาแฟและยาสูบ เป็นต้น ต่อมาอีก 1 ปี (3 มกราคม 2522) สมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานี่ทดลองการเกษตรหมู่บ้านแม่สาใหม่ เพื่อทอดพระเนตรโดยการปลูกพืชทดแทนและการพัฒนาที่สูงไทย – สหประชาชาติพร้อมทั้งถวายปัจจัยและยารักษาโรคแก่พระภิกษุที่สำนักสงฆ์ธรรมจาริกแม่สาใหม่

พระราชกรณียกิจและพระราชเสาวนีย์ ในช่วงการเสด็จประพาสชุมชนบ้านแม่สา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุดพระองค์หนึ่งของโลก และการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับรู้ทุกข์สุขของราษฎรทำให้พระองค์ท่านมีพระราชโอบายว่า “ การที่แจกสิ่งของหรือเงินแก่ราษฎรนั้นเป็นการช่วยเหลือชั่วคราวไม่ยั่งยืน แต่การที่จะช่วยเหลือประชาชนอยู่รอดได้ก็คือการให้อาชีพ” ดังนั้นพระราชกรณียกิจครั้งแรกที่เสด็จชุมชนบ้านแม่สาใหม่ (28 มกราคม 2512) ท่านทรงงานภายในชุมชนเป็นเวลานานถึง 2 ชั่วโมงและทอดพระเนตรเห็นสุกรที่ชาวชนเผ่าม้งเลี้ยงมีตัวขนาดเล็กและพุงลากดิน ดังนั้นพระองค์ท่านได้ทรงพระราชทานลูกสุกรพันธุ์จำนวน 2 ตัวพร้อมพันธุ์พืชเพื่อเพาะปลูกและอาหารสัตว์ และครั้งต่อๆ มาที่เสด็จไปยังพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สาใหม่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกปลาบปลื้มปิติที่ได้ยลพระพักตร์ของพระองค์ท่าน ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการทรงงานของพระองค์ซึ่งมีพระราชจริยวัตรที่ละเอียดอ่อนงดงามเป็นกันเองไม่ถือพระองค์และต้องการให้ประชาชนมีความสุขอย่างแท้จริง พระองค์ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ เพียงแต่ให้ประชาชนของพระองค์ท่านมีความสุขกันถ้วนหน้าไม่ว่าฝนจะตก แดดจะออกหรือจะมีดคำเพียงใดพระองค์ไม่เคยบ่นหรือท้อแท้หรือหมดกำลังใจในการทำงานเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ได้รับแต่สิ่งที่ดีมีค่าความเป็นอยู่มีคุณภาพชีวิตที่ดี พระองค์ท่านทรงสอนประชาชนเหมือนกับครูสอนนักเรียน เหมือนประชุมชาวบ้านเพื่อสอนให้ประชาชนดำรงชีวิตพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน ประหยัดพัฒนาตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่น่าประทับใจ ทรงรับสั่งอย่างตรงไปตรงมากับราษฎรเหมือนกับท่านเป็นครูบาอาจารย์ เหมือนกับญาติผู้ใหญ่ซึ่งทำให้ชาวบ้านเข้าใจ จึงก่อให้เกิดความผูกพันและความศรัทธาในพระองค์ท่านมากนั่นเอง

การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แบบมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านแม่สา

โปรแกรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านแม่สาใหม่ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยชุมชนร่วมกับคณะผู้วิจัยซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 โปรแกรม คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชีวิตเกษตร (1วัน) 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง วิถีชีวิตและบ้านพักโฮมสเตย์ (2วัน 1คืน) และ 3) โปรแกรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือประเพณีของชนเผ่าม้ง โดยโปรแกรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวได้กำหนดกิจกรรมบริการต่างๆ ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ชุมชนมีความพร้อมในการให้บริการด้วยการพัฒนาชุมชนโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 3 องค์ประกอบหลักคือ 1) ความพอประมาณซึ่งมีมิติร่วมกันว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นการมุ่งที่ได้เป็นตัวเงินเป็นสำคัญ แต่จะมองถึงความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมภายในชุมชนไม่มีผู้ใดผูกขาดผลประโยชน์ 2) ความมีเหตุผลโดยการกำหนดกฎกติกาและระเบียบเหล่านั้นเป็นต้น 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองโดยเฉพาะ “ภาษาม้ง” ที่ส่วนมากถ่ายทอดให้รุ่นลูกหลานได้อย่างน่าประทับใจถึงแม้ว่าชุมชนเผ่าม้งจะไม่มีภาษาเขียนแต่พวกเขาสามารถสื่อสารกันได้ทั่วโลก

สำหรับองค์ประกอบอื่นอีกสองเงื่อนไขนั้นชุมชนบ้านแม่สา สามารถประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี โดยในเงื่อนไขด้านความรู้ทางภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน (ชนเผ่า) ได้แก่ ผ้าลายเขียนเทียน และการทอผ้าใยกล้วยซึ่งสามารถถ่ายทอดวิธีการขั้นตอนหรือเทคนิคต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจได้เป็นอย่างดียิ่ง ส่วนอีกหนึ่งเงื่อนไขก็เช่นเดียวกันชุมชนบ้านแม่สาสามารถจัดการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมโดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตที่เคยถวายคำสัตย์ปฏิญาณไว้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเลิกปลูกฝิ่นและไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชนเผ่าม้งบ้านแม่สา มีความอดทนและมุ่งมั่นด้วยความเพียรขยัน และตั้งใจประกอบกับความมุ่งมั่นซึ่งเห็นได้จากการพัฒนาชุมชนจนได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในช่วงปี พ.ศ. 2554 – 2557 ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนภายในชุมชนได้ใช้สติปัญญาตลอดจนภูมิปัญญาในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาต่ออุปสรรคต่างๆ จนผ่านพ้นไปได้ด้วยดีในที่สุดนั่นเอง

อภิปรายผล (Implication)

การจัดการท่องเที่ยวตามทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระแสที่กำลังกล่าวขานกันในปัจจุบันเพราะมีคำถามหรือคำโต้แย้งว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องมุ่งเน้นรายได้และทำอย่างไรให้กำไรสูงสุด (maximum benefits) ซึ่งไม่เหมาะสมที่นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพราะมองในแง่ที่ต้องการยึดชุมชนเป็นหลักประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้นแนวคิดของการท่องเที่ยวมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (Hosts) มากกว่าชุมชนเจ้าของท้องถิ่น (guests) แต่ที่จริงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวคิดเพื่อให้พสกนิกรนำไปเป็นแนวปฏิบัตินั้นสามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้เกิดความยั่งยืน บนทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยเฉพาะชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น ชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา) มิฉะนั้นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ตลอดจนภูมิปัญญาของชนเผ่าจะถูกวัฒนธรรมภายนอกกลืนหรือครอบงำจนไม่หลงเหลือวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมต่อไป ดังนั้นโปรแกรมเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนจะต้องประยุกต์สามคุณลักษณะและสองเงื่อนไข ในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามที่ระบุไว้ใน กรรณธ สังขร (2552: 146 – 147)

ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบสามคุณลักษณะได้แก่ ความพอประมาณ คือความพอดี พองามมีความเรียบง่าย มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและระหว่างคนกับธรรมชาติ ชุมชนอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง สามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม รักษาสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า และอากาศวางแผนการใช้ทรัพยากรและทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างเหมาะสม การให้บริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่เบียดเบียน

วิถีชีวิตชุมชน และทำให้เกิดรายได้เสริมใช้ของดีที่มีในชุมชนเป็นจุดขาย พึ่งพาภูมิปัญญาและทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ลดต้นทุนการดำเนินการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำให้ข้อมูลรายรับรายจ่ายของครัวเรือนและการท่องเที่ยวตลอดจนศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา) ให้ชัดเจน มี เหตุผลนั้นต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่นำมาใช้จัดการการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชนที่ไม่ไปขัดแย้งต่อความเชื่อหรือขนบธรรมเนียม ประเพณีของชนเผ่า มีการวางแผนดำเนินงานและการจัดการกิจกรรมร่วมกัน โดยที่คนภายในชุมชนบ้านแม่สาต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักเรียนรู้ตนเองและปัญหาของชุมชนพร้อมทั้งร่วมกันหาหนทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้น สำหรับการมีภูมิคุ้มกันนั้น ต้องมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีผู้นำที่ดีมีคุณธรรมและลูกบ้านหรือสมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ตามที่ดีร่วมมือร่วมคิด ร่วมทำ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีการลดความเสี่ยงด้านต้นทุน โดยมีการพึ่งพาทรัพยากรในชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยการประชุม สัมมนา ดูงาน ทำให้รู้ทันข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีระเบียบและวิธีการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าปลูกต้นไม้เพิ่มเติม มีพิธีกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น บวชป่า มีการส่งเสริมการดำเนินการเกษตร เช่นการปลูกผัก สมุนไพร เลี้ยงสัตว์ หรือการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

ส่วนองค์ประกอบสองเงื่อนไขนั้น ชุมชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา) ได้นำแนวคิดสองเงื่อนไขไปประยุกต์ในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนเช่นเดียวกันแต่ควรเพิ่มเติมในส่วน of knowledge ซึ่งนอกจากตนเองต้องสนใจเรียนรู้แล้วคนในชุมชนควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาบุคลากรของชุมชนโดยการอบรม สัมมนา ดูงาน มีข้อมูลความรู้ที่ดีทันสมัย มีการอบรมให้ความรู้ในด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ การอบรมมัคคุเทศก์นอกจากนั้นยังมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์กับวิทยาการสมัยใหม่ ในรูปแบบต่างๆ เช่น สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมีทักษะเรียนแล้วคิดเป็น เพื่อเป็นส่วนสนับสนุนการมีภูมิคุ้มกันที่ดีส่วนคุณธรรมนั้นควรคัดเลือกผู้นำที่ดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกงไม่ลำเอียงมีความโปร่งใส กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง มุ่งผลประโยชน์โดยรวมของชุมชนเป็นที่ตั้งซึ่งจะทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน มีความสมดุลเพื่อส่วนรวม มีปัญญา กล้าหาญและมีความเพียรพยายามในที่สุด

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้นำชุมชนและชนเผ่าม้ง (บ้านแม่สา) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมและใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อและวางแผนในการดูแลทรัพยากรร่วมกัน โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานซึ่งปัจจุบันระบุไว้แต่ถ้าไม่มีการกำหนดให้ชัดเจน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหรือคณะกรรมการอาจมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านี้ในภายหลัง ดังนั้นผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนภายในชุมชนควรกำหนดแผนหรือทิศทางเหล่านี้ภายในชุมชนบ้านแม่สา มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1.1 มุ่งเน้นความพอประมาณ หรือความพอดีที่เรียบง่ายไม่ก่อให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งภายในชุมชน มีการประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง อย่างชัดเจนมีการกำหนดบทบาท ภาระหน้าที่ของคณะกรรมการตลอดจนสมาชิกให้ชัดเจนและหมุนเวียนอย่างเหมาะสมทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีบทบาทภาระและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันนั่นเอง

1.2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีเหตุมีผลโดยเฉพาะอะไรที่นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติและคนภายในชุมชนก็ต้องยึดถือกฎระเบียบเช่นเดียวกัน กิจกรรมหรือโปรแกรมการท่องเที่ยวนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับความเชื่อของผู้อาวุโสภายในชุมชน ร่วมกันศึกษาปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและร่วมกันแก้ไขด้วยเหตุผล ไม่ใช่ใช้อารมณ์ส่วนตัวมาเป็นส่วนในการตัดสินใจปัญหาต่างๆเหล่านั้น

1.3 การมีภูมิคุ้มกันด้วยระบบการจัดการที่มีผู้นำที่มีคุณภาพและคุณธรรม ตลอดจนสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวรวมไปถึงสมาชิกของชุมชนก็เป็นผู้ตามที่ดีและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนร่วมมือกันปฏิบัติ เพื่อรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

1.4 เงื่อนไขที่สำคัญต้องมีความรู้คู่กับคุณธรรม ดังนั้นทุกคนในชุมชนบ้านแม่สาจะต้องมีความสนใจต่อการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว หรือแนวโน้มของตลาดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยวให้กับโปรแกรมหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของตนเอง ให้ทันสมัยหรือทันต่อเหตุการณ์อย่างสมดุล แต่อย่างไรก็ตามคนภายในชุมชนบ้านแม่สาต้องคำนึงถึงคุณธรรม ไม่ประสงค์ที่จะค้ากำไรเป็นหลักแต่ควรคำนึงถึงกำไรที่พอดีพอเหมาะ (optimum benefits) ซึ่งจะมีการส่งเสริมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่สาพัฒนาได้อย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชนเผ่าตลอดไป

2. นายก ประธานสภาและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนชาวม้ง (บ้านแม่สา) หรือชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันโดยคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งที่ผ่านมาถึงแม้ว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงบางคนจะเป็นพี่น้องชาวม้งแต่พวกเขาเหล่านั้นก็ไม่ค่อยมีเสียงเท่าไรในการประชุมหรือแม้แต่การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนก็มีเพียงบางกลุ่มบางครั้งบางคราวเท่านั้นที่เข้ามาดำเนินการโดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ซึ่งมาจากการไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองหรือตลอดจนภาษาที่สื่อสารและความถนัดนั้นเป็น “ภาษาม้ง” จะไม่กล้าที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่ต้องใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามทางผู้บริหารและผู้นำในชุมชนควรหาวิธีการหรือกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อเปิดโลกทัศน์ให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้เข้าถึงการมีส่วนร่วมซึ่งอาจจะเป็นการแสดงวัฒนธรรม เช่นการเต้นรำ การฟ้อน การแสดงดนตรีของชาวม้งหรือการทำหัตถกรรม ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้บางครั้งไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาในการสื่อสารเป็นต้น

2.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความจำเป็นและสามารถประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ของตัวบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติ คนทุกคนชาติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับสิ่งที่ประยุกต์แนวทางหรือหากลยุทธ์ตามบทบาทภาระหน้าที่ของตนเองเช่นไร แต่อย่างก็ตามในบทบาทของผู้บริหารหน่วยงานในระดับท้องถิ่นหรือตำบลควรมุ่งเน้นให้ชุมชนทุกชุมชนในตำบลรับผิดชอบได้ใช้ต้นทุนของตนเองที่มีอยู่ซึ่งได้แก่ 1) ทุนทางสังคม 2) ทุนทางเศรษฐกิจ และ 3) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการวิเคราะห์ต้นทุนต่างๆ ที่กล่าวมาอย่างแท้จริงและจริงจังเพื่อนำเอาฐานข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นส่วนกำหนดแผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ซึ่งชุมชนต่างๆ เหล่านั้นมีจุดเด่นและจุดด้อยที่แตกต่างกัน ดังนั้นถ้าสามารถสร้างความเชื่อมโยงและเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ ก็จะก่อให้เกิดพลังจากทุนเดิมที่มีอยู่อย่างมหาศาลนั่นเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อจำกัดในแง่ของงบประมาณและระยะในการดำเนินการวิจัย จึงทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาเพียงพื้นที่เดียวคือ ชุมชนบ้านแม่สาเท่านั้นซึ่งแท้ที่จริงแล้วชุมชนเผ่าม้งในพื้นที่ที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง มีอีกหลายแห่งนอกจากนี้ยังมีความหลากหลายของชนเผ่า เช่น ปกาเกอญอ และไทใหญ่ เป็นต้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มหรือขยายพื้นที่การวิจัยให้กว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่หรือชุมชนต่างๆ เหล่านี้

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ทุกภาคส่วน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามบทบาทภาระหน้าที่และบริบทของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นระดับจิตสำนึกและระดับปฏิกิริยาหรือปฏิบัติด้วยการประยุกต์ใช้ในครอบครัวชุมชน สังคมและประเทศ ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารายละเอียดหรือหาเกณฑ์และตัวชี้วัดให้ชัดเจนทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นต่อผลการวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การประปานครหลวง. 2542. “การสร้างวัฒนธรรมการท่องเที่ยวด้วยวิธีการจัดการ” [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา [\(http://web.ku.ac.th/schoolnet/snetb/envi5/thai/travel.htm\)](http://web.ku.ac.th/schoolnet/snetb/envi5/thai/travel.htm). (20
มีนาคม 2550)
- ชยันต์ วรรณะภุติ. 2538. เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์
พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. 2542. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงราย : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงราย.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2546. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548ก. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรส
แอนด์ ดีไซน์ จำกัด . 2548ข. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศ
ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊ค สแตนดาร์ด.
- ประเวศ วะสี. 2541. ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ปริญญช พิบูลสรารุ. สรุปหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา
http://www.tradestrategies.org/thai_ag.pdf. 27 พฤศจิกายน 2554
- ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ. 2547. เศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เอเชียแปซิฟิกฟิเคส์
พรินติ้ง.
- พงศธร เกษสำลี. 2539. วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาโครงการสืบสาน
วัฒนธรรมไทยนิยมไทย ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- เพียงกานต์ นามวงศ์. 2552. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไหล่นหิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการ
นันทนาการและการท่องเที่ยว. คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. 2550. เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พรินติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- วรรณ วรชวานิช. 2546. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีระพล ทองมา และคณะ. 2552. โครงการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮอน
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ร่วมกับ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. 2543. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์.
- สามพร มณีไตรจิต. 2539. บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการสัมมนาทาง
วิชาการโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทยนิยมไทย ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย. 2547. บทความสาระน่ารู้ “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” (ระบบ
ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.trf.or.th/fund/>

- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์. 2553. การส่งเสริมโฮมสเตย์. ระบบออนไลน์ [แหล่งที่มา]
<http://phetchabun.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&id=539098471>.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.). 2549. คู่มือแนวทางชีวิต: รักพ่อ เพื่อพ่อขอดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: คุณาไท.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. กรอบความคิดในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงและตัวชี้วัด 6x2. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา
<http://cddweb.cdd.go.th/economic/project/framework/framework.htm>. (11 ธันวาคม 2552)
- สินธุ์ สโรบล อุดร วงษ์ทับทิม สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ เบญจวรรณ วงศ์คำ และ อนงนาฏ ปัญญาใหญ่. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: วนิดาเพรส.
- อำพล กิตติอำพล. 2547. ตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียงที่ข้าพเจ้ารู้จัก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วีพีกราฟิกส์ แอนด์ พรินติ้ง.